The University of Jordan
THE LIBRARY


# הצופה

ב"ה, יום שישי, ד' תמוז תשל"ה (13.6.1975)
שנה ל"ז — גליון 12003 — המחיר 2.20 ל"י

עתון התנועה העולמית של המזרחי והפוה"מ
מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל


# בריטניה ומצרים הסכימו על עיסקת נשק חסרת תקדים

## תספק לקהיר ציוד צבאי ב־450 מיליון ליש"ט ותקים בה מפעלי חימוש

לונדון, 12 (עיר וסוכנויות) — בריטניה ומצרים הגיעו לידי הס־כם עקרוני לגבי עיסקה, שבמס־גרתה תקבל מצרים נשק בשווי 450 מיליון ליש"ט — זאת אמר היום דובר מצרי. הידיעה על ההסכם פורסמה עם תום השיחות שמקיימים כאן שרי החוץ של בריטניה ומצרים.

הדובר ציין, כי יש לגבש עדיין את פרטי ההסכם. משלחת של מומחי נשק ממצרים תגיע ללונדון בקרוב. הדובר סירב למסור פרטים על סוגי הנשק, שמצרים מזמינה בבריטניה. דובר משרד החוץ הבריטי סירב להגיב על הידיעות בעניין עיסקת הנשק.

רוב המימון — מכווית וסעודיה

הדובר המצרי אמר, כי בריטניה לא תתבקש לתת אשראי וכי רוב המימון של העיסקה יתקבל ממקו־רות סעודיים וכוויתיים.

עוד אמר הדובר, כי [illegible] עם עמיתו הבריטי ג'יימס קלהאן באפשרות שבריטניה תשתתף בתוכ־נית של מיליארד ליש"ט להקמת בתי חרושת לחימוש במצרים במסגרת תוכניה כלל־ערבית.

בתי חרושת אלה יספקו נשק ל־צבאות מצרים ולצבאותיהם של מדינות ערביות אחרות.

# אינדירה גאנדי הורשעה בשחיתות

ניו דלהי, 12 (יופי"ע) — בית משפט גבוה הרשיע היום את ראש ממשלת הודו אינדירה גאנדי בשחיתות בניהול מערכת הבחירות בשנת 1971 — הרשעה זו עלולה לפסול אותה מלהמשיך בכהונתה.

השופט י. י. אל. סינהא מבית המש־פט הגבוה של אללאהאבאד, דרו־מית מזרחית לעיר הבירה, פסק כי הגב' גאנדי בת ה־58 ניצלה את מזכירה הראשי כדי לנהל למענה, שלא כחוק, מערכת בחירות לפרל־מנט ב־1971 באיזור הבחירות ראי בארלי, 320 ק"מ דרומית מזרחית לניו דלהי.

## הדלקת הנר

| | כניסה | מוצ"ש |
|---|---|---|
| ירושלים | 7.07 | 8.28 |
| תל־אביב | 7.25 | 8.31 |
| חיפה | 7.20 | 8.31 |
| אילת | 7.18 | 8.24 |
| באר־שבע | 7.22 | 8.21 |

# אסאד חזר לסוריה; הוקמה ועדה לתיאום הפעולות

דמשק, 12 (יופי"ע וקי"ץ) — סוריה וירדן הודיעו היום על הק־מת ועדה עליונה משותפת ש־תתאם את התכנון הצבאי והמדיני של שתי המדינות והקדם שיתוף פעולה ביניהן בזירה האזורית.

ההודעה, שפורסמה בדמשק וב־רבת עמון עם שובו של הנשיא הסורי אל אסאד מביקור ממלכתי ש־נמשך שלושה ימים בירדן, מציינת כי הושגה „הסכמה מלאה" בנושאים הסוריים—ירדניים.

ראשי הממשלות של שתי המדינות יעמדו בראש הוועדה המשותפת, ש־חבריה יהיו פקידים העוסקים ב־עניינים מדיניים וצבאיים.

## בתום השיחות בוושינגטון

# רבין מטיל ספק בהסכם ביניים עם מצרים

### „...קהיר לא תשנה עמדתה"; „הדיונים היו ידידותיים וגלויי לב"

וושינגטון, 12 (עי"ע, עיר ו־...) ראש ממשלת ישראל מר רבין אמר היום במסיבת ...ים, כי השיחות שקיים כ־...נמן עם הנשיא ג'ראלד ...ועם שר החוץ הנרי קיסינ־...ג'ר „ידידותיות וגלויות־לב".

...אתי בוושינגטון אווירה טובה... ראש הממשלה. ...ציין, כי תשומת הלב הוקדשה לשתי דרכים — השגת הסכם עם מצרים והסדר כולל.

...פורד גילה הבנה רבה לצרכי ישראל

...את השיחות שקיים עם ה־...פורד, אמר ראש הממשלה כי נשיא ארה"ב גילה הבנה רבה לצרכי ישראל, הזקוקה לסיוע כלכלי וצבאי. ראש הממשלה הביע את בטחונו שארה"ב תיענה בחיוב ל־בקשות הישראליות בבוא העת.

עם תום יומו השני בוושינגטון, עמד מר רבין להיפגש עם שר ה־ ולשוחח עם כמה מחברי בית ה־נבחרים.

ביום ו' בבוקר יתקבל ראש ממש־לת ישראל בכנס ארה"ב לפני שיצא לניו יורק.

מר רבין הטעים כי ישראל מו־כנה לעשות ויתורים, אם העשה מצרים ויתורים מקבילים, כדי ל־השיג הסכם ביניים.

„כל עוד לא יחול שינוי בעמ־דה מצרים, לא יהיה שינוי בעמ־דתנו", אמר ראש ממשלת ישראל במסיבת עתונאים מלאה עד אפס מקום, שנערכה בבלייר האוס, בית הארחה של הנשיא.

כשנשאל מה השינוי בין עמדתה הנוכחית של ישראל והעמדה שהבי־אה להתמוטטות שיחות קיסינג'ר ב־חודש מרס, השיב רבין: „אם לא יחול שינוי בתנאים שמציגה מצ־רים, אני מטיל ספק אם ניתן ל־השיג הסכם ביניים".

בתשובה לשאלות הצביע מר רבין על שלוש נקודות עיקריות:

— אם תהיה גישה מקבילה מצד מצרים וישראל כאחת שתכלול וי־תורים על ידי שני הצדדים, עו ייתכן חידוש המגעים להשגת הסכם ביניים.

— אם מצרים מוכנה לעשות וי־תורים, תנהג גם ישראל כך.

— ישראל היתה מעדיפה [illegible] ב־שלבים, אך תשתתף ברצון בוועידה

(סוף בעמוד 2)

# קיסינג'ר: קיים סיכוי לחידוש המו"מ; ייתכן ואחזור למזה"ת

### „אך הדבר יתברר תוך שבועיים לאחר מגעים נוספים"

וושינגטון, 12 (יופי"ע ועי"ר) — שר החוץ האמריקאי הנרי קי־סינג'ר אמר היום, כי קיים סיכוי לחידוש המו"מ, אך הוסיף, כי טרם נתקבלה החלטה.

קיסינג'ר, שהופיע במסיבת עי־תונאים, עם תום השיחות בין הנשיא פורד לראש ממשלת יש־ראל יצחק רבין, אמר, כי ייתכן שיחזור למזה"ת, כדי להמשיך ב־דיפלומטית הדילוגים שלו וזאת לאחר שיתקיימו מגעים דיפלומ־טיים בדרג נמוך יותר באיזור ו־בוושינגטון.

„אין להוציא מכלל אפשרות ביקור במזה"ת" אמר קיסינג'ר ל־עיתונאים.

בסכמו את שני ימי הדיונים בין פורד לרבין, אמר שר החוץ הא־מריקאי, כי השיחות היו „קונסטרוק־טיביות ביותר".

פורד יפרסם הודעה בעוד כשבועיים על מדיניות ארה"ב

הוא ציין, כי הנשיא פורד ימשיך בהתייעצויות עם מדינות ערב וי־קיים „מגע הדוק" עם ישראל לק־ראת פירסום הודעה על מדיניות ארה"ב במזה"ת כעבור פרק זמן של שבועיים.

קיסינג'ר הטעים, כי לא יקויימו התייעצויות עם נציגי הפלשתינאים.

תביעת ישראל לציוד צבאי קשורה בהערכה מחדש

בהתייחסו לנושא הסיוע הצבאי ל־ישראל, אמר קיסינג'ר, כי מעולם לא התעורר ספק כלשהו באשר ל־המשך הסיוע הצבאי והכלכלי של ארה"ב לישראל. עם זאת הוסיף שר החוץ, כי יש לשבץ את „התביעה הגדולה ביותר" שישראל הגישה לארה"ב במסגרת של תבי־עות אחרות שארה"ב מתבקשת ל־מלא.

„היה ברור במשך כל הזמן שה־פריטים הצבאיים, וביניהם הטנקים מ. 15, שישראל מבקשת קשורים ב־בעיית ההערכה המחודשת של מדי־ניות ארה"ב במזה"ת, אמר שר החוץ האמריקאי.

שני הצדדים בעד מו"מ בשלבים

בהתייחסו לאפשרות של סיבוב ח־דש של שיחות שלום, ציין קיסינג'ר שפורד לא שמע דבר מנשיא מצ־רים אנואר סאדאת או מראש ממ־שלת ישראל יצחק רבין שאינו מצ־ביע על כך ששני הצדדים מצדדים במו"מ בשלבים, שעשוי להביא להס־כם ביניים.

עוד אמר שפורד לא התחייב על גישה מסויימת והוסיף, כי הנשיא

(סוף בעמוד 2)

# אש"פ נתקבל לארגון העבודה הבינלאומי

ז'נבה, 12, (עי"ע) — ועידת ארגון העבודה הבין־לאומי קיבלה היום את אש"פ כחברה בארגון.

ההחלטה לצרף את „תנועות ה־שחרור הערביות והאפריקאיות" ל־ארגון אושרה ב־266 קולות נגד 14. ו־73 נציגים נמנעו.

בוועידה מיוצגים איגודים מקצו־עיים, מעבידים וממשלות מ־118 מ־דינות.

בעקבות ההחלטה עזבו את ה־אולם נציגי ארה"ב וישראל.

# מאשימים את קיסינג'ר בסירוב לפעול נגד הערבים במשבר הנפט

וושינגטון, 12 (עתים) — ב„מסמכים מרשימים" שהגיעו ל־ידי העתונאים האמריקאים אנדר־סון ולס ויטן ממקורות הקונגרס האשים הנרי קיסינג'ר באי נקיטת פעולה נגד הערבים במשבר הנפט ב־1973.

לטענת העתונאים מראים המסמ־כים, כי קיסינג'ר העדיף שיתוף פעולה על עימות עם גוש הנפט. הזהירו להסדר במזרח התיכון הו־בילה אותו לנקיטת קו רך כלפי הערבים בקשר לנפט.

באחד המסמכים נאמר כי קיסינג'ר לא העריך במידה מספיקה את ה־בעיה הכלכלית הגוזים בהערכת ה־בעיות הפוליטיות של המזרח ה־תיכון.

צרפת הציעה פעולה צבאית

לטענת העתונאים מראים המסמ־כים, כי צרפת רצתה לשבור את קרטל הנפט עוד בדצמבר 1973 ו־הציעה פעולה להפסקת מחיסת ה־נפט: „נציג צרפת באו"ם העלה בשיחה פרטית עם הנציג האמריקאי אפשרות של פעולה אמריקנית — צרפתית צבאית משותפת. מגעים ב־קשר להצעה הצרפתית היו בדרג של שגרירים והם נרשמו במברקים ה־סודיים.

אנדרסון ויטן אומרים כי קיסינג'ר [illegible] עוד אומרים שני העתונאים כי הסנטור פרנק צירץ' מתכונן לחקור את מדיניות ארה"ב המתבטאת ב־פיוס ספקיות הנפט. הוא מבקש ל־דעת מה מקבלת ארה"ב כתמורה בזימונם של אירן וערב הסעודית. העתונאים אומרים כי בידי צירץ' יש אינפורמציה שקיסינג'ר ולא ה־צרפתים הוא שעדיין רוצה לפייס את קרטל הנפט.

# ישראל הביסה את טורקיה 77:101

בלגרד, 12 (עיר ועי"ע) — נבחרת הכדורסל של ישראל זקפה הערב לזכותה את אחד מנצחונותיה ה־נאים ביותר כשהביסה באליפות אירופה הנערכת כאן את נבחרת טורקיה בהפרש של 24 נקודות 101 : 77.

בתום המחצית הוליכה ישראל 53 : 38.

היה זה המשחק השני של ה־ישראלים במשחקים על המקומות 7—12.

גיבור הנצחון היה מיקי ברקוביץ שקלע 44 נקודות. למעשה הוא היה עד כה הכדורסלן שקלע את מירב הנקודות במשחק אחד.

## מדליות כסף וארד לישראל בסיאול

סיאול, 12 (עיר ועי"ע) — נבחרת האתלטיקה של ישראל הצליחה לצ־בור היום 2 מדליות נוספות באלי־פות אסיה הנערכת כאן.

הנערה בת ה־16 רות סלוצ'נקו זכתה במדליית כסף כשסיימה ב־מקום שני בקרב 5 בצבירה 3687 ואילו האתלטית הוותיקה חנה שזיפי תפסה את המקום השלישי בריצת 3000 מטר בזמן של 9:55.2 דקות.


# מחנה קיץ עולמי „שדה חמד"
## של צעירי אגודת ישראל בא"י

# ערבי שירה לקהל החרדי

יתקיימו אי"ה

**ירושלים**
ביום שני כ' מנחם אב תשל"ה (28.7.75)
בבנייני האומה
בשעה 8.15 בערב

**תל־אביב**
ביום ראשון כ"ו מנחם אב תשל"ה (3.8.75)
וביום שני כ"ז מנ"א תשל"ה (4.8.75)
ב„היכל התרבות" רח' הוברמן
בשעה 8.15 בערב

**בתכנית:**

מקהלת שדה חמד
בניצוחו של אליהו שטלבום
מפיק ועורך תקליטי פרחי אגו"י בארה"ב
תזמורת בת 30 נגנים
בניצוחו של ישראל לאם מתקליטי נגינה
מקהלת הנוער האגודתי בא"י
בנצוחו של חיים בנס
מפיק ועורך תקליט רננו צדיקים

מקהלת יד בזמר לונדון
בניצוחו של יגאל צליק
ברוך חיוט
ממקהלת „בני הרבנים" ו„קול סלוניקה"
נערים סולנים מפרחי אגו"י
ארה"ב ותקליטי „שדה חמד"
המנחה: מרדכי פרימן

**כרטיסים להשיג:**

**בני ברק:**
— „בריק", משרד לתווך אשכנזי, רח' ר' עקיבא 66
— „מרכז החשמל", רוזנבלום, רח' ר' עקיבא 89
— „הכנליה", משרד לתווך, רח' ז'בוטינסקי 2 (פינת חזו"א)
— „קיוסק יוסי", רח' עזרא 54 (מול הכביסה לוריצ'ין)
— „נקוי התכלת", רח' ר' עקיבא 145

**תל אביב:**
— משרד צעירי אגודת ישראל, רח' אחד העם 26
— משרד אגודת ישראל, רח' ברודצקי 5
— חנות לתשמישי קדושה, ר' משה הונגר, אלנבי 110 (בחצר ביהכנ"ס הגדול)
— „מעדנית פלר", רח' שינקין 53 (פינת פיברג) בשעות אחה"צ

**חיפה:**
א. הנגנברג רח' סבונר 37 טל' 257168

**ירושלים:**
— „מעדני הפסגה", בית וגן רח' הפסגה 45 מ־5.00 עד 9.00 בערב
— גבעת שאול, משפי ויסנשטרן רח' גבעת שאול 12
— „גליטר", צרכי חשמל, רח' מלאכי ישראל 15
— „גלרנטריה", אייכל, רח' מאה שערים 11
— „מעדניה מן המובחר", רח' קרן קיימת 19
— „קריה מטרסדורף", סוכנות דואר נתן גרינברג
— „קריה צאנז", מכולת מבצאני

**פתח תקוה:**
— „בעלי כהן", רח' חובבי ציון 22

**רחובות:**
— במ"ס ספרים מורשה, רח' הרצל 99

**נתניה:**
— „מטעמי", חפץ חיים, רח' סמילנסקי 3

**כפר חב"ד:**
— ר' זושא ריפקין — כפר חב"ד

כרטיסים לקבוצות להתקשר לטלפון מס' 782751 (03)

מקומות מיוחדים לנשים — הכנסות קודש לצדקה

פרטים והרשמה למחנה הקיץ העולמי לילדי ישראל —
טלפון 941014 (03) בשעות היום. בשעות הערב טלפון 782751 (03)



ב"ה

מחנה קיץ לנוער מהתפוצות „קול־צהלה" מציג:

# ערב שירה חסידית

בבנייני האומה ירושלים: ביום רביעי ט"ו מנ"א תשל"ה (23.7.75) בשעה 8.30 בערב.
בהיכל התרבות תל־אביב: במוצש"ק י"ח מנ"א תשל"ה (26.7.75) בשעה 9.30 בערב.
וביום שני כ' מנ"א תשל"ה (28.7.75) בשעה 8.30 בערב.

בתכנית: ילדי הפלא פרחי טורונטו

ר' בן־ציון שנקר
בלווי מקהלת ילדים

לייבל שרפמן ויצחק וינברגר
מבני־הרבנים

מקהלת ילדים בניצוחו של אלי ליפסקר

הסנגור העולמי
ארי' קליין

תזמורת בניצוח
מינה רוזנבלום

תזמורת ילדים שמע ישראל מטורונטו

המנחה: מרדכי פרימן

**כרטיסים להשיג**

**בירושלים:**
* משרד נסיעות „הופמן" רח' יונה 1.
* „קיוסק הפסגה", רח' הפסגה 50, בית וגן.
* „פיצה גאולה", רח' יחזקאל 3.
* משרד כהנא.

**בבני־ברק:**
* „רדיו־רון", ביכלר רח' ר' עקיבא 66.
* „הבאור", רח' ירושלים 27.
* „מילצקי", רח' ר' עקיבא 37.
* „רפאלי", רח' ר' עקיבא 93.

**תל־אביב:**
* „מעדניה" פלר, רח' שינקין 53, בין השעות 4—6 אחה"צ.

**פתח־תקוה:**
* חנות צעצועים בונצל יוסף, רח' חובבי ציון 19.

■ מקומות מיוחדים לגברות ■



משרד הפנים

במלאות חמש שנים לפטירתו של
שר הפנים המנוח

# ח. מ. שפירא ז"ל

תתקיים עליה לקברו שבהר הזיתים
ביום ראשון י"ג בתמוז תשל"ה (22.6.75)
בשעה 10.00 לפנה"צ

בשעה 9.15 יצא אוטובוס מרחבת בית מאיר
רח' המלך ג'ורג', ירושלים.



ביום ראשון הבא, י"ג בתמוז (22.6.75) היו"ה:

# עליה לקברו
# של השר מ. ח. שפירא ז"ל

בהר הזיתים בירושלים

נפגשים ליד הכניסה לבית הקברות בשעה 9.45 בבוקר.

תושבי ירושלים והסביבה יוצאים בבריכה באוטובוס בשעה 9.15 בבוקר מלפני „בית מאיר" (רחוב המלך ג'ורג' 54).

חברים־ות מאיזור תל־אביב הרוצים להשתתף בעליה לקבר ואין להם תחבורה מתבקשים לפנות מיד לבית ההנהלה בת"א.

המרכז העולמי — המזרחי והפועל המזרחי
הנהלת המפלגה הדתית לאומית
הוועד הפועל של הסתי' הפועל המזרחי



# קייטנה דתית
# כפר־בתיה
## ההרשמה נמשכת

נא לפנות: 03-220187
052-91247
052-91249



# ישיבת ההנהלה של המפלגה הדתית־ והסיעה בכנסת

תתקיים אי"ה ביום חמישי י' בתמוז (19.6.75) בשעה 3.30 אחה"צ בבית ההנהלה בת"א.


## תחזית מזג האוויר

טמפרטורות המינימום והמכסימום החזויות להיום: ירושלים 14 — 24, תל אביב 20 — 26, חיפה 19 — 26, באר שבע 17 — 29, רמת הגולן 13 — 24, נהריה 19 — 27, צפת 13 — 24, טבריה 21 — 34, נצרת 18 — 26, עפולה 16 — 28, גובה הגלים מ־60 עד 120 ס"מ.


לכל מברכינו המרובים בכתב ובעל פה

מרנן ורבנן ותלמידיהם,
מוסדות תורה וציבור,
ראשי עדה וקהל קדוש,
וידידים יקרים מן הארץ ומן התפוצות

שברכונו:

**לרגל בחירתנו לכהן בקודש**
**כרבנים ראשיים לעיה"ק חיפה והמחוז**

אף אנו מתכוונים כנגד המברכים ומודים מקרב לב על ברכותיהם ואומרים להם מן השמים תבורכו.

והננו בתפילה לאלוקי מרום שיצליח דרכנו למען שנו באהבה לקרב קרובים ורחוקים לקדושת התורה העם והארץ.

שאר ישוב כהן — אליהו בקשי דורון



לשכת הרבנות — המועצה הדתית
מצפה רמון

לידידי הרבנים המכובדים

הרה"ג הרב **יוסף עזרן** שליט"א
להיבחרו כרבה הראשי של העיר ראשון לציון

הרה"ג הרב **בקשי דורון** שליט"א
להיבחרו כרבה הראשי של חיפה רבתי

יהי רצון שתזכו להרבות כבוד שמים להגדיל תורה ולהאדירה לשם להתהילה ולתפארת לכלל ישראל

הרב שלום דיין
יו"ר המועצה הדתית
מצפה רמון



למר **אליעזר בן דוד**
מנהל סניפנו חדרה
ולרעיתו
ברכת מזל טוב
בהגיע הבן למצוות

בנק המזרחי המאוחד בע"מ
ההנהלה והעובדים



תנועת האשה הדתית הלאומית — סניף ת"א
מודיעה על

# חגיגת גינה

שתתקיים אי"ה ביום ראשון ו' בתמוז תשל"ה (15.6.75) בשעה 8 בערב בגינת מלון רמת־אביב ליד שולחנות ערוכים.

בהשתתפות:
דודו טופז, בדרן, חקיין ומנחה
להקת שלהבת, להקת מחול של תלמידות
מיכל טל — זמרת. תיכון צייטלין.
הגרלות ■ מזנון

כרטיסים להשיג במשרדנו רחוב אחד־העם 110 ת"א, טל' 226187 בין השעות 1—9 ובערב החגיגה ע"י הקופה.

כל ההכנסות קודש למוסדות ילדינו



כדי לאפשר השתתפות שוחרי תורה מכל החוגים נקבעו מחירי עידוד מוזלים ביותר
(—.40 ל"י ליום)

# ירחי כלה שע"י ישיבת פוניבז' בבני־ברק

ייפתחו אי"ה ביום ראשון י"ב מנ"א תשל"ה (20.7.75) וימשכו עד מוש"ק כ"ו מנ"א (2.8.75)
(אפשר להשתתף גם בחלק מהזמנים)

שיעורים בנושאים מגוונים ע"י הגאונים ראשי ישיבת פוניבז' שליט"א

לרשות המשתתפים יעמדו חדרי מגורים נוחים וארוחות במתכונת בתי הארחה משובחים

פרטים והרשמה:
ת. ד. 26, בני־ברק, טלפון 78 31 11
חוברת הסברה תשלח לכל דורש

שוחר תורה
תכנן חופשתך
בשילוב
עם לימוד תורה
באווירה נאותה



בית הכנסת הגדול „שונה הלכות" נתניה

# דרוש חזן מעולה

בעל קול ערב, בהברה ספרדית
כמו כן

# דרוש בעל קורא

בעל קול חזק בהברה ספרדית
לפנות בטלפון: 24292, 23832


مكبر من الاصل

مكذا من الاحل



## לאחר שיחות וואשינגטון

שר־החוץ האמריקני ד"ר קיסינג'ר בתום שיחות פורד־רבין הודיע במסיבת־עתונאים, שאין להוציא מכלל אפשרות את שובו באיזור כדי להמשיך בדיפלומטיות־הדילוגים שלו בין ישראל לערב.

זו היתה הנקודה העיקרית בדבריו המאופקים, שלפיהם הדו־שיח בין נשיא ארה"ב לראש ממשלת ישראל התרכז בקווים היסודיים ולא בפרטי הסכם חדש. הוסיף לומר, שלפי הרושם שלו שני הצדדים נכונים לשנות את עמדותיהם, בהדגישו, ש„קלושה סכנת הויתור של ישראל ללא תמורה".

כדרכו, חילק ציון לשיחות פורד־רבין כ„קונסטרוקטיביות ביותר", והבטיח המשך וסיכום של הבית הלבן. הנשיא פורד יפרסם בפרק־זמן של שבועיים הודעה על מדיניות ארצות־הברית במזרח־התיכון. על סמך הודעה זו יבוא, כנראה, קיסינג'ר לאיזור כדי לנסות בביצוע התכנית האמריקנית.

מן הפרסומים המוקדמים על השיחות ניתן היה להניח, שפורד אמר וחזר ואמר, שהחלטתו היא להפשיר את הקפאון באיזור, „אחרת תהיה טרגדיה למאמצי השלום". הוא הפעיל לחץ, כנראה, בסגנון שאין ברירה אלא להכריע כתכנית שיביא לפירסום בקרוב. האווירה הצוננת שבה נערכו השיחות התאימה למגמתן.

משנשאל קיסינג'ר על בקשת ישראל לסיוע צבאי וכלכלי בסכום של 2.5 מיליארד דולאר, השיב, שאמנם ארה"ב תמשיך בסיוע הצבאי והכלכלי, אך יש לסייגן בשניים: ראשית, לשבץ את התביעה הגדולה של ישראל במסגרת תביעות אחרות שארה"ב מתבקשת למלא; שנית, עניין הפריטים הצבאיים בבקשת ישראל כרוך בהערכה המחודשת של ארה"ב באיזור. לאמר, קיים קשר ישיר בין קבלת עמדת וואשינגטון לפתרון בעיית האיזור לבין קבלת הפריטים הצבאיים שביקשה ישראל.

לפי דבריו של קיסינג'ר, שנמנע כמובן מהדגשות מפורשות, יתאמץ פורד תוך השבועיים הקרובים, „בהתייעצות עם מדינות ערב ובקיום מגע עם ישראל", להשיג ויתורים משני הצדדים, אלא השאלה היא מה ידרוש מכל אחד מן הצדדים ובמה הוא יסתפק.

בשיחות נתבררו עמדות יסודיות, אך נראה, שטרם סוכמו סיכומים ממשיים. דבריו של ראש־הממשלה במסיבת עתונאים, שלפי ההודעה יגיעו היום לפירסום, ייתכן שיוסיפו הבהרה.

השיחות פורד־רבין הן שלב אחרון לפני הכרעות מעשיות. הכרעות על־ידי ממשלת ישראל.

## רבני עיר

בחירת רבני עיר באחרונה בחיפה ובעפולה, בבני־ברק ובראשון־לציון, ובבאות בערים ובעיירות נוספות, יש בה קביעת תקינות בשירותים הדתיים ומינוי מארי־דאתרא להוראה, השפעה והשראה.

רבני ישראל עצמאיים במעמדם, גם כששכרם מקופת הממשלה והשלטון המקומי, ולפניהם מרחב ליוזמה ופעולה בבין אדם למקום ובין אדם לחברו. רב בעל צורה, „איש אשר רוח בו", לפי הפירוש, שיודע להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, דבריו נשמעים בחוגים נרחבים ורישומו ניכר באורחות מקום־שיבתו.

לפי מהלכים הרווחים בציבור ניתן לשלב ערכים והליכות של המסורת בעיקר בדרכי שיכנוע, ואין כרבנים הראויים למשימה זו שהעיסוק בה הוא בדין שיהיה רצוף, בהפצת דעת תורה בין אבות ובנים, בשיעורים ובשיחות, בעשייה יומיומית למנוחת השבת בפרהסיה ולישר וצדק בששת ימות המעשה, בהנחיית הדעת ליחיד בצערו ובשמחתו ובהשתתפות רוחנית־נפשית בכל מה שמעסיק את הכלל, בפעילות זו וכיוצא מקדם הרב את תפקידיו אל יעדם.

הדור הצעיר של רבנים, בני ארץ־ישראל, לפניו סיכויים מרובים לעצב דמות המורשה בתחומי־חיים חברתיים ורוחניים.

החברה הישראלית זקוקה ביותר להדרכה בעניינים היומיומיים, הפשוטים, שבאורך־רוח ובנועם תעדן אותם ותקנה להם יחסי־אנוש מתוקנים, נוהגי צניעות, השתרשות במסורת־אבות, המיצויות ואחריות הפרט לזולתו ולכלל כולו. ארץ של קיבוץ־גלויות, של מלחמות ושכול, משוועת לרבנים בעלי שאר־רוח ושאר־נפש המשרים אצילות בנצח ישראל, מקנים משמעות לחיינו ומפיגים מכאוב ובדידות.

בבחירת רבני עיר בכל מקום ומקום, חכמי התורה ואנשי מדה, יש לקוות, שתהיה ביכולתם לכוון את התושבים לדרכה של תורה, מעשי חסד ואהבת ישראל.

# מיקוח קשה התנהל ביום הראשון של שיחות פורד־רבין

וושינגטון, 12, (יונפ"ע ד ע"ר) — מיקוח קשה התנהל ביום הראשון של השיחות שקיימו הנשיא פורד וראש ממשלת ישראל יצחק רבין על הדרכים ליישב את הסכסוך המזרח תיכוני — זאת אמר נציג ישראלי.

„אין זו מסיבת עינוגים" ציין הפקיד, אך הוסיף „האווירה היתה טובה".

רבין בא לוושינגטון כשמגויס גמור עמו להביע מהנשיא פורד הבטחות שארה"ב תסייע לישראל על ידי אספקת כמות ניכרת של ציוד צבאי כבד ועל ידי מתן סיוע כלכלי במידה נרחבת, אם יושג הסכם ביניים חדש עם מצרים.

כפי שנמסר, הטעים מר רבין שישראל יכולה לעשות ויתורים טריטוריאליים רק תמורת פשרה מדינית מצד מצרים והיא תוחלש אי־פוא מנקודת ראות צבאית, אם לא תקבל אספקה נאותה של כלי נשק.

**רבין דרש אספקת נשק**

סבורים שמר רבין עמד לתבוע מהנשיא פורד שיתחיל באספקת מטוסי „פ־15". כלי „לאנס" ונשק אחר לישראל. ישראל מבקשת מארה"ב ציוד צבאי וסיוע כלכלי בסכום כולל של 2.5 מיליארד דולר.

## פודגורני: ישראל ואה"ב אשמות במשבר במזה"ת

מוסקבה, 12 (יונפ"ע) — נשיא בריה"מ ניקולאי פודגורני אמר אתמול, כי המשבר המזרח תיכוני הוא „בלתי נסבל". פודגורני הטיל בעקיפין על ארה"ב את האחריות למשבר זה.

„מנהיגי ישראל, הפועלים בניגוד לאינטרסים של העמים, כולל עמם הם, מפריעים להשגת הסדר צודק של הסכסוך המזרח תיכוני והם מנסים למנוע השכנת שלום בר־קיימא" אמר נשיא בריה"מ.

### קיסינג'ר

(סוף מעמוד ראשון)

אינו מוציא מכלל אפשרות קיום דיונים בוועידת ג'נבה.

עוד אמר שר החוץ האמריקאי שנמסר הן לישראל הן למצרים שיהיה כן ששני הצדדים יצטרכו לשנות את עמדותיהם, כדי שיושג הסכם ביניים.

עם זאת הצביע קיסינג'ר על העובדה כי אצלו מתקבל הרושם ששני הצדדים נכונים לשנות את עמדותיהם.

כשנשאל, מה סוג הויתורים שישראל עשויה לעשות, השיב קיסינג'ר „הסכנה שהם יוותרו על משהו ללא תמורה היא קלושה ביותר".

### רבין

(סוף מעמוד ראשון)

ג'נבה, שהחדש את דיוניה, אם ימצא שדבר זה דרוש.

הוא סירב לומר, אם הצביע הנשיא פורד על נכונות מצד מצרים לשנות את עמדתה, אך הכריז: „דני בנקודות שרציתי להעלות בקשר עם הסכם ביניים. לא עלי לומר מה היא עמדת מצרים".

הוא הוסיף ואמר, כי יש להצטער על כך שמצרים, שדיברה כה רבות על שלום, סירבה לקיים שיחות ישירות כלשהן עם ישראל. „דבר זה לא הקל על הצעדים לקראת הסכם חדש", אמר.

עוד ציין ראש הממשלה, כי אינו מאמין שהשיג את כל התשובות לשאלות שהביא עימו לוושינגטון. אך הוסיף כי הוא מאמין שהמצב במזה"ת הוא היום רגוע יותר מאשר לפני ששה חודשים.

הנשיא פורד נפגש היום עם רבין לשיחה שנמשכה תשעים דקות בבית הלבן. לאחר מכן ערך קיסינג'ר סעודה לכבוד ראש ממשלת ישראל, לדיון בבעיית אספקת הנשק.

## ד"ר רפאל: נמשיך להאבק בעד תמיכה ממשלתית גדולה לישיבות

### שר הדתות סייר בישיבות חסידיות בבני־ברק

„בשעה זו בה יושב שליחה של מדינת ישראל בפני נשיאה של המעצמה הגדולה ונאבק על גורלה ועתידה של מדינת ישראל — תגייס העשייה למען מוסדות התורה חיזוק לקיומה של המדינה" — אמר שר הדתות ד"ר יצחק רפאל במהלך ביקור, שערך אתמול בישיבות החסידיות בבני ברק.

ד"ר רפאל ביקר בישיבות ובמוסדות בלוויית ראש העיר מר ישראל גוטליב.

בקבלת פנים, שערכה לו הנהלת מוסדות חסידי בלז אמר ד"ר רפאל, אותם מרכזי התורה וחסידות שנכחדו בגולה. יש לציין בסיפוק שכי במדינת ישראל קמו לתחייה כל אין מקום בארץ בו לא נשמע קול התורה. בדור האחרון הפכה מדינת ישראל למרכז התורני הגדול ביותר שהיה אי־פעם לעם היהודי. יש איפוא לעודד ולבקש דרכים לפיתוחם של מוסדות כגון אלה. שכן במוסדות אלה ובלימוד התורה הערובה לקיומנו. ראשי מוסדות בלז הציגו בפני השר תוכניות לפיתוח והרחבת המוסדות שנועדו להגדיל את כושר הקליטה של מספר התלמידים.

בהמשך סיורו ביקר השר בצרכניה למשפחות מרובות ילדים הפועלת ליד מרכז „יד עזרה" — ארגון מתנדבים לעזרה וסעד. שר הדתות עודד את ראשי „יד עזרה" בפעולתם הברוכה וביקש לחפש דרכים כיצד ניתן להרחיב את פעולות המרכז למקומות אחרים בהם יש ריכוזים גדולים של בני תורה ואברכי כולל.

**הדאגה לקיום מוסדות תורה**

הכנסה המרכזית היא לתרום לביסוס קיומם של מוסדות התורה — אמר השר רפאל בקבלת פנים שערך לו האדמו"ר מספינקא הרב יוסף וייס. עוד אמר השר כי אין בכוחם של ההתקפות מחוגים שונים להקטין את הדרישה המוצדקת להגדלת התמיכה הממשלתית.

הרב משה וייס, חבר הנהלת מוסדות ספינקא הביע שמחתו על ביקורו של השר במוסדות התורה החסידיים בבני ברק — ביקור ראשון של שר מאז הקמת המדינה, הוא ציין בסיפוק את הקידום של מעמדם של הישיבות מאז כניסתו של השר לתפקיד.

האדמו"ר מויז'ניץ הרב משה הגר קרא לשר הדתות שלא לגלות רפיון ידיים ולא להתפעל מן המקטרגים המבקשים לכרסם במעמדם של הישיבות בארץ. האדמו"ר אמר זאת בעת ביקורו של ד"ר רפאל שסייר במוסדות חסידי ויז'ניץ.

מנכ"ל מוסדות ויז'ניץ הרב דוד ויז'ניצר הרצה בפני השר על תוכניות הפיתוח של קרית ויז'ניץ ומוסדותיה החינוכיים.

בתום הביקור ארחה הנהלת מוסדות ויז'ניץ את השר לארוחת צהריים חגיגית. בארוחה, נטלו חלק רבנים, ראשי החינוך החרדי ונציגי הישיבות החסידיות בבני ברק.

**גוטליב: מגדל אור למדינה**

מ"מ ראש עירית בני ברק מר ישראל גוטליב אמר בדבריו כי מרכזי התורה והחסידות בבני ברק הם מגדל אור למדינה כולה. החסידות מקרבת רבים ורחוקים למאור שבתורה ולערכי היהדות.

ברכו עוד: הרב וייסמן (בשם מוסדות בלז), הרב י. זלמנוביץ רבה של עכו, ומר יהודה נחשוני (בשם מוסדות ספינקא) והרב צבי מרגליה (בשם „יד עזרה").

בהשיבו למברכים אמר ד"ר רפאל, כי הוא רואה עצמו שליחם של מוסדות התורה ועל כן לא ירתע מהמאבק להכרה בזכותם של הישיבות לקבלת תמיכה ממשלתית גדולה בהחזקת הישיבות.

נלוו אל השר מר יצחק שטרסברג יועץ שר הדתות ואריה פרנקל עוזר השר.

### משרד החוץ התעניין בגורל אייבי נתן

משרד החוץ התעניין בגורלו של אייבי נתן באמצעות גורמים בינלאומיים. לפי הידיעות ליוותה הצי המצרי את ספינת השלום של אייבי נתן לקפריסין. לפי ידיעות קודמות נמסר כי אייבי נתן עצור בפורט סעיד. לאייבי נתן יש גם דרכון בריטי.

### פחת האמון בקיסינג'ר

וושינגטון, 12, (ע"צ) — פחת האמון של אזרחי ארה"ב ביכולתו של שר החוץ הנרי קיסינג'ר להביא להסדר שלום במזה"ת.

סקר דעת קהל שנערך על ידי מכון לואיס הריס ושפורסם היום מגלה כי רק 49 אחוז מבין אזרחי ארה"ב סבורים שקיסינג'ר ממלא את תפקידו כהלכה.

לפני כשלון מאמציו של שר החוץ האמריקאי במזה"ת הביעו 58 אחוז מבין אזרחי ארה"ב אמון ביכולתו של קיסינג'ר. (ע"צ)

### הממשלה תתכנס לישיבה עם שובו של רבין

מאת סופרנו המדיני בירושלים

ראש הממשלה, יצחק רבין יחזור לארץ ביום שני או שלישי. יש להניח שהממשלה תקיים ישיבה מיד עם בואו, כדי לשמוע על שיחותיו עם הנשיא פורד בוואשינגטון.

### ספרד מוכנה לפנות את סהרה הספרדית

מדריד, 12 (ע"ר) — ספרד הודיעה למזכיר האו"ם ולדהיים, כי היא לא תלך למלחמה על אודות סהרה הספרדית, אלא תפנה את המושבה המדברית בהקדם — האגשרי, אמרו היום מקורות רשמיים.

### קרבות בגבול תאילנד־קמבודיה

בנגקוק, 12 (ע"צ) — קרבות [illegible] על [illegible] הגבול בין תאילנד וקמבודיה [illegible] על כך נמסר [illegible] שלטונות תאילנד [illegible] השלטונות הקומוניסטים בקמבודיה את האחריות לתקרית זו [illegible]


17.6.1975

ח' בתמוז תשל"ה

יום הופעת בולים חדשים

בול: אספות הציבור (1.00, 1.40, 4.00 ל"י)

בול: חקר הרפואה (1.85 ל"י)

בול: מנוף הארץ (...) (1.70 ל"י)

השירות הבולאי


## השופט לווינברג הורה לקיים הצבעה חשאית במועצת סניף ת"א

### נדחתה ישיבת המועצה שנועדה לאמש

מאת כתבנו בתל־אביב

ישיבת הנהלת סניף המפד"ל בתל־אביב, שאמורה היתה להתכנס אמש, לבחירת המוסדות, נדחתה למועד אחר, בעקבות צו מניעה שהוצא על ידי שופט בית המשפט המחוזי מר ש. לווינברג לבקשת ראובן בן־דוד, יו"ר מועצת סניף המפד"ל בתל־אביב. השופט קבע כי יש לקיים הצבעה חשאית בישיבת מועצת הסניף, שנועדה לבחירת מוסדות.

בפסק דינו קובע השופט בין השאר: „יצא צו מניעה זמני ובו אישור על המשיבה מס' 1 (מועצת המפד"ל בת"א) ועל המזכיר (א. פישלר) המשיב מס' 2, לקיים ישיבה בה מועצת הסניף בתל־אביב של המפד"ל, אלא תקויים בו הצבעה חשאית בכתב, כמצווה ששית מן החברים הנוכחים באותה ישיבה והכל בתנאי שאכנם ידרשו".

„מאחר והדרישה לכך כבר הובעה והוכרעה בישיבה הקודמת של המועצה, אולם ההצבעה החשאית לא קוימה בה, בישיבה ההיא, משום מה, היא תקויים בישיבה שזומנה לכך להיום (אמש), או לישיבה נדחית".

לאחר קבלת הצו הזמני נדחתה, כאמור הישיבה ויו"ר מועצת הסניף ראובן בן־דוד הודיע, כי בימים הקרובים הוא יכנס את ישיבת מועצת הסניף לבחירת ההנהלה בבחירות חשאיות.

בהחלטתו מציין עוד השופט לווינברג, כי ה„מקרה הנוכחי הוא שונה מאלה האחרים, בכך, שנטענה טענה, שהנדרשים להצביע בגלוי חוששים לפרנסתם. לא לפרנסתם, כי אם לפרנסה התלויה בעצם הצבעתם מחמת השררה שהיא או העשויה להיות למי שילה להנהלה בסניף תל־אביב. נראית לי טענה זו מחמת עבודתיה. ההצבעה החשאית אינה דמוקרטית פחות מההצבעה בהרמת ידים, לא זו בלבד, שעל הצבעה חשאית בכתב מורה תקנות המפד"ל לפי דרישה מסויימת בהצבעות בדרך כלל, מבחירות ועד להחלטות בישיבות מצומצמות נהוגה ההצבעה החשאית, כי־תהליך ההצבעה גלויה. בישיבות היא שכיחה למדי ואין כל סיבה להכריח אנשים להצביע בגלוי — הטעים השופט.

**ד"ר רוזן צבי: שוקלים ערעור לבית המשפט העליון**

הגוש לליכוד והתמורה בת"א, שוקל הגשת ערעור לבית המשפט העליון על מנת לאפשר ביצוע פסק דינו של בית הדין העליון של התנועה.

ד"ר רוזן צבי שהגיב על פסק הדין אמר:

„בפסק דינו של השופט כתוב „אולם באחרונה הוחלט לבטל את הסיעות בתנועה" — דבר שאינו תואם את חוקת התנועה, ההחלטות הועידה האחרונה המציאות לא רק שקיימות סיעות, אלא הועידה האחרונה החזירה את משטר הסיעות ולפי עדותו של מזכ"ל המפד"ל, צבי ברנשטיין בבית הדין העליון של התנועה. כל מוסדות התנועה במרכז ובסניפים מורכבים על פי יחסי הכוחות הסיעתיים בהתאם לתוצאות הבחירות האחרונות לועידה ולמועצות הסניפים.

„בהתאם לחוקת התנועה, אמר ד"ר רוזן צבי על חבר הפרט לפנות בעניינים פוליטיים וארגוניים של המפד"ל, אך ורק למוסדות השיפוטיים של המפד"ל. כמו כן קובעת החוקה שהחלטת בית הדין העליון של התנועה סופית, ואין עליה ערעור".

לדעת ד"ר רוזן צבי פנייתו של ר. בן דוד לבית המשפט המחוזי לשנות את פסק דינו של בית הדין העליון, מהווה הפרת החלטת בית הדין של התנועה ולדעתו על עבירה זו, לפי חוקת התנועה, מגיע הוצאת חבר מן התנועה.

ד"ר רוזן צבי תובע מהמוסדות המוסמכים של התנועה לתת את דעתם על הפגיעה ו„להוציא את המסקנות הנובעות מכך בהתאם לחוקת התנועה".

## נתפסה רשת חבלה של ה„פתח" שביצעה פיגועים בירושלים

10 מחבלים החשודים בביצוע מספר רב של מעשי חבלה בירושלים ובסביבתה נעצרו באחרונה על ידי יחידות המשטרה. המחבלים משתייכים לארגון ה„פתח".

החשודים לרשת החבלה עסקו בהנחת מטעני חבלה באיזור ירושלים.

כל עשרת החשודים הם מאיזור חברון והם חשודים בהשתייכות לארגון „אל פתח". 4 מהם מתגוררים בחברון, שלושה בכפר חלחול ו־3 אחרים בכפר יאטה.

אנשי הרשת החלו לפעול, לפי החשד, בינואר השנה. הם הניחו מטעני חבלה בשכונת מוצררה בפברואר ובסוף מאי השנה ומטען אחר בדרך בית לחם. כן הצמידו מטען חבלה למיכלי דלק באיזור ירושלים.

**תיאסר יציאת צעירים לירדן**

בעקבות מקרי החבלה האחרונים ביהודה ושומרון תיאסר יציאתם של צעירים לירדן לתקופות קצרות והיא תותר רק לאלה שירצו לצאת לתקופה של ששה חודשים ובצלם.

## מרכז העבודה החליט: בחירת ראשי ערים תיערך בסבוב אחד

### ההחלטה התקבלה ברוב של 110 נגד 93

מאת סופרינו לענייני מפלגות

ברוב של 110 נגד 93, החליט מרכז מפלגת העבודה כי הבחירות הישירות של ראשי הרשויות המקומיות ייערכו בסיבוב אחד של בחירות ולא בשני סיבובים. המרכז החליט גם להסמיך את הלשכה הסיעה בכנסת, להחליט ביחס לאפשרות, שמינימום הקולות הדרוש לבחירה בסיבוב הראשון יועלה מ־40 אחוז, למקסימום של 45 אחוז.

הצעה זו נתמכה ע"י מר שרגא נצר, ראש המחלקה המוניציפלית במפלגת העבודה, שערך „מסע שכנוע" בימים האחרונים, כדי להשיג תמיכה בהצעה זו.

לפי החלטה זו על המועמד לזכות ברוב של 40 או 45 אחוז בסיבוב הראשון. אם לא זכה — תעמוד ההכרעה על בחירתו למועצה המקומית, ולא ייערך סיבוב נוסף.

**שני סוגי ראשי מועצה**

ח"כ מ. בן־פורת שתמך בעריכת שני סיבובי בחירות, ציין כי הלה תוזה בנכונות לקבל את שינוי שיטת הבחירה במפלגות אחרות. הוא הביא כדוגמא את „חרות", שהספיקה לעמוד על מינימום של 50 אחוז והביעה נכונות להתפשר על 40 אחוז בתנאי שייערכו שני סיבובים. לדבריו, גם המפד"ל תומכת ב־45 אחוז אבל בסיבוב אחד בלבד. לדעתו ניתן לגייס 90 קולות בכנסת בעד הצעה על שני סיבובים. הוא הסביר כי אם לא יהיו שני סיבובים יתגבשו שני סוגי ראשי עיר: אלה שנבחרו ע"י הציבור ואלה שנבחרו במועצה המקומית.

**שני סיבובים יגרמו לפיצול קולות**

לעומת זאת צידד צבי אלדרוטי בסיבוב אחד, בציינו כי בשיטה של שני סיבובים ייגלו להשתתף גם מפלגות קטנות, משום שבסיבוב השני ייבחר המועמד רק ברוב קולות. הדבר יגרום לפיצול קולות, מבלי יכולת לגבש 40 אחוז. נוסף לכך ייווצרו, לדעתו, קנוניות בין נציגי מפלגות אחרות, כדי לבחור בסיבוב השני נציג שאינו ממפלגת העבודה. למפלגה יהיה קשה גם להחזיק במנגנון הבחירה לקראת סיבוב שני.

ראש עיריית הרצליה יוסף נבו, שתמך בשני סיבובים, אמר כי יש לבצע רפורמה כלאה ולא לחצאין, כדי להבטיח שראש העיר ייבחר בישירות ע"י הציבור. הדבר יבטיח יציבות בשלטון המקומי, שכן יש צורך חיוני לטהר את האווירה בו. כיום קשה לגייס מועמדים לבחירה משום שהשיטה הנוכחית מבוססת על ויתורים קואליציוניים לרסיסי מפלגות. בבחירות האחרונות בבת ים זכה מועמד מפלגת העבודה ברוב של יותר מ־40 אחוז, אך לא נבחר, משום שמפלגות קטנות התלכדו נגדו.

**ברעם: שיטת שני סיבובים עלולה לגרום לבחירת נציגי הימין**

שר העבודה מ. ברעם התנגד לשני סיבובים, הוא ציין, כי בכנסת הקודמת כבר התגבש רוב פרלמנטרי בעד 40 אחוז בסיבוב אחד, אך ליע נסוגה ברגע האחרון. בשיטה של שני סיבובים יכול להווצר אבסורד, כאשר מועמד שלא יבחר בסיבוב הראשון ב־40 אלף קולות, יבחר בסיבוב השני ב־15 אלף קולות בלבד. שיטת שני הסיבובים עלולה לגרום לכך, שיבחרו מיעוטי הימין, ואין אינטרס לעודד בשלטון המקומי אוטונומיה לשלטון המרכזי. לעומת זאת תתקן השיטה של סיבוב אחד את המצב הקיים.

בתחילת הישיבה הודיע מזכ"ל המפלגה מאיר זרמי, כי יתכן שלאחר שובו של ראש הממשלה מארה"ב יצטרך המרכז להתכנס לדיון מדיני.

**תגובת מזכ"ל המפד"ל**

בתשובה לשאלתי אישר אמש מזכ"ל המפד"ל, צבי ברנשטיין, כי המפד"ל הסכימה לוותר על 5 אחוז, ובלבד שיהיה סיבוב אחד. את עמדת התומכים בסיבוב אחד ייצגו השר ברעם וצבי אלדרוטי.


משרד התיירות | עירית ירושלים

פיתוח מזרח ירושלים בע"מ

יריד ירושלים לאמנות ואומנות

„חוצות היוצר"

אמני ירושלים! הבטיחו לעצמכם מקום תצוגה ביריד „חוצות היוצר" אוגוסט 1975

ההשתתפות ביריד פתוחה לאמנים, ירושלמיים, במיוחד, בתחומים הבאים:

צורפות * קרמיקה * זכוכית אמנותית

אריגה וריקמה * תשמישי קדושה

הדפסים אמנותיים * גילוף עץ * בעיק

תחריטים * ציור ופיסול

אמנים המעוניינים להשתתף ביריד, מוזמנים להגיש מועמדותם לועדת היריד עד יום ראשון 22.6.75

אל: פיתוח מזרח ירושלים בע"מ
רח' ממילא 18, ירושלים

מאת: ____

כתובת: ____

אני מעוניין/ת להשתתף ביריד לאמנות ואומנות ב„חוצות היוצר": תחום עסוקי האמנותי ____ מוצרי התצוגה העיקריים ____

הודעה זו אינה מהווה התחייבות מצדנו להשתתף בתערוכה הנ"ל. רשמנו לפנינו כי בחירת האמנים והקצאת השטחים תיעשה ע"י ועדת היריד לאחר ראיון, ועל כך נקבל הודעה במועד.

תאריך ____ חתימה ____



חברת החשמל לישראל בע"מ

אגף האספקה והאחסנה

החברה מכריזה בזה על מכירת הטובין הבאים:

| מס' המכרז | הטובין |
| --- | --- |
| | פסולת חומרים וציוד משומשים כגון: |
| 1553 | נחושת תילים, אלומיניום, עופרת, אבץ ופליז. |
| 1554 | נחושת עגולה, כבלים, ברזל, צנורות, אבקת הלחמה, מגיני ברק וחלפים שונים. |
| 1555 | ברזל, סגירות סופיות, מגיני ברק, חלקי מכונות שונים, מברדים, תופי עץ, מכונת שכפול „גסטטנר" משומשת, מכונות סיכום חשמלית „ויקטור", מנוע משומש לסירה, גלגלות הרמה, סרטים משומשים ל„אופטיקל רידר". |

לקבלת ספרי המכרזים ופרטים נוספים יש לפנות בכל יום חול מהיום בשעות 09.00—13.00 למחסן הפר שחולים עוברים היפה, המשרד הראשי ליד תחנת הכח החדשה או למדור הכירוה, תל־אביב, רח' החשמל 7.

על ההצעות להגיע למשרדנו הראשי בחיפה לא יאוחר מיום 3.7.75, שעה 12.00

אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

השתמש בחשמל בתבונה

שאלי בעצת אנשי הרפואה

השמפו הרפואי
MEDI-SHAMP
לריפוי ולמניעת קשקשים
להשיג רק בבתי מרקחת

פרמהפלנטקס בע"מ



האוניברסיטה העברית בירושלים

שנת היובל תרפ"ה — תשל"ה

המחלקה למינהל תלמידים | המשרד לקבלת תלמידים

רישום מועמדים לשנת הלימודים תשל"ו ללימודי „מוסמך" ותעודה

רישום המועמדים לשנת הלימודים תשל"ו ללימודים לקראת התואר „מוסמך" וללימודי תעודה יסתיים ביום ו', כ"ב באלול תשל"ה (29.8.75) — פרט להתוכניות לימודים להם צויין תאריך שונה.

מתקבלות בקשות לפקולטות / בתיה"ס:

הפקולטה למדעי הרוח
תעודת הוראה לבתיה"ס התיכוניים — הרישום הסתיים.
ביה"ס לחינוך — סיום הרישום 30.6.75.

הפקולטה למדעי החברה
החוג לפסיכולוגיה — הרישום הסתיים.
החוג לקומוניקציה — סיום הרישום 30.6.75

ביה"ס למינהל עסקים
הפקולטה למתמטיקה ולמדעי הטבע.
ביה"ס למדע שימושי וטכנולוגיה
הפקולטה לחקלאות
הפקולטה למשפטים
המכון לקרימינולוגיה

ביה"ס לספרנות ולארכיונאות
סיום הרישום — 30.6.75.

ביה"ס לעבודה סוציאלית
לימודי מוסמך ברווחה ובעבודה סוציאלית; המרכז להכשרת מנהלים לשירותים קהילתיים — סיום הרישום — 31.10.75.

הפקולטה לרפואה
מדעי הרפואה הבסיסיים
באודיולוגיה
בריאות הציבור
העודה באפידמיולוגיה

ביה"ס לרוקחות

המעוניינים יירשמו במשרד לקבלת תלמידים. ספרי הידיעות „מדריך לתלמיד החדש" ניתן לרכוש במחיר 8 ל"י (ע"י פניה אישית או בכתב) ב„אקדמון", גבעת רם ירושלים ת.ד. 9199... ירושלים. ללא צרוף המחאה ע"ס הנ"ל לא יישלחו הספרים המדריך: חיילים בשירות חובה יקבלו את הספרים והמדריך חינם, אישית או לכתובתם הצבאית.

המועמדים ימצאו גליונות ציונים למזכירות הפקולטה אליה הם מבקשים להתקבל (כמועמדים לפקולטה למדעי החברה בתבלתים להמציא את גליונות הציונים ב־3 עותקים).

מועמדים לפקולטות: מדעי הטבע, מדעי הרפואה, רוקחות, ספרנות וארכיונאות ועבודה סוציאלית — חייבים לפנות לפקולטה לשם ייעוץ מוקדם וקבלת ספרי תכניות.

בוגרי מוסדות להשכלה גבוהה בחו"ל יירשמו במשרד לתלמידי חו"ל, הר הצופים, ירושלים.

בוגרי האוניברסיטה העברית בירושלים המבקשים להמשיך לימודיהם באותה הפקולטה, יירשמו במזכירות הפקולטה.



מרכז רוחני קהילתי „שאולי" אשדוד

בנשיאות מרן הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א הראשון לציון הרב הראשי לישראל

למכובדנו הרב יוסף עזרן שליט"א

איש חי רב פעלים לתורה ולתעודה
מרביץ תורה במוסדנו
שא ברכה מעומקא דליבא
להיבחרך כרבה הראשי הספרדי של העיר ראשון לציון

המשך ביתר שאת וביתר עוז בהצלחתך בהרבצת תורה והוראתה

בברכת כהנים ויקר
הרב מ. כ. שאולי



יד הרב מימון
YAD HARAV MAIMON

יד הרב מימון — ירושלים

ביום שלישי ח' בתמוז התשל"ה (17.6.75) בשעה 7.00 לפנות ערב בבית מוסד הרב קוק ירושלים.

הענקת פרס לספרות ומחקר תורניים

על שם הרב י. ל. הכהן מימון ז"ל

עם מלאת שלש עשרה שנה לפטירתו

להגאון
רבי אליעזר יהודה וולדינברג שליט"א

התכנית:
דברי פתיחה — ד"ר יצחק רפאל, שר הדתות
דברי ברכה — הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א ראשל"צ — הרב הראשי לישראל
הרב מימון זצ"ל — האיש ותקופתו —
הרב שמחה הכהן קוק שליט"א
דברי הנמקה של ועדת השופטים —
הרב ש. ת. רובינשטיין שליט"א —
יו"ר ועדת השופטים
על יצירותיו של הרב אליעזר יהודה וולדינברג —
הרב שילה רפאל שליט"א
דברי חתן הפרס
תפילת ערבית



המועדון למשק וכלכלה
ליד מרכז המוסדות והמפעלים הכלכליים

המועדון יארח את
ד"ר משה מנדלבוים
(מנכ"ל המשרד למסחר ותעשיה)

אשר ירצה על

הערכות המשק והתעשיה לבצוע הסכם השוק המשותף

וישיב לשאלות הנוכחים

מוזמנים חברים ומנהלים בתפקידים בכירים בענפי משק ותעשיה שונים.

הפגישה תתקיים אי"ה ביום הרביעי כ' תמוז (18.6.75) בשעה 5.00 אחה"צ באולם בני ברית רח' קפלן 10 ת"א.

...נק המזרחי המאוחד בע"מ

...מר יזמה | מחר פתק

112.49 115.32

...ת נאמנות צבירה סלע

...קה: חברת השקעות
...של בנק המזרחי המאוחד בע"מ



...מורשת
...בית ספר תיכון דתי
...מינהל, לפקידות ולחשבונאות
...פקוח משרד החנוך והתרבות
...ח' „שבע טל" 13, תל-אביב • ת"ד 7086
...כניסה מדרך פתח תקוה 128 • טל: 251510

...לשכת ההרשמה לשנת הלימודים תשל"ו
לכתות ט', י', י"א, י"ב

...בשעות לפני־הצהרים.
22.6 תערך ההרשמה, אי"ה גם בימים א', ג', ה' — בשעות 7.00- אחרי־הצהריים.
...— לתלמידי ט' ולחייבי חוק חינוך חובה * שכר מודרג * מענקים * שעורי עזר * השלמת חומר חסר ...ים ממגמות אחרות * הוגים * תחבורה נוחה (מול ...) * הנחה גדולה לתלמידים בחברות האוטובוסים.



הפצת ספרי קודש — ת. ד. 5656 ירושלים

# מבצע מכירת ספרים בתשלומים

...שמחים להודיע לצבור הלומדים ולשוחרי תורה על מבצע מיוחד של מכירת ...ים במחירים מוזלים ובתשלומים נוחים. המכירה תימשך עד כ' תמוז.

| | ל"י |
|---|---|
| ...6 כ' פרדס עם כל ההוספות | 320 |
| ...5 כ' פרדס עם ספר המצות | 280 |
| ...גדול 10 כרכים | 650 |
| מקורות | 400 |
| ...ז מקורות | 170 |
| מקובצת פורמט גדול פרדס | 130 |
| ...9 כ' גדול | 140 |
| גור ארי' י. 5 כ' | 70 |
| ...ת גדולות תנ"ך 5 כ' | 200 |
| ...ושע החדש 4 כ' | 90 |
| ...שע (אמריקאי) | 85 |
| חינוך (אמריקאי) | 65 |
| ישראל 10 כרכים עם ע"ס | 160 |
| השולחן גדול | 210 |
| השולחן רגיל | 170 |
| ...ים 3 כ' ישר | 60 |
| הגדולה או"ה יו"ד אבה"ע 7 כ' | 150 |
| ...קב 4 כ' | 130 |
| ...קב 4 כ' (אמריקאי) | 150 |
| ...לבוש 6 כ' פורמט קטן | 85 |
| ...ז המשנה 5 כ' זרעים, קדשים, טהרות | 110 |
| ...ז המשנה 2 כ' זרעים, קדשים, טהרות | 40 |
| ...נזר 4 כ' | 90 |
| ...תורת חסד 2 כ' | 40 |
| ...שבע | 22 |
| ...איר או"ח | 22 |
| ...איר אבן העזר | 18 |
| ...איר ש"ס | 12 |
| ...ת המשפט (אמריקאי) | 33 |
| מים חיים גדול 2 כ' | 50 |
| ...של שבת | 20 |
| מפרשי התורה (מזרחי) עם הוספות | 70 |
| ...רעק"א 2 כ' | 35 |
| יעקב | 24 |
| ...חיים עה"ת 2 כ' | 30 |
| ...חיים עה"ת עם סגולה משה | 22 |
| ...תורה 5 כ' (אמריקאי) | 70 |
| משפט 2 כ' (אמריקאי) | 45 |
| ...גאל 3 כ' (אמריקאי) | 50 |
| מחזה אברהם (אמריקאי) | 30 |
| שאול עה"ת | 17 |
| ...קודש מהרב פרנק חנוכה ופורים | 16 |
| בינה | 53 |
| ...ת החיים מלב"ים | 20 |
| ...הגרשוני 3 כ' | 100 |
| ...יעקב עירובין | 22 |
| ...יעקב — | 20 |
| המלך | 38 |
| ...הדין 2 כ' | 36 |
| ...ראשונים (אמריקאי) גיטין | 24 |
| ...ראשונים קדושין | 24 |
| ...קודש ב"מ | 30 |
| ...הסולם 10 כרכים (אמריקאי) | 280 |
| ...ביהודה 3 כ' (אמריקאי) | 85 |
| ...ביהודה 2 כ' | 46 |
| ...עה"ת ונ"ך 4 כ' | 145 |
| ...הריטב"א 3 כ' | 90 |
| ...ת קהתי | 240 |
| ...ברורה 6 כ' | 65 |
| ...הריב"ש עם מפתח חדש | 32 |
| ...חוות יאיר | 16 |
| ...הגר"א אשי ישראל | 16 |
| ...הגר"א קבלה | 20 |
| ...אורי עם החדשות | 24 |
| ...אורי עם החדשות (פורמט קטן) | 15 |
| ...יעקב כתובות | 15 |
| ...גיטין | 15 |
| ...רב פנינים | 140 |
| ...חבורל | 12 |
| ...חת | 22 |
| ...3 כ' | 150 |
| ...הרב | 70 |
| ...על הרמב"ם עם תוה"א | 23 |
| ...על הרמב"ם (רגיל) | 16 |

| | ל"י |
|---|---|
| אבן האזל 3 כ' הוצ' חדשה לוקס (ברשות המשפחה) | 60 |
| שלי"ה 2 כ' הוצאה חדשה | 42 |
| מדרש רבה עם ע"ס (אמריקאי) 4 כ' | 180 |
| תרומת הדשן | 17 |
| שו"ת הרא"ש | 17 |
| שו"ת מהרי"ק | 21 |
| תורת יקותיאל | 33 |
| שו"ת בנין שלמה | 22 |
| אוצר שיטת סוטה | 20 |
| אוצר שיטת בכורות | 20 |
| אוצר שיטת ערכין | 20 |
| אוצר שיטת נזיר | 18 |
| חידושי הרמב"ן 2 כ' | 50 |
| חידושי הרמב"ן מוקטן | 40 |
| 10 ספרי ר' צדוק | 90 |
| חובת הלבבות אמריקאי 3 פירושים | 30 |
| אוהל דוד יבמות שבועות | 12 |
| שבט מוסר ע"ס ע"ס | 20 |
| עבוד העבודה | 20 |
| מעדני ארץ תרומות | 22 |
| חידושי בתר"א ב"ב מהדורא קמא | 14 |
| רבותינו | 23 |
| אדיר במרום רמח"ל | 12 |
| חוקר ומקובל רמח"ל | 10 |
| ירים משה רמח"ל | 12 |
| שמחת יו"ט ביצה (אמריקאי) | 18 |
| האו"ש על החומה 2 כ' | 42 |
| מרא דארעא דישראל 2 כ' | 56 |
| שו"ת הרב"ח | 15 |
| יגדיל תורה 2 כ' | 26 |
| עץ הדעת טוב שבת (אמריקאי) | 20 |
| חידושי מהרי"ט קדושין | 14 |
| סוכת דוד קדושין | 14 |
| חיי הצדיקים ופעלם 5 כ' | 70 |
| דעת קדושים יו"ד | 55 |
| תשובות הגאונים שערי צדק | 15 |
| דעת חכמה ומוסר כל כרך | 33 |
| מכניות מוקטן בכ"א | 15 |
| בינת אברהם סת"ם | 12 |
| קול יעקב סת"ם | 12 |
| הרא"ה כתובות ישן | 12 |
| פתחי תשובה | 7 |
| ארעה דרבנן | 11 |
| חידושי מהרי"ל חולין | 9 |
| אילי ישראל בן אורי ע"מ שבת | 24 |
| לקוטי ח"ח אבות | 8 |
| מנורת המאור אלנקוה | 8 |
| ספר חסידות | 10 |
| תוס' שאנץ בכורות | 12 |
| נחלת דוד ב"ם | 18 |
| נחלת דוד מועד | 10 |
| מילואי אבן על אבני מלואי | 36 |
| תכלת מרדכי מהרש"ם | 20 |
| הר צבי או"ח א' ב' | 48 |
| דעת הקדושה להרמב"ן | 10 |
| קדמוני מפרשי התורה | 16 |
| הכוזרי המפואר | 24 |
| נועם אלימלך | 10 |
| ערכי הקודש | 8 |
| ר' אברהם בן הרמב"ם עה"ת | 24 |
| שלחן עצי שטים על ל"ט מלאכות | 18 |
| חת"ס במדבר | 15 |
| חת"ס דברים | 15 |
| אספת זקנים חדשים | 30 |
| הבקנה קדושין | 23 |
| קצור ציון יעקב | 12 |
| שו"ת עמודי אש | 14 |
| צדה לדרך על רש"י | 35 |
| תוס' רי"ד עם מפתחות | 26 |
| ספר קרניים | 6 |
| דברי אהרן (מהרב מטפליק) | 9 |
| הגהות מהרש"מ על הש"ס | 15 |
| מרגניתא דר"מ שפירא | 15 |
| ראש דוד חיד"א | 20 |
| דו"ח רעק"א | 15 |

ועוד מאות ספרים ראשונים ואחרונים

קניה מעל 100 ל"י — 3 תשלומים
קניה מעל 200 ל"י — 5 תשלומים
קניה מעל 300 ל"י — 6 תשלומים

המחירים כוללים דמי המשלוח. הספרים יישלחו תוך שבוע ימים מיום קבלת הציקים.

...מעוניינים לקבל את הספרים בירושלים יקבלו הנחה נוספת של 2% (ניכוי דמי משלוח) ע"י הופעה בראש.

הפצת ספרי קודש — ת. ד. 5656 ירושלים


# עבריינים צעירים נפגעים ע"י העבירות הגדולות

מאת סופרנו בירושלים

עבריינים צעירים נפגעים מכך שמתייחסים אליהם באמות מידה של העבירות הגדולות, כמו „פרשת צ'רי" ואחרות, כתוצאה מתהליך החשיפה העצמית שאנחנו עוברים — דברים אלה אמר ד"ר מנחם הורביץ מנהל האגף לשירות תיקון במסיבת עתונאים בירושלים.

הדובר הצביע על הנזק שבגישה זו וקרא לטפל בעניני נוער עבריין בדרכים המתאימות לו.

במסיבת עתונאים, בהשתתפות ד"ר מ. הורביץ, מר מאיר הגבי, מנהל שירות המבחן לנוער ומר אברהם הופמן, דובר משרד הסעד נמסר כי בחודשים הראשונים של השנה הסתמנה עלייה במספר הקטינים שהופנו לשירות המבחן לנוער. זאת לאחר ירידה בשנה הקודמת. הדוברים ציינו כי בשנת 1974 הופנו לשרות המבחן לנוער 7927 קטינים, מספר זה מהווה ירידה של 9.5% ביחס לשנת 1973 וזאת לאחר שבשנת 1973 חלה ירידה ב־5% במספר המופנים לעומת השנה שעברה. בקרב המופנים היהודיים חלה ירידה של 3.8% (6541 בני נוער) ובקרב בני המיעוטים לא יהודים חלה ירידה של 12.5% (1386), ביחס לאשתקד, בה היתה עליה של 14.7%.

## ירידה במספר העבירות

גם במספר העבירות שבוצעו על ידי בני נוער אלה חלה ירידה: קלה ב־6.3% ומספרם של ההפניות (עבירות) שהגיעו לשירות מבחן לנוער בשנת 1975 הסתכם ב־18,927, מהם 17,013 על ידי יהודים (ירידה ב־2.7%) ו־1914 ע"י לא יהודים (ירידה של 29.7%) ביחס לשנת 1973, בה היתה עליה של 26.5%.

## עליה בעבריינות נוער במזרח ירושלים

בניתוח של מספר המופנים מקרב האוכלוסיה הלא־יהודית, לפי נפות, נרשמה עליה בולטת במזרח ירושלים, בלבד ב־18.7%.

## עליה במספר העבירות לקטין

מתברר כי למרות הירידה בשוליים במספר העבריינים חלה, עליה במספר העבירות הממוצע לקטין 2.4 לעומת 2.3 בשנת 1973. מספר זה הוא הגבוה מאז 1969. גם אחוז החוזרים גדל בבקצת — 33.5 לעומת 33 בשנת 1973.

## הירידה בעבריינות הנוער מאז 1968 וסיבותיה

עוד מסרו הדוברים כי הירידה במספר הקטינים המופנים לשירות המבחן לנוער נמשכת מאז 1968, במספרים מוחלטים ובאורח יחסי פחת מספרם ל־1000 באוכלוסיית בני גיל מ־20.2 בשנת 1968 ל־13.6 בשנת 1974.

הדוברים ציינו חמש סיבות לירידה במספר המופנים לשירות המבחן לנוער: א. ירידה במספר העולים מארצות מצוקה בשנים האחרונות. ב. התמסדות החברה בשנת 1974, לאחר תקופת המלחמה. ג. פיתוח שירותי הסעד והחינוך בביזור השירותים המוגשים למען ילדים ובני נוער. ד. הטיפול הישיר בעבריינים מגיב פירוח. ה. חלים שינויים בהרגלי ההתלוננות של הציבור למשטרה. כיום אין הציבור מתלונן כאשר סכומים קטנים נגנבים.

בעקבות ההפגנה בחוות אריק שרון

# חבר קיבוץ כרם שלום נידון למאסר וקנס

היום מפרשת ההפגנה שערכו שמאלנים בחוותו של אריק שרון בעת ההתנהלות הראשונה בספטמבר — נשמע אתמול בבית המשפט המחוזי בבאר־שבע, בה משפטו של אחד המשתתפים בהפגנה זו.

הנאשם, שמואל אורן, חבר קיבוץ כרם שלום, נידון ל־4 חדשי מאסר בפועל ו־1500 ל"י קנס, באשמת גרימת חבלה חמורה למרדכי לוי, נוהג של שרון, במהלך ההפגנה שנערכה על ידי חברי הקיבוץ ושמאלנים אחרים.

אורן נמצא אשם בגרימת שבר ללוי, דבר שבעטיו נזקק לאישפוז במשך 4 חדשים ורגלו קוצרה בס"מ וחצי. הנהג הוא נכה צה"ל.

פרקליטו של הנאשם, עו"ד אלי זוהר, אמר כי הוא יערער בפני בית המשפט העליון על גזר הדין, שניתן על ידי השופט הרצל אשכנזי. עו"ד זוהר טען כי נימוקיו של השופט הם פוליטיים ולא משפטיים, המאסר בפועל שהוטל על שולחו הוא בבחינת חריג מכל מערכת הענישה המקובלת.

השופט ציין בגזר דינו, כי הפגיעה של אורן במרדכי לוי „מהווה מעשה עבירה שאי אפשר להצדיק בכך, שבבוא הנאשם למקום התכוון להפגנה שקטה". בהמשך הדברים כותב השופט: „אף שעצם מעשה ההפגנה הוא בתחום זכותו של כל אזרח, הרי ההפגנה הזאת היתה בגדר הסגת גבול פלילית".

אורן הואשם בגרימת חבלה חמורה בניגוד לסעיף 138, והשופט ציין בגזר־הדין, כי סעיף זה נועד למנוע התנהגות שבה אדם פוגע בזולתו. לדעת השופט חל דבר זה גם בזמן הפגנה פוליטית, ועל אחת כמה וכמה כאשר צורת ביצועה של ההפגנה זו מהווה עבירה של הסגת־גבול.

בכך הגיב השופט אשכנזי על טיעונו של הפרקליט זוהר, כי אין לראות בשולחו אדם שלוח־רסן ואת כל מעשיו בהפגנה יש לראות כפרי אידיאולוגיה שלו ושל חבריו.

# התעשיה הישראלית מפגרת בגידול ההון — בגלל מחירו הזול

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

התעשייה הישראלית מפגרת בניצול ההון המושקע בה בהשוואה לארצות אחרות. הממצא זה מגלה ד"ר דוד מורבץ מהאוניברסיטה העברית בירושלים במחקר שערך ע"י הזמנת הבנק העולמי.

המחקר השוה את ניצול ההון בתעשיה בישראל, הפיליפינים, מלזיה וקולומביה. התברר שבישראל השיעור הוא הנמוך ביותר. למעלה מ־50% מהמפעלים עובדים משמרת אחת בלבד ושיעור ניצול ההון הממוצע הוא 43 אחוז בלבד.

לדעת ד"ר מורבץ נובעת הניצולת הנמוכה מהמחיר הזול של ההון שלו זוכה התעשייה. אחד האמצעים הבולטים לעידוד השימוש היעיל בהון הוא להעלות את שערי הריבית הנמוכים מאד כיום.

ממצאי המחקר הוצגו בערב עיון מיוחד שנערך ע"י מכון פאלק למחקר כלכלי בירושלים. באותו פורום הוצגו מחקריהם של פרופ' חיים ברקאי על הקצאה ומרוין במשק הקיבוצי ושל ד"ר מורים תובל על מחקר ופתוח בתעשייה האלקטרונית.

## משרדי מס רכוש — פתוחים עד לשעה שש בערב

במשך חדש יוני ומחצית יולי יהיו פתוחים משרדי מס רכוש גם בשעות אחרי הצהריים — עד לשעה 6 בערב. משרדי המס יהיו פתוחים לצורך מתן הסברים על חשבונות מס הרכוש שנשלחו לנישומים — לשנת 1975.

# מבצע „אקולוגיה רוחנית" יחריף את המאבק נגד פירסומי תועבה

מבצע „אקולוגיה רוחנית"

לאור ריבוי פירסומי התועבה מעל גבי לוחות המודעות בערים ומעל גבי אוטובוסי „אגד" ו„דן" ברחבי הארץ, אשר הן מכניסות הרס והרעל בלב הנוער הישראלי, יצאו פעילי הוועד להגנת קדשי ישראל במבצע „אקולוגיה רוחנית".

במסגרת המבצע התחימו ראשי הועדה למעלה מ־123 מוסדות חינוך בארץ ושלחו עצומה להנהלת אגד בת"א.

בעצומה זו נאמר בין היתר: „אנו בתור מוסדות חינוך בארץ האחראים לחינוך הנוער, אנו מבקשים בכל לשון של בקשה — אל תרעילו את נפש הנוער." כמו כן הם אירגנו למעלה מ־200 פעילים היוצאים מדי ערב בערים הגדולות ומכסים בצבע את פירסומי התועבה אשר מעל גבי האוטובוסים. מזכיר הועד להגנת קדשי ישראל מסר, כי גם 34 עולים מגרוזיה פנו אל ראש הממשלה בבקשה שיסע פעם אחת באוטובוס עירוני ויראה עד כמה פוגעות תמונות אלו ברגשות הדתיים והמוסריים.

## דייג טבע בכינרת

שלמה אוזאלס, בן 68, דייג מטבריה, טבע ביום ד' בלילה בכנרת, לאחר שסירתו התהפכה והוא הסתבך ברשת ולא הצליח לצאת מהמים.

כתב עתי"ם מוסר כי המנוח יצא יחד עם שותפו לדוג. סמוך לשעה 2.30 לפנות בוקר, כאשר עמדו לשלוח את הרשת, התהפכה הסירה. השותף הצליח להגיע לחוף אך אוזאלס הסתבך ברשת וטבע.


# לוח הצופה

● פירוט הקונה רהיטים אנטיקה, פריז'ידרים, טלוויזיות ודרושות — 804938 בערב 876852.

● להשכיר לשנתיים דירה של שלושה חדרים מרוהט עם טלפון בשכון דתי ברמת חן, 746795.

● עתר' 2 דירות בנות 5 חדרים בקומה א' בשכונת הגנים של „קרית ליד בר אילן. למסירה בעוד כשנה לפנות: „קרתי" אבן גבירול 30 טלפון 257455 ת"א.

● לזהרון דרושה עוזרת בית בת 35 ומעלה למשפחה דתית עם 2 ילדים בתנאים מצויינים, מגורים במקום, לפנות בכתב: סניף דואר כפר סירקין עבור ג. ג.

● רצוי רהיט דתי אינטלקטואלי 36 בשביל רופאה מסודרת מישרה גבוהה 783598.

● 3 במרכז ת"א, מקום שקט, מרפסת גדולה + פ"א, 3 כיווני אויר, אפשרות עם כל הריהוט. 615973.

● משפחה דתית בפתח תקוה מעונינת להשכיר חדר עם או בלי מטבח לבחורה דתית, מחודש יולי. נא להתקשר עד שעות הערב לטלפון: 03—914280.

● להשכיר 3 חדרים, ריהוט ביא, בת"א לדתיים. 39371, 17 — 21.00.

● דרושה דירה מרוהטת (ממוכנת כביסה) לחודש בקרוב, למקף יולי, למשפחת רופא דתי מארה"ב. לטלפון (03)-410912 בערב.

# לוח ירושלים

● כדמ"ס, גבול שערי־חסד, 2 חדרים גדולים + ארונות קיר, מרפסת סגורה. 33002.

● 2 חדרים, בית־יעקב ד. מחנה־יהודה, קומה נפרדת. 61872.

● דרושה מטפלת מנוסה — הכלצות, לתינוקת + עבודות קלות. 521091 בערב.

● למכירה דירה בנוה יון, 3 5 חדרים לשומרי מסורת בלבד. כניסה מידית. לפנות לאוביקיפן, רח' בן־סירא 2 ירושלים. טל' 02-221774, 02-231833.

● 3½ חדרים בשכ"ה לדתיים. קרית שלו. טלפונים: בעבודה: 286453 בבית: 533682

● דרושה אישה לטיפול, בישול ולנקיון 5 ימים. 531745 בצהרים.

# לוח חיפה

● למכירה 3 חדרים 70 + הול + ארונות קיר כניסה נפרדת - גינה יפה הסוצל בר־גיורא — 245.000 04-645968


## מרחב תכנון מקומי כפר סבא

הודעה עפ"י סעיף 149 לחק התכנון והבניה תשכ"ה — 1965

הנדון: בקשה להקלה

הועדה המקומית לתכנון ולבניה כפר סבא מודיעה בזה כי הוגשה בקשה להתיר על חלקה 294 בגוש 6426 רחוב איסבר מס' 3 הקמת בית משותף ב־5 קומות 10 דירות מעל קומה מפולשת בשטח 127.5 אחוז במקום ב־4 קומות בשטח 120 אחוז באזור מגורים ג.

כל מעונין יכול לעיין בבקשה הנ"ל ובתכניות המצורפות אליה, במשרדי הועדה המקומית כפר סבא רחוב הרצל 51 פינת רחוב ויצמן בשעות קבלת הקהל, ללא כל תשלום, וכן רשאי להגיש התנגדות למתן ההיתר המבוקש.

התנגדויות מנומקות ובשני עותקים אפשר להמציא לועדה המקומית לתכנון ולבניה כפר סבא עד לתאריך 26.6.75.

זאב גדר
יו"ר הועדה המקומית לתכנון ולבניה כפר סבא

# בתי קולנוע

## ירושלים

שעות ההצגה: בימי חול — 4.00—7.00—9.00

**אוריון** שבוע 3 פריצת הכלא

**אורנע** שבוע 2 וידויו של מנקה החלונות

**ארנון** שבוע 2 הולך רגל

**הבירה** הקאובוי והסיני

## חיפה

**ארמון** שבוע 2 תפיסת פלהאם אחת שתיים שלוש

**חן** שבוע 2 דמי כופר

**אודלי** שבוע 7 גטסבי הגדול

**אורה** שבוע 3 יהיה טוב סלומוניקו

**אמפי** הנוקמים

**פאר** שבוע 2 צ'יינה טאון ברובע הסיני

**דון** סטייסי עם אנראנדס

## תל־אביב

**אסתר** שבוע 3 יהיה טוב סלומוניקו

**גת** שבוע 3 פיתויו של מימי

**חן** שבוע 2 שוטרים שכאלה

**סינרמה** שבוע 2 שלושה בני כלבה

**דרייב אין** שבוע 2 8.00 יומנו של הדולפין שבוע 2 10.15 שיירה לואקארס

**פאר** שבוע 3 פרנקנשטיין הצעיר

## ועדת משנה לתכנון ולבניה עיריית באר שבע

בעיריית באר שבע, משרד מהנדס העיר

הודעה על פי סעיף 149 (1) לחוק התכנון והבניה תשכ"ה / 1965

ניתנה בזה הודעה כי הוגשה בקשה לועדת המשנה לתכנון ובניה באר־שבע בקשה להתיר חריגה מקוי בנין בתוכנית כפורסת.

מהות הבקשה: חריגה מקוי בנין המותרים לפי התוכנית הנ"ל בחלקה 70, גוש 38061, רחוב מבצע חירם 12.

כל מעונין יכול לעיין בבקשה ובתוכנית המצורפת אליה ללא תשלום, במשרד הועדה המקומית בימים ובשעות שהמשרד פתוח לקהל.

כל הרואה עצמו נפגע או עלול להיפגע מענין החריגה, רשאי להגיש התנגדות לבקשה האמורה תוך שבועיים מיום פרסומה של הודעה זו בעתון.

זאב זיידי
יו"ר ועדת המשנה לתכנון ובניה עיר באר שבע

## בבית המשפט המחוזי בחיפה

תיק עז' 662/75

בענין: צוואת המנוח הנוך הוכברג ז"ל ת. ז. 954054

ובענין המבקשים:
1. חניה פולר, ת. ז. 527330 מרח' יואב 25, צהלה, ת"א.
2. זאב הוכברג, ת. ז. ברח' הרצל 13, חדרה.

הזמנה

להוי ידוע כי הוגשה לבית המשפט הנזכר בחיפה, בקשה ליתן צו קיום צוואת המנוח הנוך הוכברג ז"ל, בצוואה מיום 23.12.74, והיא בת תוקף. וכל מי שיש לו סיבה טובה שבעגין הבקשה תדעה להתנגד להכרזה, להגיש שבתוך 15 ימים מיום פרסום ההזמנה זו, התנגדות להכרזות הכבר קשת, שאם לא כן, יתן בית המשפט צו כבקשה בענין.

רשם בית המשפט המחוזי

# במפלגה ובתנועה

### ב„היכל שלמה" ירושלים

השיעור ב„פרשת השבת לאור יהדות", מטעם „ארגון ותיקי התנועה", יתקיים בשבת, ב־4.30 אחה"צ. המרצה תהיה הה' מלכה מאראגאן מורה בביה"ס למורות אפרתה, בירושלים. השיעור יתקיים בהיכל שלמה. הה' צפורה גוזיק מרכזת את השיעורים.

ההרצאה על „מוסר היהדות לפי פרקי אבות", מאת הרב מרדכי קירשבלום, תתקיים בשבת, בשעה 6.15 אחה"צ, בהיכל שלמה.

השיעור ברמב"ם, מאת הרב חיים ציטרון, יתקיים בהיכל שלמה ביום הראשון, בשעה 8.15 בערב.

השיעור ב„חומש ומפרשים", הניתן על ידי ר' משה גבירצמן, מתקיים בכל שבת בבוקר, בשעה 7.30, בביהכ"נ של היכל שלמה.

### המפד"ל — הפועהמ"ז בתל־אביב

במועדון סניף נוה שרת ב־11 שעור במדרש ע"י הה' ש. י. שפירא.

בביהכ"נ עולי אפגניסטן נוה צה"ל ב־4 שעור תורה ע"י הרב י. יזדי.

בביהכ"נ עולי אפגניסטן בכ. שלום א' ב־4 שעור תורה ע"י הה' יצחק רבי.

בביהכ"נ „תפארת ישראל" רח' המעפילים ב־4 שעור תורה ע"י ר' זכריה כהן.

בביהכ"נ „זכרון קדושים" ביסור שעור בפרשת השבוע לפני קבלת שבת ע"י הרב אלעזר הגר.

במועדון „רמת ישראל" דם המכבים 19 שעור בפרשת השבוע ב־2.30. שעור בגמרא בשעה 3.30 ע"י הרב א. ארנברג.

בביהכ"נ „בק אילך" בשעה 10 שעור במסכת בבא מציעא ע"י הרב עזרא בר שלום.

### בסניף המפד"ל חיפה

שיעורי תורה: בביהכ"ס הפוהמ"ז בבית התנועה, רח' החלוץ 59 ב־7 בבקר שיעור בגמרא ע"י הה' מנחם המר, ב־10.30 שיעור ברמב"ם ע"י הה' מאיר אוריין.

בביהכנ"ס בשכון הפוהמ"ז בקרית אליהו בשבת ב־10 שיעור בגמרא ע"י הה' יצחק לבנון, אחה"צ שיעור בגמרא ע"י הה' ישראל פולקבץ, בכל ימות השבוע לפני תפילת מנחה שיעור בגמרא במסגרת לימוד דף היומי ע"י הרב בהרב ליבר.

בביהכנ"ס המרכזי בקריה־אליעזר בשבת ב־3.30 ברמב"ם בהדרכת הה' דוד אוירבך, ביום ראשון ב־17.30 שיעור ברמב"ם וביום חמישי 17.30 שיעור עיוני בספרי נביאים בהדרכת דוד אורבך.

### בסניפים בחיפה

עצרת זכרון לקדושי יאסי תתקיים ביום ראשון, י' תמוז בבית הפועל המזרחי החלוץ 59 באולם הגדול בשעה 18. ישאו דברים לזכרם: — הרב מרדכי פרנקל, הה' לבנון ישראל, תפילת אזכרה מפי החזן בן־ציון נחמן, מנחה העצרת חיים יעקל־ביץ.

פגישה עם המחבר מאיר אוריין: לרגל הוצאת ספרו „מדרגות בערפלה של הפקידות", תתקיים אי"ה בבית סבנזור יום שלישי בשעה 20 בהשתתפות: — ד"ר יואב אלשטיין — דברי הערכה. הסבר אביגדור זכיר — בקטעים מהידיש. המשוררת תבור פרימס — ספורים חסידיים. הפגישה נערכת מטעם מחלקת התרבות של עירית חיפה בשתוף המחלקה להרבצת תורה.

אסיפת חברים בהשתתפות שר הפנים ד"ר יוסף בורג תתקיים ביום רביעי במקום שכונתי בית הנוער רח' חרמון 10, בשעה 20.30 מדויק. הנושא: „מדיניות החוץ והבטחון".

טיול בין שדים וסביבתה: בהשתתפות ההסתדרות הציונית לישראל חיפה — ומרכז ההסברה. יתקיים בב' בתמוז 29.6.75. היציאה מהסניף ב־9. מסלול הטיול — חיפה־נתיב הל"ה, חברון, מערת המכפלה, גוש עציון, ברכות שלמה, בית לחם קבר רחל, הכנסת, כותל מערבי. ב־19.30 עליה להר הרצל לטקס הזכרון ליום פטירתו של חוזה המדינה תיאודור הרצל, בהשתתפות נשיא המדינה פרופ' אפרים קציר. עם תום הטקס חזרה לחיפה. המקומות מוגבלים לאוטובוס אחד כל הקודם זוכה. פרטים והרשמה בסניף הפועל־המזרחי רח' החלוץ 59 חיפה. טלפונים 662473, 662514.

### תנועת האשה הדתית לאומית

קרית־שמואל — ביום ראשון בגן הילדים מסיבה לחברות מתנדבות למשמר האזרחי. המרצה — יוסיפון אברהם.

רמת־גן — ביום שני ב־8.30 בערב במועדון לחברות אנגלית בביתה של הה' גרינדר לאה. ברח' הרצל 56 בני ברק. המרצה — פלר פלי.

יום עיון

למזכירות הסניפים וליו"ר ועדות. יערכו אי"ה ביום שני ושלישי ב„בית הוקע". ימי העיון יהיו מוקדשים לנושא: „ההלכה אנחנו והחברה [illegible]".

שיקים

נתניה — בימים שני ושלישי יתקיים שוק — בור בבלוק „גידי" רח' ראשון לציון 24.

רמת־גן — ביום רביעי ב־8.30 בערב במועדון הרבניה — דינה אורבך בביתה, רח' חבקוק 2, רמת־חן. הרצה — עליר שלומן. כנתח פלסטי רוטברט — „ההדגיה פלסטית בליחד שיקופית".

### תנועת האשה הדתית לאומית

המוזמן לפגישה הבמות של פליס ליל שבת —

תל־אביב — משון שליט „כספי" — בן יהודה 14. מסיבת עונג שבת ושהדה בהשתתפות עולים עם החזן בר יצחק שפירא.

משון שליט „הירקון" — רח' הירקון 60 מסיבת עונג שבת ושחרת, שיחה על פרשת השבוע ע"י החזן בר יוסף דוד.

רמת־גן — מעון עולים „עודד" — שיחה עם הה' ב. וולפמן — שירה זמירות בהשתתפות העולים.

יום ראשון

תל־אביב — מעון גן של סניף בלון רמת־אביב יבואו עולים מת"א וסביבותיה.

קרית־מוצקין — אולפן ביהדות לעולים חדשים ברח' אשכול 6. בשעה 30 ב־8 בערב. ע"י המורה לאה ידיד.

בני־ברק — מסיבת ראש המנהל באילת רח' קבוצי לבנות, רחוב גוטנהבר 8 בקרית־הרצוג. ב־8 בערב בהשתתפות שר הפנים הד"ר יוסף בורג. הכנה אבגוזה.

אשדוד — במרכז הקליטה ורב שיחות, בשעה 8 בערב. בהשתתפות משפחות ילדיקה ומשפחות עולים. שירה בליווי אקורדיון. כבוד. — הבא הרב יהודה תברותיבו.

יום שלישי

רמת־גן — מעון עולים „עודד" ב־10 בבוקר — חוג למלאכת יד, בהדרכת הה' אלזה הירדמן.

יום רביעי

תל־אביב — מעון עולים „ספסי" ב־8 בערב: שעור בפרשת השבוע ע"י בר יוסף זכוביבה. מעון עולים „הירקון" שעור ביהדות ע"י ד"ר ד. כוכבי.

### תנועת האשה הדתית לאומית חיפה

ביום ראשון ב־5 התקיים פגישת חברות בהשתתפות החב' ברים יקיר במועדון החברה רח' ירושלים 27.

### תנועת האשה הדת"ל תל־אביב

ביום שלישי ירצה הרב ברוך י. רבינוביץ, רבה הראשי של חולון, על הנושא „המסר בספרי הלמבי"ם" ב־8.30 בערב במועדוננו במשרד רח' אחד־העם 110 ת"א.

פרשת־השבוע:

המשך שינקין: בבית־הכנסת, רח' המערכה 40. המרצה: מר שמחה גוטליב.

קרית־שלום: בבית הה' הירשל, כביש בטחון 7. המרצה: מר פרבר.

תחיה:

תג־צפירות: יפגש ביום רביעי בבית הה' אסתר הופמן רח' עמיאל 9, ב־9.30 בערב. המרצה מר פסח רודיק, מנהל שרות מבחן לנוער במשרד הסעד.

## ירושלים

### יום הקדיש לקדושי יאסי

מטעם איגוד רבנים חסידיים תתקיים השבת בבית הכנסת עולי רדמניה בק, מנחם, עריכת יום הקדיש לזכרם של קדושי יאסי. ישאו דברים: הרב מנחם גוטמן ה"ר ד. וויינראוך.

## תל־אביב

### בבית הכנסת הגדול בת"א אלנבי 110

השבת יעבור לפני התיבה החזן הצעיר מר יאיר סובר. ערבית ב־7.30, שחרית ב־8.

### „אהל־שם"

השבת ב־10, י. סברסקי — תנ"ך, ב־11, ד"ר ש. ז. כהנא — תפילות. ב־5.30 מסיבת „עונג שבת" מוקדשת לספרו של ב. וסט „בין יאוש לתקוה", מר א. סגר ירצה „על אסירי ציון ברוסיה הסובייטית" לאור ספרו של ב. וסט, הפותח — משה גולדשטיין — יו"ר „אהל־שם". דברי אגדה — ד"ר ש. ז. כהנא.

### למנהלי בתי ספר ולמורי התנ"ך

המעונינים בביקור קבוצתי של תלמידיהם, עוד לפני גמר שנת הלימודים הנוכחית, בתערוכה התנ"ך בדפוס ובאמנות שנוסדה בחסות דוד בן גוריון, מתבקשים להתקשר מראש עם הנהלת בית התנ"ך ת"א, שד' רוטשילד 16, טל. 57760.

## חיפה

### בית כנסת לנוער בביה"ס ממ"ד „יבנה — נצח ישראל"

התפילות בכל ליל שבת לפני זמני הדלקת הנרות ובשבת בבקר ב־7.30 לפני התפילה שעור בתלמוד ע"י המורה הרב ישעיהו גגר ב־8.15 תפילה. לפני קריאה לימוד משניות ע"י הרב הנ"ל לזכר תלמידי ביה"ס שנפלו במערכות ישראל.

### בביהכנ"ס „נשמת חיים"

הרב רפאל גולדמנן ידרוש בשבת על פרשת השבוע וענייני היום בבית הכנסת „נשמת חיים" רח' החלוץ 14 ב־6 אחה"צ.

## תורנות בתי מרקחת

יום ו'

תל־אביב: פרנקל, המלך ג'ורג' 82, טל. 223721; יאני, יהודה הלוי 67, טל. 612474.
בת־ים: עזרא, בלפור 135.
חולון: נאות רחל, אילת 36, (קרמה ב').
רמת־גן והסביבה: חן, ז'בוטינסקי 99, טל. 794434.
פתח־תקוה: אסותא, ברון הירש 12, טל. 911710.
הרצליה והסביבה: כפר ריבלין, הרצליה פיתוח, ויגנט 142 (מול בלון סירן).
נתניה: תרופה, הרצל 2, טל. 28856.

שבת

תל־אביב: בני, דיזנגוף 174, טל. 222586; פרנקל, המלך ג'ורג' 28, טל. 223721.
בת־ים: בלפור, בלפור 90.
חולון: אסותא, טרומפלדור 4.
רמת־גן והסביבה: גגה, ויצמן 17 גבעתיים, טל. 722458.
בני ברק: נחמיה, נחמיה 2.
פתח־תקוה: הירקון, שטמפפר 24, טל. 910946.
הרצליה והסביבה: כפר ריבלין, הרצליה פיתוח, ויגנט 142 (מול בלון סירן).
נתניה: גבע, שער הגיא 14, טל. 22695.

מוצ"ש

הנביאים, המלך ג'ורג' 72, טל. 286740; צפון, יהודה המכבי 33, טל. 449995; יאני, יהודה הלוי 67, טל. 612474.

## זכו בהגרלת הפיס

בסך 500,000 ל"י זכה המספר: 221540.

בסך 100,000 ל"י זכה המספר: 125518.

בסך 50,000 ל"י זכה המספר: 787712.

בסך 10,000 ל"י זכו המספרים: 402052; 653644.

בסך 5,000 ל"י זכו המספרים הבאים: 022842; 063613; 157721; 187112; 232072; 336034; 373502; 431488; 661559; 749873.

בסך 1,000 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־17053; 24169; 38720; 51650; 58256; 59445; 61855; 94788; 95030.

בסך 500 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־13025; 13284; 14328; 14610; 26970; 41445; 82485; 82798; 99091.

בסך 200 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב: 0708; 6169; 9452.

בסך 100 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב: 0002; 0108; 0459; 0642; 0805; 1408; 2233; 2312; 2689; 2735; 2977; 3100; 3285; 3524; 3676; 3690; 3819; 4471; 4478; 4682; 5151; 5789; 5847; 6183; 6196; 6431; 6466; 6654; 6752; 6878; 6922; 7609; 7312; 7610; 8582; 8629; 9351; 9780; 9814; 9975.

בסך 6 ל"י זכו כל הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב: 8.

# היום

יום שישי, ד' תמוז תשל"ה, 13.6.75

פרשת חקת

הפרק: תהלים קט"ו־קט"ז; המשנה: פרה ז', ה'־ז'; הדף: נדה ס"ג; ה' הלכה: או"ח תקנ"א, י"ד־ט"ז.

### בשבת

הפרק: תהלים קי"ז־קי"ח; המשנה: פרה ז', ז'־י'; הדף: נדה ס"ד; ה' הלכה: או"ח תקנ"א־ב', י"ז־א'.

## שידורי ישראל

חדשות בעברית — בגלים א', ב', ג' — כל שעה.

09.55 (א) חדשות באנגלית
10.55 (א) חדשות בצרפתית
17.55 (א) חדשות באנגלית
18.50 (א) חדשות בצרפתית

שידורי תכניות לעולים (ג): עברית — 19.00; יידיש — 19.30; לאדינו — 20.00; מוגרבית — 20.15; רומנית 20.30; רוסית — 20.45.

### רשת א'

08.10 קונצרט בוקר. 10.05 הקונצרט שלי. 11.00 עברית לצה. 11.30 לקראת שבת. 11.50 שיר ושזמן. 12.05 התקלטות התזמורת הסימפונית ירושלים. 13.55 פת במוסיקה. 14.10 לאם ולילד. 15.05 קבלת שבת — פרשה „בלק"; הכוונה שבפרשה; קריאה בספרי הקבוץ; שיחה על הפרשה. פרקי חזנות; שיחה בהלכות שבת — מאת הרב עובדיה יוסף. 16.10 שבות חיינו. 17.05 בירכה כוסיקלית. 18.30 מוקף רדיו לסוארות.

### רשת ב'

06.00 מה טובו אהליך יעקב. 06.10 שעון מזכיר. 08.10 בוקר טוב. 10.05 כאן בבית. 11.45 כמה דקות עם... 12.05 בהקעצב יוצר. 12.30 חיוך ושיר. 13.05 חצי היום. 14.10 כאן, שם ובכל־מקום. 15.55 פינה בשרד ההגבלות. 17.05 שירי אביהם הלוכשי לילדים. 18.05 שבוע ביזוה ובל אהד להוה.

### גלי צה"ל

05.58 ברכת השחר. 08.05 יומן הבוקר. 10.05 חביב נקציב. 12.05 כוכב עם שלום פינות. 12.15 חיילים שואלים. 12.40 הרקודה היהודית. 12.55 הסיפור החודשי הקצר. 13.05 בעקבות להקה. פיקוד ודובבני. 13.55 הודעות לחיילים. 14.05 מבצעי הגרגנית. 15.05 שלוש לפני שבת. 16.55 הפטרת השבוע. 17.05 מה שהיה — פרשת „פטריוד". 17.55 מה נשמע. 18.05 השבוע.

### טלוויזיה כללית

תכניות ילדים: 15.00 לרומא באהבה. 15.30 שלום לבוא שבת — לפרשה „חקת".

### טלוויזיה לימודית

10.00 ביולוגיה ט'. 11.05 ביולוגיה פו. 11.25 אבנות. 16.00 ארכונות של חול. 16.10 אנגלית למתחילים. 16.23 דנא ענין — עושה שלום.

### במוצ"ש

### רשת א'

20.50 פרקי היום בתנ"ך: תהלים, פרקים קכ"ו, קס"ו קריאה מפי פרופ' מרדכי הרולה. כאה ד"ר ירחמיאל ברגמן. 21.06 יומן השבוע. 22.05 הבדל בלווה כלתה. 23.05 מוסיקה קלה. 00.10 רגע של עברית — לשבוע.

### רשת ב'

21.06 פרכת הגיה. 21.45 בתאטראות. 22.05 שירה תציר. 23.05 רדיוסק.

### גלי צה"ל

21.05 מסורת. 21.35 חיוך ושיר. 23.05 שיחה של נהגים. 00.10 שיחות לילה. 1.50 סימור לשיפה. 2.00 מבזק ידיעות. 2.05 לא רוצים לישון. 3.00 מבזק ידיעות. 3.05 לא רוצים לישון — המשך. 4.00 מבזק ידיעות. 4.05 לא רוצים לישון — המשך. 5.00 מבזק ידיעות. 5.05 הפנים.

### טלוויזיה כללית

20.30 כבש לחדשות. 21.00 מה זה יש אייך? 21.30 מבט סבורים. 22.15 סאטה. 23.25 מבורה על יום. — חדשות.

## בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1604/75

בענין: צוואת המנוחה חנה סקורדר ה"ר ז"ל ת. ז. 757425 אשר נפטרה בהוד השרון ביום 6 יוני 1974.

ובענין המבקש: יצחק רביב ע"י ב"כ י. אקשטיין ו/או ד. אוסטין מרח' סוקולוב 67, רמת השרון.

הזמנה

להוי ידוע כי הוגשה לבית המשפט בקשה ליתן צו קיום צוואת הנ"ל.

על כל הטוען שיש לו סבה הגונה בעניין ההרצה להתנגד לבקשה, להגיש התנגדותו בתיק הנ"ל 14 יום מיום פרסום הזמנה זו שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

רשם בית המשפט המחוזי


14.6.75 במוצ"ש

הבימה: אבי קינג: באולם הגדול; בני עירבה: באולם הקטן.

הבימרתף: על קלות דעת: ב־9.30.

הקאמרי: סמרים של משיחת ירושלים.

תיאטרון עירוני חיפה: משרתם של שני אדונים ב־8.30.

גן הזוהרים: ת"א נחמני.



# הצופה

עתון יומי

HATZOFE DAILY

המו"ל: הצופה בע"מ, המערכת, ההנהלה: תל־אביב, רח' המסגר 66, טל. 35421; ת"ד: 2045. חשבון בבנק הדואר 41144 * סניף ירושלים: רח' בן־יהודה 3, ת"ד 1148, טל. 234910, 528344 * סניף חיפה רח' ארלוזורוב 1, טל. 663628 * ת"א רח' המסגר 66 טל. 31586.

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות והמבצעים




هكذا من الأصل

עם פתיחת תעלת סואץ

# רשות הנמלים קוראת לממשלה לנקוט לחיזוקו של נמל אילת

השפעת פתיחת תעלת סואץ על נמל אילת והדרכים לחיזוקו של הנמל נידונו אמש בהרחבה, במליאת רשות הנמלים שהתכנסה בי"א.

מליאת הרשות פנתה בהחלטתה לשר התחבורה, וזאת בהסתמך על מסקנות המלצות ועדה פנימית שבדקה הנושא, שיביא להחלטה שהממשלה תנקוט בכל הצעדים, במטרה לשמור על היקף הקיים של ההעבר דרך נמל אילת ולפעול ככל האפשר להרחבתו. כן המליצה הרשות בפני שר התחבורה, על זירוז פיתוח הרכבת לאילה ועל הצורך בצידוד מעבר מטענים הבינלאומי באמצעות „הגשר היבשתי" כאלטרנטיבה כלכלית מעבר דרך תעלת סואץ.

להחלטות אלה קדם דיון, בו הודגש על הגורמים והמוסמכים, לעמוד על הגורמים המוסמכים, לעשות הכל על מנת שקשרי הסחר דרך נמל אילת, בשים לב למשמעות הרבה שיש לכך בתחומים הפוליטיים, הכלכליים והאחרים, ימשכו ואף יורחבו. נציג המועצה לשיווק פרי הדר הודיע, כי ייצוא הפרי בשנה הבאה דרך נמל אילת — יוכפל לעומת השנה.

# 1100 תלמידי ר"ג התכנסו לחגיגות בר־מצווה בצוותא

מאת סופרנו בגוש דן

אלף ומאה תלמידי בתי־הספר ברמת־גן התכנסו אתמול בשני בתי־כנסת בעיר לחגיגות בר־מצווה בצוותא. החגיגות נערכו ע"י מחי החינוך של עירית רמת־גן בהשתתפות רבני העיר וראש העיר.

חגיגות הבר־מצווה לבני כל בתי הספר ברמת־גן נערכות מידי שנה בצוותא בבית הכנסת הגדול בעיר. השנה נערכה החגיגה בשני בתי כנסת „שארית ישראל" ו„תל גנים". לפני התלמידים הופיעו ראש העיר ד"ר י. פלד והרבנים הרב מ. י. ארשפיזאי, הרב צ. מרקוביץ.

ניהל את הטכס מנהל מח' החינוך של העיריה פ. זומר. כל תלמיד הבר־מצווה קיבל שי — כיפה עם סמל העיריה.

# תושבי הרובע בעיר העתיקה נתקו היחסים עם החב' לפיתוח

מאת כופר „הצופה" בירושלים

נציגות התושבים של הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים החליטה לנתק את היחסים עם ה־חברה לפיתוח הרובע, כמחאה על שיתוק הבנייה והפסקת השיקום של הרובע.

כן דרשו התושבים החלפת מנהל החברה מר גלוסקינו במנהל אחר. נציגות הרובע פנתה אל ועדת הרשים לענייני ירושלים לקבל לידיה את האחריות לפעולות החברה.

כתוצאה מכך הוקמה ועדת פיוס שבראשה עומד מר א. שימרון, יו"ר החברה. יחד עם מר עמרם הרש ודו"ר פאול יעקבי וכן גב' יעל וורד. הוועדה נפגשה עם הנציגות של התושבים וקיבלה מהם חומר והבטיחה תשובה תוך שבועיים.

בינתיים חוקרת ועדה בראשות עו"ד י. גבר בעיות שהתעוררו כתוצאה מחלוקת הדירות בעקבות דו"ח מבקר המדינה. כן חוקרת הועדה אם לא היו אספסרים פליליים בפעולות האיכלוס. המנהל הקודם של החברה הנמצא בארה"ב, הגיע לארץ ומשתתף בפעולות החקירה.

● 300 מתנדבים של המשמר האזרחי במרחב ירקון של משטרת ה"א, יצאו אתמול לעבודות ביצורים ברמת הגולן.

# ה„מאירלנד" לא יופעל לפני צאת השבת

בעקבות חילולי השבת המזעזעים שהיו לאחרונה בעיר השעשועים „מאירלנד" במגדל־שלום תל־אביב, אשר נפתח בשבתות האחרונות לפנות ערב, בעיצומה של השבת, פנו הרבנים הראשיים לת"א־יפו הגרי"י פרנקל הגרח"ד הלוי וראש המועצה הדתית ח"כ פ. שיינמן אל מר מרדכי מאיר בתביעה להפסיק מיד את חילולי השבת בעיר השעשועים ולא לפתוח את המקום לפני צאת השבת.

לאחר שלא קויימו מגעים בע"פ בענין זה עם הנהלת „מגדל־שלום" ומנהלה מר מ. מאיר, הובטח, כי אין בכוונת החברה לפגוע בקדושת השבת ומעתה תהיה הקפדה מלאה שה„מאירלנד" לא יפתח לפני צאת השבת.

נמסר כי הנהלת ה„מאירלנד" לא תפתח את עיר השעשועים בטרם צאת השבת, אף אם יסתיין צבור רב במקום בשעה מוקדמת, ועל כן, אין על הצבור להגיע לאתר השעשועים אלא עם חשיכה.

# ילד טבע בחוף אשקלון

ילד בן השע מאשקלון, גד כהן, טבע ביום ד' לפנות ערב כשיצא לרחוץ בחוף ימה של אשקלה.

הוא נבשה מהים במצב קשה ויחד עם חברו מאיר קיצון הובא לבית החולים המקומי, אולם הרופאים הצליחו להציל את חייו של מאיר בלבד.

לכתב עתי"ב נודע שהילד יצא עם הוריו ועוד 4 אחים ואחיות לרחוץ בים בשעה אחרי הצהרים. הדבר היה אחרי השעה חמש, כאשר התחנה הכבילים כבר איננה פועלת ובמקום מרבים שלטים האוסרים את הרחצה בשעות אלה.

לפתע נסחפו הילדים ע"י הגלים בלי שההורים הרגישו בדבר. מתרחצים מבוגרים אצו להצלת השניים ומשו אותם מהים.

---

# אל חוסכי חי"ל

# שי לחופש הגדול

## לקראת החופש הגדול אנו מחלקים:

1. קופסה לעזרה ראשונה עם הוראות בתוספת מפת ישראל עם סימון החניונים.
2. עט פלא עם ניר כתיבה

בבואכם לסניף בנק המזרחי המאוחד שבו אתם חוסכים הביאו אתכם את קופת חי"ל להרקה ואם בחשבונכם יתרה של —.40 ל"י (כולל הרקת הקופה בסכום של —.10 ל"י לפחות) — תוכלו לקבל את השי.

חלוקת השי תתקיים בימים ו' — כ"א תמוז (15.6.75—30.6.75) בבל הסניפים.

הקדימו בקבלת השי, כל הקודם זוכה.

# בנק המזרחי המאוחד בע"מ


---

אוניברסיטת בר־אילן
ביה"ס לחינוך
המדור להשתלמות

משרד החינוך והתרבות
המחלקה להשתלמות עובדי הוראה
ירושלים

# מערכת קורסי השתלמות בקיץ תשל"ה

1. קורסים למורים לא מוסמכים לקראת קבלת רשיון הוראה קבוע.

א. קורסים למורים לתושבע"פ (רטיים).
- 416 — עיבוד דידקטי של תושבע"פ — כ"ד תמוז — ח' אב (3.7—16.7)
- 418 — הבעה ולשון עברית — כ"ד תמוז — ח' אב (3.7—16.7)
- 417 — מיתודיקה של הוראת תושבע"פ — י"ב אב — כ"ג אב (20.7—31.7)

ב. קורסים פדגוגיים ומיתודיים
- 419 — תורת החינוך — כ"ד תמוז — ח' אב (3.7—16.7)
- 420 — פסיכולוגיה של גיל הנעורים — כ"ד תמוז — ה' אב (3.7—.6.7)
- 421 — דידקטיקה כללית — י"ב אב — כ"ג אב (20.7—31.7)
- 423 — מיתודיקה של הוראת אנגלית — כ"ד אב — ח' אב (3.7—16.7)
- 422 — מיתודיקה של הוראת ספרות — כ' תמוז — ח' אב (29.6—16.7)

2. קורסים למורים מוסמכים להרחבת הידע המקצועי והכללי

א. מדעי הרוח והחברה
- 4299 — תנ"ך: ספר ויקרא ודרכי הוראתו — ה' אב — ח' אב (13.7—16.7)
- 430 — תנ"ך: ספרות הנביאים הכתובים של ימי הבית השני — י"ב אב — ט"ז אב (20.7—24.7)
- 431 — השירה המקראית — ה' אב — ח' אב (13.7—16.7)
- 434 — תנ"ך: פרקי טבע במקרא והארתם בספרות חז"ל — כ' תמוז — כ"ד תמוז (29.6—3.7)
- 432 — תושבע"פ: הוראת כשרות הבית — י"ב אב — כ"ג אב (20.7—31.7)
- 4.2 — אנגלית: השתלמות למורי אנגליה — כ' תמוז — ב' אב (29.6—10.7)
- 433 — היסטוריה: השתלמות למורי היסטוריה — י"ב אב — ט"ז אב (20.7—24.7)
- 443 — ספרנות: השתלמות לספרנים בבתה"ס על יסודיים — י"ג אב — ט"ז אב (31.7—24.7)
- 440 — גיאוגרפיה: אקולוגיה לגיאוגרפים — י"ב אב — כ"ג אב (20.7—31.7)
- 438א — גיאוגרפיה: גיאוגרפיה פיזית של א"י — כ"ו אב — א' אלול (3.8—7.8)

ב. מדעי הטבע
- 441 — מתמטיקה: הסתברות וסטטיסטיקה למורים — י"ב אב — ט"ז אב (20.7—24.7)
- 434 — בוטניקה: פרקי טבע במקרא והארתם בספרות חז"ל — כ' תמוז — כ"ד תמוז (29.6—3.7)
- 436 — ביולוגיה: קורס ללבורנטים (מתחילים) — ה' אב — ט' אב (13.7—17.7)
- 437 — ביולוגיה: נושאים נבחרים מתכנית הלימודים — י"ג תמוז — י"ז תמוז (22.6—26.6)
- 435 — ביולוגיה: גנטיקה — כ"ז תמוז — י' אב (6.7—10.7)
- 438 — ביולוגיה: אקולוגיה לביולוגים — י"ב אב — י"ד אב (20.7—22.7)
- 444 — ביולוגיה: פיזיולוגיה של החי — כ' תמוז — כ"ד תמוז (29.6—3.7)
- כימיה: שיטות בכרומטוגרפיה — כ"ח תמוז — א' אב (7.7—9.7)

3. קורסי הסמכה למורים להוראת תושבע"פ, צרפתית ומבע בחטיבת הביניים.

פרטים והרשמה לפי פניה בכתב למדור להשתלמות מורים — ביה"ס לחינוך, אונ' בר־אילן, רמת־גן, או ע"י פניה אישית בימים ראשון עד חמישי בין השעות 09.00—14.00 בבנין ביה"ס לחינוך, חדר 104 או בטלפון 718445.

---


דירה בת 3 חדרים
להשכיר
בשכון דתי ברמת־גן
טל. 743561
בשעות 8—10 בערב

ב"ה
משפחה דתית מעונינת
לטפל בילד
שהוריו נוסעים לחופשה
לחו"ל בחודשי הקיץ
*
טל. 03—985548

מעונינת להכיר
בחור דתי אקדמאי
עד גיל 30
פרטים בטל' 03-789012

# מוסד בלבלי מרכזי
# מחפש
# רואה חשבון צעיר
# למגוון תפקידים מנהליים

תנאים טובים

מועמדים דתיים יפנו
לת. ד. 2045 תל־אביב בשביל מס' 500

# פנסיון ובית מרגוע „ברמי" - רוזנר
תלפיות, ירושלים, טל' 37743
נפתח שוב
כשר למהדרין — חלק
גם פנסיון חלקי או עם ארוחת בקר בלבד


---


# להורים ומחנכים בישראל!
## השמיעו קולכם ברמה נגד השחתת נפש הנוער ע"י פירסומי תועבה המזדקרים מכל צד.

הנער טהור הלב/הולך לבית החינוך ללמוד תורה ולספוג מוסר, ואכן הוא חוזר במעין רוחני ונפש טובה יותר. ובדרך בעלותו לאוטובוס, בעוברו ליד לוח מודעות הולמים בגרוני בשר תועבה בנפשו המתבהמים והמעורטלים מכל אנושיות.

רעל נשמות לליבו דרך עיניו ולוחמים בהוריו ובמחנכיו.

חברת „אגד" שמתפקידיה להביא את הנוער לבית ספרו ולהחזירו לביתו שלם בגופו ובנפשו, נעשתה שותף לדבר עבירה עבור בצע כסף, וכמוה הרשויות המוניציפליות בלוחות המודעות מחזנות יהודי את הנפשות הצעירות עד דק אבק אגרה.

מה יעשה הבן?

אבל הורים ומחנכים חייבים לעשות, ויש להם מה לעשות ומיד!

המזדהה עם מאבקינו ישלח את תרומתו אלינו:

## הועד להגנת קודשי ישראל
טלפון 538544 • ת.ד. 6794 • ירושלים


---

# בית החולים „שערי־צדק" ירושלים

דרושים למשרות מלאות

1. מנהל מטבח
בעל נסיון בניהול מטבח כשר למהדרין
2. מזכירה
בעלת נסיון בהדפסה בעברית ובאנגלית
3. פקידה זריזה
עם ידיעה טובה באנגלית

המעונינים מתבקשים לפנות למנהל המנגנון בבית־החולים, ת"ד 293 ירושלים, • טלפון 233364

---

# אגודת מדרשית נעם
המשרד הראשי: תל־אביב, לילינבלום 25 א'

## הודעה בדבר אסיפה כללית

חברי אגודת מדרשית נעם מוזמנים לאסיפה כללית שתתקיים אי"ה, ביום השלישי, ח' בתמוז תשל"ה (17.6.75) בשעה 5.00 אחה"צ, בבית העובד הלאומי בתל־אביב, רח' שפרינצק 23.

אם לא יהיה מנין חוקי בשעה הנ"ל, תידחה האסיפה לשעה 6 ותהיה חוקית בכל מספר משתתפים.

סדר היום:
1. דו"ח המנהלים
2. דין וחשבון רואי החשבון של האגודה ליום 31.8.74
3. שנוי בתקנות (בסעיף 6 א' (1)
4. דיון כללי
5. בחירת מועצת ההנהלה
6. שונות

בברכת התורה,
יחיאל שוגרמן
יו"ר ההנהלה

---

# חברת החשמל לישראל בע"מ

מחוז הדרום — תל־אביב

מכרז מס' 356/108/75

מתבקשות הצעות:
## לגיזום עצים באיזור פתח־תקוה

את הפרטים על העבודות הנ"ל אפשר לקבל במשרדי החברה ברחוב החשמל 16 תל־אביב, טל. 614343, עו"ד פולצ'ק, החל מיום 9.6.75 תמורת תשלום של 50 ל"י.

את ההצעות יש להחזיר עד יום 18.6.75, שעה 11.00

הרשות בידי החברה לבצע את כל העבודה או חלק ממנה ואין היא מתחייבת לקבל את ההצעה הזולה ביותר או כל הצעה שהיא.

השקיעו בחשמל בתבונה

---

מדינת ישראל
משרד הבטחון / אגף השקום
המחלקה להנצחת החייל

# סמ"ר מייזלר גיורא

שנפל במלחמת יום הכפורים

יובא למנוחת עולמים
ביום שני ז' תמוז תשל"ה (16.6.75)
בשעה 16.00
בבית הקברות הצבאי בהר הרצל

---

במלאת שלושים לפטירת ראש משפחתנו

# ר' אברהם משה קלימן זצ"ל
ולוצלבק—אורוגואי

נתייחד עם זכרו ונקיים אזכרה וגלוי מצבה על קברו ביום שלישי ח' תמוז תשל"ה (17.6.75) בשעה 4.30 אחה"צ בבית העלמין בהר המנוחות בירושלים.

נפגשים ליד השער.
מוקירי זכרו מוזמנים.

המשפחה המתאבלת
בארץ ובחו"ל

---

לחברנו העסקן
# מרדכי פישמן ודעיתו
בקרית־מוצקין

מיטב הברכות
לנשואי בנכם יעקב עב"ל
הזכו לראות אושר ונחת מהזוג הצעיר

הסתדרות הפועל המזרחי בישראל
הועד הפועל — מחלקת הארגון

---

לשכת הרבנות — המועצה הדתית
קרית מלאכי
מברכת את
מרן הרב הגאון רב פעלים לתורה ולתעודה
# רבי יוסף עזרן שליט"א
להבחרו לכהונת פאר כרב הראשי של
ראשון לציון
יהי רצון שחפץ ה' בידיו יצליח להגדיל תורה ולהאדירה

הרב י. א. גרשטנקורן — משה הדר ראש המועצה
הרבנות המקומית — סגניו וחברי המועצה

---

ועד עובדים — המועצה הדתית
קרית מלאכי
מברכת את
מרן הרב הגאון רב פעלים לתורה ולתעודה
# רבי יוסף עזרן שליט"א
להבחרו לכהונת פאר כרב הראשי של
ראשון לציון
יהי רצון שחפץ ה' בידיו יצליח להגדיל תורה ולהאדירה

בן שמעון אברהם, מזכיר המועצה
ובשם עובדי המועצה

---

תנועת האשה הדתית־לאומית

# יכוני עיון
למזכירות הסניפים וליו"ר הועדות
בנושא:
## „ההלכה אנחנו והחברה המודרנית"
יתקיימו בעז"ה בימים שני ושלישי ז' ח' בתמוז (16־17.6.75)
בבית הארחה „בית־יהושע" ליד נתניה

תכנית:
פתיחה: ב־9.30 בבוקר — ...

---

תנועת האשה הדתית־לאומית
המדור לקליטה חברתית של עולים

# הזמנה למסיבת ר"ח תמוז

שתתקיים בעז"ה ביום הראשון, ו' תמוז 15.6.75, בשעה 8 בערב, באולם ... קרית־הרצוג, בני־ברק

אורח הכבוד
## ד"ר יוסף בורג - שר הפנים

לאחר ההרצאה ישיב השר לשאלות
דברי פתיחה — גב' דבורה אולשטיין
* שירה ונגינה * כיבוד קל
התיקים ישלים מוזמנים
תחבורה — אוטובוס 56 מבני ברק — משעה 7 בערב כל 20 דקות. הרצה מסתיימת ב־10.25.

---

תנועת האשה הדתית־לאומית
המדור לתרבות

# סמינריון קיץ לחברות פעיל

יתקיים בירושלים בפנימית הישיבה „נתיב מאיר" בית וגן

ב־3 מחזורים — כל מחזור 7 ימים
מחזור הראשון
יפתח בעז"ה ב־כ"ג תמוז תשל"ה 2.7.75
*
נשארו מספר מקומות. החברות המעוניינות להשתתף בסמינר מתבקשות להרשם אצל מזכירות הסניפים בהקדם.

---

מחלקת התרבות של הסתדרות הפוהמ"ז — המחלקה לתרבות תורנית של משרד החינוך והתרבות

המחלקה לתרבות של הסתדרות הפוהמ"ז בשיתוף המחלקה לתרבות תורנית של משרד החינוך והתרבות — עורכת

# שני סמינריונים

בתנאי נופש והבראה — בבית הארחה „בית יהושע"

מחזור א': מיום שני בצהרים, י"ב אב תשל"ה (21.7.75) — ועד ליום ראשון, י"ט אב תשל"ה (27.7.75)

מחזור ב': מיום ראשון בצהריים אלול תשל"ה (17.8.75) ליום ראשון — י"ז א' תשל"ה (24.8.75)

*
המעוניינים יפנו אל המחלקה לתרבות, רח' אבן גבירול 166 — תל־אביב.

---

לאכסנית הנוער בכפר עציון
דרושים
# ■ מנהל אכסניה
# ■ אם בית

התפקידים כוללים ניהול ועבודה מאומצת מבנית, וכן טיפול שוטף בקבוצות המתארחות.

* מועמדים מתאימים יפנו בכתב לבי"ס שדה כפר עציון, בצירוף קורות חיים, פירוט כישורים ונסיון קודם.
עדיפות תינתן לזוג. אפשרות לדיור במקום.

---

מחלקת
# התרבות וההסברה
המפלגה הדתית לאומית • הסתדרות הפועל המזרחי בישראל

שבת, ה' תמוז תשל"ה (14.6.75)

רמת־גן — במועדון בר־אילן תתקיים מסיבה עונג שבת בהשתתפות הסופר א. מנס. פרקי חזנות — החזן י. סטרוס. דברי פתיחה ופרשת השבוע: נחמן הרשכו. בשעה 5.00 אחה"צ.

יום א', ו' תמוז תשל"ה (15.6.75)

תל־אביב — בחוג הרכבים רח' יהושע בן נון 48. ימשיך מר צבי זהום ב„הלכות דעות להרמב"ם". בשעה 7.00 בערב.
רמת־גן — במועדון בר־אילן יתקיים חוג לתנ"ך. בהשתתפות מר א. וייצמן. בשעה 6.30 בערב.

יום ג', ח' תמוז תשל"ה (17.6.75)

במועדון תיקים יתקיים החוג לתלמוד, בהשתתפות הרה"ג ב. י. ארשפיזאי. בשעה 11.00 בבקר.
במועדון בר־אילן יתקיים חוג הרמב"ם, בהשתתפות ד"ר ב. ד. סרבר. בשעה 6.30 בערב.

---

# מכון חתם סופר
יהוש 1, ת. ד. 836, טלפון 33505, ירושלים

שמחים אנו להודיע
שהצלחנו להשיג את ההפצה הבלעדית של

# הרמב"ם החדש
## מהדורת שבתאי פרנקל

אשר סודר מחדש בהגהה מדויקת בהשלמת ההשמטות עפ"י הרבה כתבי יד עתיקים. עם כל נושאי כליו הרגילים ונוסף על הדפ הגהות רמ"ך ר' מנוח רע"א הגר"א מקורות רבינו ושינויי נוסחאות.

ובסופו נוסף ספר הליקוטים מכל הדורים בדורים מכ־60 ספרים השונים. מסודר לכל הלכה והלכה ונוסף גם בסופו ספר המפתח המצוין בקצרה את דברי רבותינו הראשונים והאחרונים הדנים בדברי הרמב"ם מכ־500 ספרים.

בעת הופיע חלק זרעים
פרוספקט יינתן חינם לכל דורש
להשיג בכל חנויות הספרים.

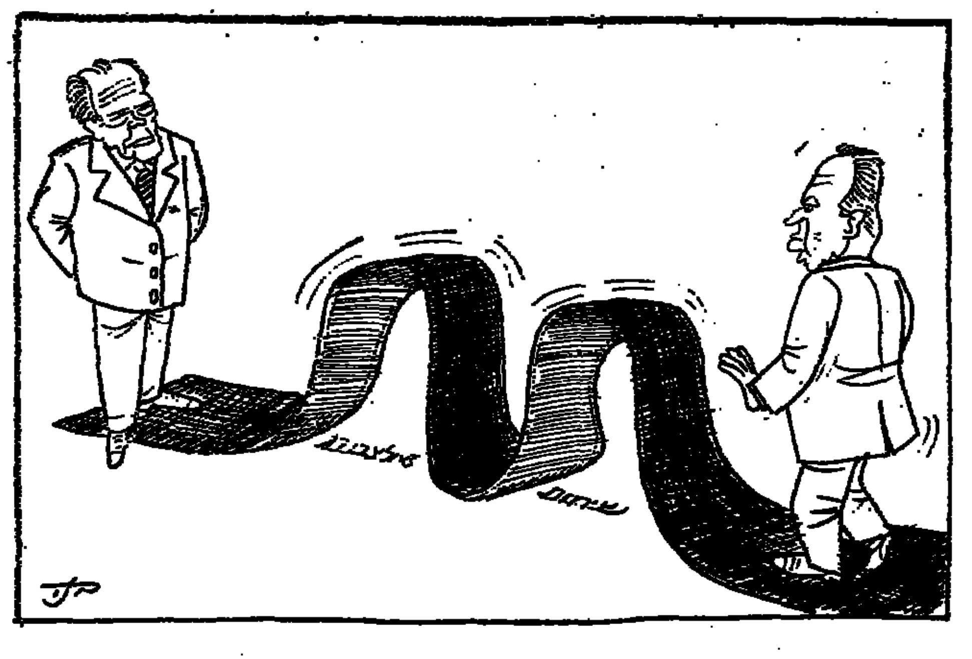

שיחות באווירה ידידותית...

# ההתמודדות על הריפורמה במס עודה לפנינו

מאת יצחק דויטש

**הרפורמה המוצעה התקבלה על ידי עם ישראל בשמחה ובצהלה. כל החוגים בירכו עליה. הדובר הראשי של האופוזיציה בנושאי כל־כלה, ד"ר יוחנן בדר, אמר בעת הקריאה הראשונה של הצעת החוק בכנסת כי "יום זה הוא חג נצחון לאופוזיציה".**

באווירה שכזו, בקבלת פנים נרגשה כפי שאנו עדים לה, קשה לבוא עם הערות ודברי בקורת. אך דווקא משום כך, מכיון שישנה הסכמה כללית לצורך ברפורמה והסכמה לגבי עקרונותיה, צריך לעמוד על ככה בנקודות החולשה שלה. צריך פשוט לצנן את האווירה כדי שלא תהיינה אכזבות לאחר מכן. כך גם יש להבהיר כי ההתמודדות על הרפורמה עודה לפנינו.

ועדת המומחים בראשות פרופ' חיים בן שחר עשתה את מלאכתה החשובה בכינימים וזמן. זוהי אולי ועדה ראשונה שעסקה בנושא מקיף ובסיסי שכזה, אשר השלימה עבודתה בזמן כה קצר. גם משרד האוצר פעל במהירות רבה. בשלושה חדשים הספיק לתרגם את המלצות הוועדה לשפת הצעות חוק.

אולם האמת צריכה להאמר כי בוצע תרגום של המלצות לספרי חוק. לבפעם באורח מכני. כל התכולה נזרקה לעבר הכנסת וועדת הכספים שלה. כאשר אלה יתחילו במלאכה הקשה יווכחו לדעת כי חלק גדול מהמוצע הוא בבחינת בוסר. "הוקוס פוקוס" באישור החוק עלול לגרום לכך שהכנסת תצטרך אחר כך במיצר הדיקים ושנים לעסוק בתיקונים של חוקי מס הכנסה.

עוד יותר מכך קיים בוסר בהכנת הרפורמה בבחינת הביצוע. "עבודת השדה" טרם הוכנה כלל.

באותו זמן אנחנו עלולים להיווכח כי הסיסמה "מיקשה אחת" היא סיסמה יפה. אבל בפועל אין הדברים ניתנים ליישום, גם בשום שבחלק מ־הבקרים הם פשוט לא צודקים באופן משווע.

## משמעות פיצוי נפגעים

השינוי המרכזי שהרפורמה מבשרת הוא בהקטנת שיעורי המס ובצמצום מספר מדרגות המס, כאשר באותה עת מרחיבים את בסיס ההכנסה החייבת. בסיס המס יכלול את מירב ההטבות הפטורים למיניהם.

ברור כי ייפגעו בעלי הכנסה אשר בעבר נהנו בשיעור גבוה מתשלומים והטבה פטורים ממס. הרשימה של הטבות אלה היא ארוכה ומפורטת. מה שחשוב לעניננו הוא החישוב מתי תוא פגיעה. נעשה חישוב כי אם ההטבות הפטורות היו מעבר לאותם כסויים של ההכנסה בעבר, הרי קבוצות אלה של בעלי הכנסה ישלמו עתה יותר מס מההכנסותיהם יקטנו. כהו השיעור? לא ייפגעו אלה שהכנסתם הכוללת כדלהלן כוללה אצתו פטורים עד למכסימום זה:

| הכנסה חודשית | שיעור ההטבה |
|---|---|
| עד 1200 ל"י | 30% |
| 1400 | 30% |
| 1800 | 18% |
| 2000 | 15% |
| 2400 | 20% |
| 3000 | 25% |
| 4000 | 35% |
| 5000 | 35% |

לגבי אלה אשר הכנסתם ועקיה תרד כתוצאה מהרפורמה המליצה ועדת בן שחר על הסדרי מעבר שיקלו את ההתאמה. ההצעה היא שהמעסיק הוא אשר ישלם את הפרשי המס.

ואמנם הוחליט כבר האוצר כי הממשלה תכסה את ההפרש עבור עובדי המדינה. כאן מדובר באותם עובדים הנהנים מהשתתפות גדולה בעד החזקת רכב, טלפונים וספרות מקצועית. לגבי עובדי המדינה עצמם תהיה התוצאה: השכר הכולל ברוטו יצטרך לעלות בשיעור גבוה. לא תהא זו עלייה דרסטית, אך בהחלט כזו אשר תעורר תביעות מקבילות מצד עובדי מדינה אחרים אשר עד בה לא זכו לאותן הטבות מסבבים כלשהם.

## צוותות אויר וים

הבעייה תחמיר אצל אנשי צוות אויר, ימאים ועובדי רשות הנמלים. ההטבות, הפטורים השיעורים המיוחדים שלהם כוללים את המרכיבים הבאים: פטור ממס עד 1600 ל"י לחודש (ימאים), הישוב הכנסה של לירה־שטרלינג כל"י, (צוותות אויר) הוספת בעד עבודה בשכירות לילה ופרמיות (גריבות הנמלים הגיעו לתשלום בעד שבת — עם שיעור־מס מיוחדים — ל־4000 ל"י ליום).

התשלום כס בקבוצות אלה עפ"י הרפורמה יחייב הורדה "הבסוי" שלהם בסכומים גבוהים. אלה הן הקבוצה אשר בלוח דלעיל הסכומים הפטורים היו יותר מ־35 אחוז מהמשכורת — ובאופן כלל יותר. אלה הן גם קבוצה "עם מרפקים" ואין כל סיבה להניח שאלה יסכימו לרדת משכרם נטו.

החברות הכלכליות הנוגעות בדבר יוסיפו, איפוא, צבורים השלומי־גיהים כדי לענות על בעיית המס. חישבו ובצאו כי מדובר בעשרות רבות של מליוני ל"י. אף באשר כי ב"אל על" צפוי מדובר בסכום של יותר מ־50 מיליון ל"י לשנה. ואז ישנן שתי אפשרויות: א) כי הממשלה מכסה בעצמה — ע"י העברה מכיס אל כיס — את ההפרש; ב) שהחברות תיהפכנה להיות גרעוניות באופן מובהק.

בכך לא די. כדי להשאיר אותו נטו יהיה צורך להגדיל את שכר הברוטו באלפי ל"י לעובד. אחד החישובים מחייב בתוספת של למעלה מעשרת אלפים ל"י לאיש צוות אויר.

דבר זה יביאנו לתוצאות תרשים של ויכוח שכר במשק. יש לשער כי ע"י גילוי השכר האמיתי — ברוטו — של עובדים אלה יקומו קבוצות עובדים אחרות ובשם קדושת השוויון ידרשו השוואה, בצמצום הפרשים וכולי.

נרענן את זכרוננו בראשית שנות החמישים היתה "ועדת הורוביץ", היא המליצה על סיווג מחודש שמשמעו תוספת שכר של 2—3 אחוזים. בסופו של דבר הסתיים הסיווג בתוספת שכר של כ־30 אחוז!

לצד זה של הרפורמה עדיין לא ניתנה תשובה. "נאכלי" אותו בחדשים הבאים.

## לא צודק

יש דברים שאינם צודקים ברפורמה. מלכתחילה, הרחיקו אצלנו ללכת בהכרה בהוצאות עסקיות. במיוחד גדולי פרא שונים. אולם אי אפשר לקפוץ לקיצוניות הפוכה. ישנן הוצאות שלפתן בבית הבובר והוצאות רכב שהן דומות להוצאות של ציוד בבית חרושת. הביטול המוחלט של ההכרה בהוצאות אלה הוא בלתי צודק — ולכן לא יתכן שיתקבל.

טבלאות המס שהוכנו ע"י האוצר במסגרת הרפורמה נותנות תמונה אלה שינויים יחולו בהכנסה הפנויה בפועל. עיון בטבלאות אלה מראה כי בחלק גדול מהמקרים תהיה תוספת ההכנסה הפנויה גדולה יותר לרווק או בעל משפחה קטנה מאשר לנשוי עם ילדים, ובעיקר עם מספר ילדים גדול.

לדוגמה: בהכנסה של 4000 ל"י לחודש (בהעדר תשלומים פטורים) ההכנסה הפנויה של הרווק תגדל ב־607 ל"י, של נשוי ב־600 ל"י, של נשוי עם ילד אחד ב־603 ל"י, לנשוי עם שני ילדים ב־606 ל"י, לנשוי עם שלושה ילדים ב־611 ל"י ולנשוי עם ארבעה ילדים ב־545 ל"י בלבד.

דוגמה אחרת: בהכנסה של 10.000 ל"י לחודש (בר"ל) תהיה תוספת ההכנסה לרווק 2615 ל"י, לנשוי 2536 ל"י, לנשוי עם ילד אחד 2532 ל"י, עם שני ילדים 2527 ל"י, עם שלושה ילדים 2507 ל"י ולנשוי עם ארבעה ילדים 2416 ל"י בלבד.

דוגמאות כאלה מצויות לרוב בלוח. במדינת ישראל החותרת להגדלת המשפחה עיוותים אשר כאלה, הדעת פשוט אינה סובלתן.

## תמריצים לעקיפת החוק — למיוחסים

עורכי דין ורואי חשבון עוד יעבדו קשות על איתור פרצות בחוק. אולם ישנו סעיף אחד אשר על פניו מעורר את הרושם כי הוא מיועד לתת בידי גופים יחסניים אפשרות עקיפה נוחה של ההגבלות בעניין רכב.

סעיף 17 להצעת החוק כולל את הפיסקה הבאה: "הוצאות למתן טובת הנאה שנתן מעביד לעובדיו ואשר לא ניתן לייחסה לעובד פלוני, וכן הוצאות, בגבולות סכומים שנקבעו בתקנות עפ"י סעיף 31, להחזקת רכב שבהחזקתו של מעביד והמשמש את עובדיו ולא ניתן לייחס את טובת ההנאה מהשימוש בו לעובד פלוני; הוצאות כאמור לא ייראו כהכנסת עבודה בידי העובדים".

אם נתרגם סעיף זה למלים פשוטות בעברית הרי יאמר: כאגד רכב קיקים בחברה ממשלתי, קיבוץ או כל מוסד אחר אשר "ישמש את עובדיו" יהיה פטור ממס. הרי בפנינו דרך עקיפה כיצד לפתור את בעיית הרכב. במקום דרך הדלת — דרך החלון.

## בעיית הגרעון

הצבענו במאמר זה על עודה של בעיות הנובעות מהחוק עצמו. אך קיימת עדיין הבעייה המשקית — הכוללת. הרפורמה יוצרת גרעון בתקציב של 1.5—2 מיליארד ל"י לשנה. עד כה לא הצביע שר האוצר על פתרון של ממש לגרעון זה. הוא הצביע אמנם על הנהגת מס ערך מוסף באוקטובר השנה — אבל מעטים מאמינים שמס זה יכניס כסף בשנת התקציב הנוספת. בכאן שייתכן כי במקביל לרפורמה יבואו אמצעי מיסוי שיגבירו עיוותים במשק במקום לצמצם.

רעיון הרפורמה הוא בריא, חיובי ויפה. אבל אל נשלה את עצמנו כי עם הגשת הצעת החוק לכנסת פתרנו את הבעיה. שלב הביצוע, ההתמודדות העיקרית על הרפורמה, תיקון הסיוגים בחוק בהתאם השובה לבעיות המשקיות שלה, עודה לפנינו. חלק מהמלאכה יצטרך להיעשות ע"י הכנסת — אך חלק לא פחות חשוב יצטרך להיעשות בשדה עצמו, תוך פתרון לבעיות יסודיות כהן ביבחנה של הרפורמה.

# הידברות או עימות בין רבין לפורד?

מאת יעקב אדלשטיין

**פגישת פורד־רבין בוואשינגטון, עשויה להסתיים בהסכם או בהבנה. אך היא עשויה גם להסתיים בעימות בין ארה"ב לישראל, שיתן אותותיו ביחסי ארה"ב־ישראל למשך זמן רב. למעשה, עומדת בפני רבין השאלה: האם לקבל הסכם מוצע עם מצרים בתיווך אמריקאי, או להכנס לעימות עם ארה"ב ועם ממשל פורד.**

כמובן, המדובר אם ההסכם המוצע אינו עונה על דרישותיה של ישראל. השיקול הוא, אם ישראל יכולה להרשות לעצמה עימות כזה, כאשר ארה"ב היא המדינה היחידה כמעט בעולם, העומדת איתנה לצידה. איתנות עמידה זו לא הפריעה לה לארה"ב כלל וכלל, להיות המעצמה היחידה המסוגלת לתווך בין ישראל לערבים. שום מדינה אחרת, בין שהיא אוהדת את הערבים בין שהיא פרו־ישראלית, אינה מסוגלת לקבל על עצמה את המשימה הזאת. רק ארה"ב יכולה להרשות לעצמה מהלך הדיני־מי, של תמיכה בישראל, מבלי שהערבים יציגו "להעניש" אותה על תמיכה זו, כפי שהיו מציגים לעשות לגבי כל מדינה אחרת.

בן־גוריון קבע קו מדיני לאחר מבצע סיני בשנת 1956, בהסכימו לנסיגה הישראלית מסיני, תמורת הסכם קלוש למדי, כי ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה, לעמוד בעימות מול שתי מעצמות העל. היא זקוקה לתמיכה של לפחות אחת מהן. אחרת אין היא יכולה לעמוד במלחמה. מכאן הסכמת בן־גוריון להכנע ללחץ אמריקאי לסגת מאל־עריש בשנת 1948 ולסגת מסיני בשנת 1956. השאלה היא, האם קו מדיני זה, הוא עדיין רלוונטי גם כיום?

ההסכם על ידי מצרים. כפי שהוכח, לא היו סוסי ה"פאנטום" תשובה מתאימה, מבחינה צבאית, לטילים, שהוכיחו את עצמם במלחמת יום־הכיפורים.

כדבר הזה קרה עם הפרת ההסכם על ידי מצרים, בשנת 1956, כאשר צבא מצרי נכנס לרצועת עזה, בניגוד להסכם שלפיו רק חיל האו"ם צריך היה לשלוט בעזה. ישראל באה בטענות לשר החוץ דאז ג'ון פוסטר דאלס על הפרת ההסכם מצד מצרים. דאלס אמנם לא סתם את הפה במשלוחי "פאנטומס", אלא התבטא: "וכי רוצה ישראל לפתוח במלחמה חדשה בגלל הפרת סעיף אחד בהסכם?", כלומר, לפנינו נסיון עם ארה"ב ועם מצרים, מה קורה כאשר מצרים מפרה הסכם. הנסיון אומר, שאין מה לעשות נגד הפרת הסכם, אלא לפתוח במלחמה חדשה.

## האם נוכל לעמוד בעימות עם ארה"ב?

יש סבורים שישראל נמצאת כיום במצב שהיא יכולה להרשות לעצמה להכנס לעימות עם ארה"ב. וזאת לא משום איתנותה הצבאית, אלא בשל הנסיבות המדיניות שנוצרו בשטח. למעשה התחיל כבר העימות, כאשר נכשל התיווך של קיסינג'ר, וישראל נמצאת כיום בעיצומו של עימות לאחר כשלון שיחות קיסינג'ר. הנסיבות לטובתה של ישראל הן: פתיחת תעלת סואץ, המחייבת את סאדת לשקול פעמיים לפני כל פתיחה באש. שכן במקרה כזה הנפגעת תהיה מצרים יותר מאשר ישראל. תהיה זו פגיעה קשה בכלכלתה של מצרים אם תתחיל מתיחות מלחמתית כלבד, שלא לדבר על מלחמה עצמה. מצרים צריכה עתה למשוך מחדש את הספנות העולמית לעבור דרך הסואץ. בטיחות התעלה היא שיקול חשוב במערכת הביטוח העולמית לאניות. כל מתיחות מסביב לתעלה, תעלה מיד את תעריפי הביטוח לאניות בתעלה, והספינות תמצאנה עצמן במצב שלא יהיה כדאי להן לעבור דרך התעלה בגלל תשלומי הביטוח הגדולים. מבחינה זו יכולה כיום ישראל לגרום נזק חמור לכלכלתה של מצרים וכל מאמציה לחדש את השיט בתעלה, ירדו לטמיון.

בימי מלחמת ששת הימים, סבר שר הבטחון דאז, מ. דיין, שצה"ל צריך להעצר במרחק מן התעלה, כדי לא לגרום להפסקת השיט בתעלה, וזאת להביא את מצרים לשיקול רציני יותר, בשעת פתיחה באש. גישה זו של דיין לא הוכחה עדיין, משום שמצרים של נאצר היתה שונה ממצרים של סאדת. נאצר לא היסס להקריב את ערי התעלה ולגרום לכך שחצי מליון מצרים יהפכו לפליטים, כדי לנהל מלחמת התשה שנכשלה. השיקולים של סאדת הם שמרנים יותר. בכל אופן, הרעיון שהשיט בתעלה, הוא תריס בפני פתיחה באש, צריך להוכיח את עצמו ויש סיכויים שאמנם גישה זו תשתלם. מכאן החלטת הדילול של ישראל כמחווה על פתיחת השייט בתעלה. מכאן ההתבטאויות של מועמר קאדאפי וראשי "חזית הסירוב" בסוריה ועלי שכלוב, כדי למחות על מדיניות סאדת. ראשי המחבלים וקדאפי רואים במדיניות סאדת "קנוניה אמריקאנית". האמת ניתנה להאמר, כי סאדת הכבן את פתיחת התעלה, יחד עם הסכם לנסיגה ישראלית נוספת, אלא שעמדתה של ישראל הכשילה את תכניתו. ואז נאלץ ללבוש אדרת של איש שלום, ולפתוח ב"מתקפת שלום" באמצעות פתיחת התעלה, בניגוד למה שתכנן קודם.

העימות עם הממשל האמריקאי, ניתן להעשות, גם מתוך הערכת המצב הפנימי בארה"ב. עימות זה יכול להימשך עד חודש נובמבר, שאז מתחילה מערכת הבחירות לנשיאות. החל מחודש נובמבר נהפך הממשל האמריקאי למשותק מבחינת ניהול מדיניות אקטיבית, כולל "עונשים" מדיניים לישראל. פורד לא יכול להרשות לעצמו להכנס בעימות עם דעת הקהל ועם בתי המחוקקים בארה"ב. כך שלפורד נשארו חדשים מועטים כדי להפעיל לחץ על ישראל. רבים ממעצבי דעת הקהל בארה"ב, סבורים שישראל יכולה להרשות לעצמה להכנס לעימות עם הממשל, אם הצעת הסדר הביניים היא לא לטובתה.

## בעיית המשך הסיוע של ארה"ב

הבעיה שתיווצר בעת העימות, והיא כבר נוצרה, היא בעיית המשך הסיוע הכלכלי הצבאי לישראל. יש להניח שהנשיא פורד לא יסכים להתחייב לשום סיוע, בטרם יקבל את הסכמת ישראל להסדר ביניים. זאת על סמך הלקח שלמד הממשל, כאשר הגיע סיוע צבאי לישראל במקומה על חשבון הסדר עם מצרים, ואילו ישראל לא היתה מוכנה לשלם, תמורת סיוע זה, בהסדר צבאי שלא נראה לה. אי לכך, ינקוט פורד בתכסיס של להציב להסדר ביניים, ורק לאחר מכן יהיה מוכן לדבר על הסיוע. כך שאין סיכוי לרבין להגיע להסכם עם ממשל פורד על הסכמי סיוע בטרם תתברר עמדת ישראל לגבי הסדר ביניים. הממשל האמריקאני ימשוך את תקופת "העיון מחדש" עד יולי, עד אז לא יסכים להכנס למו"מ על הסיוע לישראל.

אם הממשל לא יגיש לבתי המחוקקים תכנית סיוע, אין להניח שבתי הנבחרים יקחו את היוזמה בידם. אולם כאן עומדת בפני הממשל בעיה שהוא צריך לפתור אותה. אין להניח שהקונגרס יאשר סיוע לארצות ערב בלי סיוע לישראל. מאידך לא יוכל הקונגרס להגיש תכנית סיוע לאישור הקונגרס, כאשר ישראל חסרה בה. זאת תהיה בעיה קשה לממשל כיצד להתגבר עליה. שכן רק בזכות ישראל אשר הסיגאת תכנית סיוע גם לארצות אחרות, שאין הוא רוצה לסייע להן. כלומר, בידי רבין קלפים חזקים כדי לעמוד בעימות עם פורד, מול האיום שלא לאשר סיוע לישראל.

במצב זה יכול רבין לעמוד על שלו מתוך עמדה כזו וללחום למען הסדר ביניים שיהיה טוב לישראל ולא רק טוב לארה"ב. כאן ההולם מניפים האינטרסים לידי התנגשות. לא כל שטוב לארה"ב, טוב לישראל. כך שרבין יכול להרשות לעצמו לעמוד בלחצים ואף להגיע לידי עימות, אם אמנם יוכח שהממשל נלכד במערכת הטכסיסים של סאדת. אם צפויה לנו תקופה של עימות עם הממשל האמריקאי, הרי שעתה היא התקופה המתאימה לכך. הממשל זקוק להצלחות מדיניות לקראת הבחירות לנשיאות ויהיה מוכן לשלם הרבה תמורת הצלחה זו. אך הגיע הזמן גם לנסות את מבחן העימות עם ארה"ב. יתכן ויתברר שאין השד נורא כל כך, בתנאי שההסכם המוצע אינו ראוי ואינו כדאי לישראל, בהערכת השיקולים המדיניים והצבאיים שלה.

# האמנם ,תסביך מצדה'?

(תשובה למאמרו של משה ארנס "תסביך מצדה" מיום שישי, כ' סיון תשל"ה)

מאת אריה רוסט

אריה ואבינו: למקרא המאמר השתלשה עלי ולא הרפתה ממני קדרות עמוקה ומפח־נפש, והרהורים קשים ומעיקים כבדו עלי ללא הפוגה. מוקיר אני ומעריך את רצינותו ואישיותו של הכותב, וחלילה לי לזלזל ולהקל־ראש בתוכן דבריו. אך אף־על־פי־כן — ואולי דווקא משום כך — גרמו לי דבריו של אונא מבוכה וצער רב.

עלי להקדים ולומר שלא אכנס כלל לדיון בשאלה המתעוררת, אם יהודי מאמין ובעל־שרשים הבא לקבוע עמדתו בשאלות מדיניות ובבעיות־קיום יסודיות חייב לעשות זאת אך ורק לאורה של תורה ומתוך נקודת־מבט היסטורית־יהודית מיוחדה. לא אסתער עליו בפסוקים מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים, לא אסתייע במאמרי ומדרשי חז"ל, ואף לא אבוא כבדו במטען של דברים והגיגים של גדולי הוגי מחשבת ישראל. ברור לי שהרבה פנים לבעיה זו, כשם שהרבה פנים לתורה. (כידוע המאמר "שבעים פנים לתורה").

אצטמצם בשטח שיקול הדעת הקר המפוכח. בלי לערבב כאן השקפות משיחיות חדשות של ציונות דתית, וללכת בעקבותיו של אונא אשר במבט ראשון ערוכים דבריו לפי מיטב ההגיון.

*

למאורה נעקים דבריו נגד הלך־רוח של "תמות נפשי עם פלשתים" ונגד "תסביך מצדה", ברם המסקנות המתבקשות מקריאה אכסיומות שקבע זה כבדיוק היפכם של דברים. אחרי שהוא מגדיר מהו "תסביך מצדה" רוצה לומר, שנוצר מצב בנפשם של אנשים, שהם אינם מבחינים עוד במוצא מן הסבך אל תוכו נקלעו; הם חשים שכל שינוי שיחול אך יוביל אותם ישירות לאבדון. ההדאבדות המשותפת עומדת לנגד עיניהם כמוצא יחיד ממצב חסר־תקוה. הנכונות להילחם עד לסוף המר בהיתה להם הגדולה האמיתית..." — לאחר זאת הוא מלמדנו מה הקרקע ממנה "תסביך מצדה" עלול לצמוח: "אכזבה עמוקה מן המציאות שהבטיחה, כביכול, מלוי כל התקוות; אויבים שחשבו להתגבר עליהם והנה מתגלה שאין לנצחם. מצטרף לזה חוסר היכולת להפרד ממסורת שהה־ברור כבלתי ניתנת להשגה וכתוצאה מצירוף זה — אחלתי"ד לקבוע יעדים פחות יומרניים. הללו נראים עכשיו כלא ראויים למאמץ כלשהו. מקשים בגלוא אם יתממשו, ואף כשואה. אחרי שהוצבו באור זה ותודעה זו הוחדרה לנפשם של האנשים בכל אמצעי השכנוע. קם ומתרומם הפחד בפני החיים בתנאים קשים כסוכנים ואף משפילים, אחרי שחשו עצמם כאדוני הגורל..."

משה אונא אמנם כמסה להגיד שמן הנכון לבחון תנאי התהוותו של תסביך כדי להקדים הרופה למכה אפריה", אבל אם קיים עוד ספק אצל מישהו כי עלינו להבין שאכן שרויים אנו בתוך־תוכו של תהליך זה הרי הוא מוסיף ואומר: "תנאי קודם למעשה הוא כפי הנראה שקיימת בקרב הציבור התחושה בדבר הצטיינות המוחלטת והבלתי־ניתנת לשינוי מצד גורמים חיצוניים בעלי עוצמה רבה. הכיבשה שעומדת בין שבעים זאבים'. עשיו שונא את יעקב' הם ביטויים להצרכת מציאות שהפכה דיספוזיציה נפשית".

(סוף בעמוד 6)



# [בי]ת המשפט העליון [אי]נו מוסמך לשפוט בענינים הקשורים בהלכה

מאת נ. גולן

**...זי הדעת ההחלטי שפורסם ביום שני השבוע ע"י דייני ...בו כלולה מחודש הכרזת עצמאות והחלטה תקיפה לקבוע ...יכה לפי תורת ישראל ולפי המקובל "מדור דור" ולא לפי ... בית המשפט העליון. מהווה חוליה אחרונה, בינתיים, ...ת הארוכה של ההתנגשויות בין שני גופי השיפוט הקיימים ... ישראל.**

...לו בשבוע שעבר התגובה של שר הדתות יצחק רפאל, ...צים הראשיים באותו עניין, ...ו לאלה ...י"הרבני בבאר־שבע לכהוג ...גבילה מתעודת גירושין של ...רותה כי הרתה לאחר בטרם ...בעלה גם פיסורין. ...להכתיב לבית הדין הרבני ...ת תעודת הגירושין ההשבת ...ממשלתי (בניגוד למגילת ...ל הגט עצמו) — נעשה גם ...יה מקרה בו סרבו הדיינים ...ת הביטוי "אסורה לבעלה ... — ונקנסו על כך על־ידי ...פט.

...נסבל בציבור? עניתי: סלה לי, בעניין זה יש לכם טעות חמורה. רוב הציבור בארץ סולד מגילויים שכאלה. רק שכבה דקה מינטלגנציה והברותית אולי נוהגת לפי כללים אחרים, אבל וודאי לי שלפחות על הרוב המכריע מאזרחי ישראל מקובלים כללי המוסר. וכאן נדמה לי שבית המשפט העליון לוקח לעצמו סמכות לפרש את החוק בצורה יותר "מתקדמת" כאשר רוצה רוב הצבור.. ובפרשו את החוק — נוטל לעצמו השופט את מקום המחוקק, דבר שלפי דעתי אין לעשות.

הסיבה השלישית להתנגשות נובעת מתהליך ממושך שמערער לאט לאט כנראה, את היחסים בין שני בתי־הדין. יכול להיות שהתעמולה האנטי־דתית וההסברה המנוהלת בשנים האחרונות נגד דיני אישות של ההלכה משפיעים לפעמים על בית־המשפט. מעניין שפסקי הדין בעניינים ניתנים בו תמיד ברוב דעות, כך היה בבג"ץ שהוגש בזמנו בשאלת "מיהו יהודי", וכך קרה גם הפעם.

**הפתרון לבעיה יימצא אולי, כאשר מול ההסברה האנטי־דתית יערכו הרבנים להסברת רוח ההלכה ועקרונות היהדות המנחים אותם.**

## הצעות לפתרון הבעייה

**שאלה: מה לדעתך יכול היה להיות [illegible] במקרים כדוגמת זה שבבאר־שבע, [illegible] ?**

ד"ר ורהפטיג: הפיתרון של הבעיה המשפטית הרבה פעמים עולה לגירושין, יש והוא מופיע בפסק הדין הרבני עצמו, כך שאין להתייחס אל הרישום של הגושה ההלכתי בקלות ראש. כאשר דיינים מכניסים נוסח זה גם לתעודת גירושין הרי כוונתם שלא להכשיל את רושם הנישואין. ייתכן שפתרון לעתיד אפשרי בכך שבית הדין הרבני יודיע לרושמי הנישואין את הפסק שלו בדרכים אחרות, שימצאו, ולאו דווקא באמצעות הרישום בתעודת הגירושין בלבד שבהעדרה הנהנת לצד לא יהיה משום אפשרות הסטייה. אבל על כן יש להזן לגופו של עניין ולא לאור ורקורי הפרוטוכת.

...המשפט אינו מוסמך ...וק בעניני הלכה

...יש להבין את ההחלטה ... הלקי הרשות המחוקקת ... האם יש כהן ... השלמות — או גילויים ... תורי השיבה עקרונית? ...בנסת ד"ר זרח ורהפטיג, ...ת החוקה חוק ומשפט, ... שעבר, שעמד במשך שנים ...ר "הסטטוס קוו" הרגיש ...הסביר לנו כי: "נקודת ה־ ...ות בין נוהלי בית הדין ...לבית המשפט העליון היא ...יבוע פסקי דין. אשר לשי־ ... בית הדין הרבני ריבונו ... מטעם החוק. החוק קובע ...ל הדיין מורות תלת הדין ... דין (דין תורה). אלא שמפ־ ... ביצוע נמסר לבית ... המשפט הכללי. הכך, כאשר ...ן רבני נפסל לביצוע — ...שות השניה להתערב בהב־ ...בס.

...: מפי עמדת החוק באשר ...יהודי של בית המשפט ב־ ...ת סיום מצות הדין הרבני?

...הפטיג: אין בית המשפט ...לשפוט בעניני הלכה, לכל ...א יכיל לסרב לבצע פסק־ ...י. בביוחד כאשר בית הדין ... לעבר נתוזיים שאינם ...שיסוד נגזית שבית הדין ...פסוק במשפט פלילי — בית ...רשאי אני לסרב ולבצע את ...יש גם מקרה אחר — אם ...בית הדין הרבני מוצ"א פסק ...ידעת בית המשפט העליון ...חוק הסבעי (נאמר שפסק ה־ ...ן בנוכחות צד אחד בלבד) ...ת המשפט להכריז שזהו פסק ...נו בר־ביצוע.

...לה: האם זה ניתוח מצב ...שום גם במקרה שלפנינו?

...הפטיג: לפי דעתי התליט ...משפט העליון להרחיב את ...יתו. בעניין האחרון, ואני ...שיש כאן מגמה — ולא מקרה ...נראה, לי, שבית המשפט ...אל שהערב יותר ויותר ...בית הדין הרבני, הוא ...האחרונה, כשיש מחלו־ ...אשר לפירוש חוק נישו־ ...ירושין, לעקוף על החוק ...ות מצומצמת כדי לצמצם ...ת סמכות בית הדין

...ק מהשופטים איכם ...ים את ההלכה

...לה: מתן לדעתך סיבת ב־ ...לוך שנ?

...והפטיג: יש סיבות אחדות ...ה היא מורכבת. ראשית — ... השופטים היהודים היסב את ... היהדות, רובם, לצערי, דהו־ ...גבנגת, ולפעמים מהערבוהם ...שום מאשר חבות רוח ההלכה. ...דוגמה אה שאלת דיני ראיות. ...ההלכה היהודית שם חלק כן ...סובסמטיבי עצמו. ...שהשקפת עולבו אחרת, ...לפעבים בנושאים אלה, מתוך ...שמדובר בעניינו פרוצדורה ... להבין שמדובר למעשה ...עצמי של ההלכה עצמה.

...ע: מה ניתן בהם לפתור ...לפיום כבון גו שבעמית אלי ...

...הפטיג: יתכן שהפתרון יכ־ ...לטרת המהול של בית ה־ ...לשפוע תמיד חוות דעה של ...דין רבני בהלכה לפני שהוא ... בענייני בית הדין. יתכן גם ...ן יכוצא בהקמת בית דין מיו־ ...מורכב משני שופטים הדיין אחד ... חוק של חברי הכנסת וזבולון ...הרה ברנשאר. אבל לא בכך ... הבעיה. הפער בין הגישה ...ות בבעיית יסוד של דיני אי־ ...בין חלקי הציבור השונים ב־ ... — הוא זה העומד מאחורי ...שות שבין שתי מערכות ה־ ...ה. מה שבעיני בית הדין הרבני ...כסם עוסרי הממזר, בעיני בית ... — נראה אחרת. ביקה לדוג־ ...ב הפיסור "לבעלה ולבועלה". ... מתנגדת בחריפות לבגידת ...איש ושנשת על כך. לצוכת ...עוד לי ליצד בשופטי בעבר ...ר בממשלה על אותו הנושא ...גם אז מחלוקת אמר: מה ...בית הדין הרבני לא יודע שהיום ...היא דבר נפוץ ו"הבשולשי"



# מכתב הסנטורים פתח תקופה חדשה בהסברה הישראלית

מאת ד"ר הלל זיידמן, סופר "הצופה" בארה"ב

**האגרת של 76 סינטורים לנשיא פורד מהווה מפנה, שתוצאותיו נראות. כבר נכתב על המשמעות המדינית שיש לפניה זו. ברצוננו להעיר על השפעתה על דעת הקהל, על הלא יהודים ואף על יהודים רבים. דבריו של ד"ר קיסינג'ר על כירסום התמיכה בישראל בתוך הקהל האמריקאני, יתכן שלא התאימו למציאות, אבל הם השפיעו עליה. כלומר, הם גרמו שחוגים ניטראליים או אדישים ינקטו עמדה שלילית לגבי מדיניותה של ישראל.**

לפי הפתגם האמריקאי הידוע "אין להצליח כהצלחה", בעוד שהקהל הבחין בכירסום בתמיכה בישראל אבל השלטון היה גם הוא נוטה לכיוון זה. כיום כאשר יוצאים שיותר משלושה רבעים של הסינאט עומדים לצידה של ישראל נוטים לעשות כמוהם. ביחוד כשמדובר בנבחרי העם ובנציגיו, המבטאים את דעתו.

כה נוצר רקע מתאים להסברה הישראלית. המקשיבים לה יהרהרו בלבם, שמדיניותה של ישראל אינה יכולה להיות כלילך בלבי־צדקה אם 76 סינטורים תומכים בה...

גורמים בלתי־ידידותיים לישראל פתחו לכך במבצע שמטרתו "פיזור" משמעותה של פנייה זו. הם מתאמצים לתת לה פירוש הממעט את ערכה והפוחת במשקלה.

יש ועתונאים מסויימים המהרהרים בקול רם, שהתוצאות לא תהיינה חיוביות מבחינתנו, שכן איגרת זו נחשבה כנסיון התגרה בחזית עמדתה של הנשיא ושל שר החוץ שלו, דבר שחוגים מסויימים רואים כאילו פסול.

נכון שאין זה המקרה היחיד של חלוקי דעות בין הקונגרס לבין הבית־הלבן. באחרונה עדים אנו להבדלי גישות בין שני אלה בכמה עניינים חשובים — פנימיים. ולא עוד אלא לא פעם התקיים הבדל כזה בין הקונגרס לבין הבית־הלבן, כמו בתקופת איזנהאואר.

אבל, השוני במצב הנוכחי הוא בזה שבעוד שבדרך כלל התקיים הבדל בגישה לעניני ישראל בין הנשיא לבין מחלקת המדינה (האחרונה נקטה עמדה שלילית בעוד שהראשון — פרט לרוזוולט ואייזנהאואר — היה נוטה יותר לצידם של היהודים). הפעם קיימת תמימות דעים מוחלטת בין שני אלה. פורד וקיסינג'ר נוקטים עמדה זהה בנידון זה. כיום ההבדל הוא בין שני אלה לבין הקונגרס.

## חלוקי דעות לטובתנו

מקודם הזהרנו מחלוקי דעות בין הבית־הלבן לבין משרד־החוץ; כיום כאשר שני אלה בדעה אחת. וזו אינה לטובתנו. יש תועלת בעמדה שונה מצדו של הסנאט, ויש מקום להניח שגם מצדו של בית הנבחרים.

הנה רק אחד מההיבטים של הפנייה של ה־76 סינאטורים לנשיא, שתוצאותיה רבות ערך והשלכותיה תהיינה מרשימות, כפי שמצפים, בשטחים רבים. אחת ההשלכות התבלטה כבר עתה. בכנס הגדול של נציגים יהודיים שנערך על־ידי ועדת הנשיאים, עם הרב עוזיאל מילר בראש.

הצלחתה היתה תוצאה של גורמים רבים. ואחד מהם הוותה פנייתם של ה־76 האמורה. בעוד שמקודם הביטו רבים על כנס זה כעל נסיון של "לחץ" על הממשל ועל הקונגרס, שלפי צבועים, שאינם חסרים. הוא "פסול" ואם כי אין פוסלים השתדלויות שבכולן יש "לחץ", לטובת אינטרסים אנוכיים, קבוצתיים ולפעמים בלתי־צודקים ואף בלתי־כשרים; אחרי האגרת, הכנס היהודי היה נראה כאילו בא לתמוך בשאלת הסנאטורים, או להזדהות איתה... משמע, שאין ניגוד בין הצבור היהודי לבין רוב העם האמריקני, אלא תמימות דעים. המסקנה ההגיונית, שאין נגוד בין אינטרסים של אמריקה לבין אלה של ישראל, אלא, להיפך, קיימת זהות ביניהם.

התפתחות זו מהווה דחף חשוב למבצע הסברה מצד ההנהגה היהודית ומצדם של גורמים ישראליים ויהודיים אחרים, שהתחיל עם בעת הוא זה שיאפשר תנופה חדשה לרכוש הבנה, אהדתה ותמיכתה של דעת הקהל האמריקאני למען ישראל.

## מבצע הסתדרות הרבנים למען ישראל

כאשר מדובר בגורמים יהודיים אחרים יש להזכיר גורם חרדי אחד שכבר הוכיח תושיה בשטח זה, ועוד ידו נטויה. הלוא היא הסתדרות הרבנים שהתגייסה במלוא כוחה למבצע הסברה רב־ממדים, מהחוף המזרחי עד לחוף המערבי, וגם "מבצע" שבגרת אצל חברי הקונגרס והסינאט. אגב, יש להעיר שבהשגת החתימות של כמה סינאטורים על אגרת למען תמיכה בישראל היה חלק בלתי־מבוטל לחברי הסתדרות הרבנים המכהנים בקהילות שונות בארה"ב.

בינתיים יצא הרב ברנרד שיינפלד, נשיא אירגון רבני זה, בקריאה לאיחוד הכוחות הדתיים למען עצמה חינוכית באמריקה, כדי לפעול באחדות למען ישראל במאבקה. קריאה זו הושמעה בוועידת הסתדרות הרבנים רבת־משתתפים, שהוכיחה את עוצמתו של אירגון זה, והשפעתו ומשקלו הרב בחוגים הציבוריים פה.

הרב שיינפלד לא הסתפק בהחלטה ובקריאה הוא ניגש במלוא מרצו להגשמה. הוא ביתה רגייה לראשי ישיבות גדולות, למנהיגי המזרחי־הפועל"מ, אגודת־ישראל, פא"י, "ישראל הצעיר", איגוד הקהילות החרדיות, וגם ראשי אגודת הרבנים ואיגוד הרבנים.

הוא מצא דווקא הבנה אצל כל אלה, כולל ראשי ישיבות ימניות. אבל לא עקא, כאשר הוא ביקש עזרה מעשית ופומבית להוציא את ההצעה מן הכוח אל הפועל, נתקל בהיסוסים והיססות, ואף בסירוב. הרב שנפלד סבור, שאף אלה שמסכימים אתו מהיראים מסיבמיים ואינם מוכנים לגלות את דעתם החיובית בפומבי שמא יותקפו בגלל כך בידי מתנגדים לאיחוד הכוחות.

## באין בניין איך אפשר להקים גג?..

אולם היו כאלה שלא רק שהצהירו על התנגדותם להצעה, אלא הכיפו אותה בחריפות ויצאו בהתקפה נגד המציעים. ולא רק מחוגי סאטמר ואירגונם התאחדות הרבנים, אלא גם מצדם של חוגים הנחשבים למתונים ואשר בעצמם משמשים מטרה להתקפותיהם של הקנאים. אמר הרב שמחה עלברג, יו"ר הנהלת אגודת הרבנים: הסתדרות הרבנים מציעה להקים "ארגון גג", אבל איך אפשר לדבר על "גג" כאשר אין בנין זה..

בישיבה של הנהלת אגודת־ישראל בהשתתפות של הרב שנפלד הובעה נטיה דווקא חיובית, וכן הוחלט להימנע מפולמוס נגד הסתדרות הרבנים וללבן את העניינים השנויים במחלוקת בהידברות עניינית (הרב שנפלד מאשים ש"הסכם ג'נטלמני" זה הופר).

אבל הסיכויים להגשמתה של הצעה לאיחוד הכוחות הם די קלושים. וזה לא בגלל קשיים ארגוניים בלבד, אלא בשל חלוקי דעות יותר יסודיים. הרי אחד התפקידים, אם לא התפקיד העיקרי, של האיחוד צריך להיות תמיכה במדינת ישראל, והרי רבה מהגורמים הבאים בחשבון סרבו השליכו עם היזמה, כפי שהצביע הגאון הרב יוסף דוב סולובייצ'יק, בשיחה עם המציעים.

מאידך מצבה הנוכחי של מדינת ישראל הוא בראש דאגתם של יהודי אמריקה. ואם אנו אומרים "יהודי אמריקה" יש להדגיש שלמעשה רק חלק מהם דואגים באמת לישראל: השאר מתעוררים בעת משבר. וגם אז לא במלוא עירנותם. אבל החוגים שכן בוערים כאש בהתעניינות, ולפעמים בחרדה, למדינה. הם ביהודים החרדים, כאלה שרבנים חברי הסתדרות הרבנים הם מוריהם ומדריכיהם, משפיעים ומורים.

מכאן שהשפעתם של רבנים אלה תורם בהרבה בהיקף קהילותיהם שכן אלה מהווים נקודת־מוקד המשפיעה על חוגים אחרים והמפעילים מיזון דעת צודד לישעה הקומה לכבוד המדינה במצור. מכאן שרבנים אלה כמורים גורם מעורר המגייס את הקהל הרחב מחוץ למסגרת קהילותיהם.

קרובים ברוח, באורח חיים בהליך מחשבה להסתדרות הרבנים הם אירגונים כגון "ישראל הצעיר", אגוד הקהילות החרדיות. וגם מפלגות כגון המזרחי־הפועל־המזרחי, שרוב הרבנים בארצות משתייכים אליה, וגם פועלי אגודת־ישראל.

לכן יש להסתפק ביצירת ארגון־גג להגיעות אלה ולעת מצוא. בשעת הצורך ישרשי לפעולה ולאו דווקא במסגרת ארגונית, חוגים חרדיים רחבים. אף כבין אלה שאינם משתייכים למפלגות הנזכרות ואפילו באלה שהם חברים באופן ישבי במפלגות יריבות.

## תגובה חיובית בציבור — היסוס בהנהגות ומנגנונים

זה הוכח בהתגובה החיובית שהצעת האיחוד עוררה בציבור הגדול, ואצל "היהודים פשוטים", (אם כי גם אלה אינם פשוטים כלל ועיקר...) חרף הקרירות או אף התנגדות של דוברים ועסקנים מסויימים.

השאלה שהעלתה הסתדרות הרבנים היא: כאשר פלגים חרדיים מחולקים בדיון בנושא אחד, — אם אינם יכולים לשתף פעולה בנושא שאינם מחולקים בדיעותיהם? באופן יותר מוחשי: אם הסתדרות הרבנים חברה במועצת בתי־כנסת ("סינגוג קאונסיל") הכוללת גם רבאיים שמרניים ורפורמיים, האם אפשר לארגונים רבניים ומפלגות חרדיות אחרות המתנגדים לשיתוף־פעולה זה, לשתף פעולה עם הסתדרות הרבנים בעניינים אחרים. כמו למען ישראל, למען תנוה — אשר בהם קיימת תמימות־דעים?

ארגונים אחרים ענו בשלילה, ואין סיכויים שישנו את דעתם. לכן אין ברירה אלא ליצור מסגרת חלקית לשיתוף־פעולה שהציע הרב שנפלד, ובמקום "תפסת מרובה" יש הכרח להסתפק במועט שהוא בעצם ניכר וחשוב, ובעניינים מסויימים. כמו בסיוע לישראל הוא לבשעה רוב

היתה לנו דוגמא מוחשית במצב זה. בפגישה של חבר הקונגרס סמיוזן מולר יו"ר ועדת החוץ של הקונגרס עם רבנים עסקנים חרדיים שונים, שהתקיימה לא מכבר בביתו, העיר הרב ר' חיים דוב גולדבסקי, ר"מ בישיבת רבנו יצחק־אלחנן, שבו ביום התקיים דיון בין הנשיא פורד לנשיא אסאד. "אם היינו מודעים למצב, לסכנה המרחפת, ולהיבריתנו בתוך יהודים מאמינים, היינו צריכים להתאסף לתפילה בבית הכנסת, ואולי לגזור תענית, כי לב מלכים ושרים ביד ה'."

היתה זאת פגישה בלתי־רשמית בה דווח חבר־הקונגרס התוסף עבודת בנה בהצעת החוץ על ביקורו במצרים, ירדן, סוריה, ועל שיחותיו עם ראשי הממשל בארצות אלה. (אגב, כר סולזי ביקר קודם את קיסינג'ר ובדיינותיו). וראה זה פלא! היתה תמימות־דעים בדיון המשלידה של יהדות אמריקה לעמוד ליבך המדינה במצוקה. באמת אין שום פלא בזה בהתחשב עם ההתישה הכללית של יהודים דתיים, — תרבים אוליים, בשעה זו, לעת חרדה לישראל.

ייתכנו חלוקי דעות בדרכים ובתכסיסים, אבל בעצם הזיקה לישראל הגיב "בצבה, יהדות אמריקה באחדות כללובבת.



هكذا من الاصل

هكذا من الاجل

עיטורי

# סופרים וספרים

# הי"ד החזקה בפתח תקופה

## (הרמב"ם מהדורת ר' שבתי פרנקל)

מאת ש. קורא

במתכונתו אותו רמב"ם ונושאי כליו הידוע למעייניו. אותו עמוד לספר זמנים מן היד החזקה, הלכות שבת, שלפנינו בשלושה גדלים. פנים החיבור באותיות רגילות ובתוכו משובצת באותיות־רש"י השגת הראב"ד, מגיד משנה לימינו וכסף משנה לשמאלו. למטה, מתחת ב־גופי־הלכות, לחם משנה ומשנה ל־מלך. בקוו נמוך יותר הגהות מיי־מוניות והוהם את העמוד מגדל עוז באות־רש"י פטיט. נשתמר בנכון המיבנה המסורתי, ללא שבר כלי־שהו, כשהפנים מוקף מבאריו, מגלי מקורותיו ומשיגיו.

אך רמב"ם מהדורת ר' שבתי פרנ־קל, שנפתחה בספר השלישי, ספר זמנים (כרך אחרון להופעה יכיל מדע ואהבה, ראשונים ליד החזקה ובשערם מבוא מסביר ומסכם), מח־זירה נוסח הלכות רמב"ם למירבית הדיוק. מגמת־היסוד של המהדורה היא לאקומי גירסה מוגהה לפי כתבי־יד עתיקים, דפוסים ישנים ו־לשונות מובאות בספרי ראשונים.

בדברי רמב"ם על היד החזקה נאמר בין היתר: „טרחתי יומם ו־לילה כמו עשר שנים רצופים בקי־בוץ חיבור זה, שהרי קרבתי דברים מפוזרים ומפורדים בין הגבעות וה־הרים, וקראתי אותם אחד מעיר ו־שניים ממשפחה, ושגיאות מי יבין. מפני כל אלה ראוי לחפש בדברי ולבדוק ולחקור אחרי, וכל מי שימ־צא דבר ויודיעני טובה גמלני". כ־מידתו מידה האמת, שביקש כל מלה, בשפם וסעיף כסולת נקייה, כן ה־אחראים למהדורה זו, חכמי־תורה מובהקים, בוחנים ובודקים שכינסו מן הפזורה, כתבי־יד כהיכן ועד אשכנז, לרבות אלה שגילו בשנים האחרונות, כגון „הגהות מישיבת מצרים". משווים נוסח לנוסח, כתבי־יד לדפוסים ראשונים ודפוסים ל־הבאה בדברי מפרשים ופוסקים מוסמכים, ולאחר בירורים ממצים מכריעים בין לשון מדוייקת לכל מילותיה ואותיותיה לבין זו הלוקה בחסר ויתר בין נוסח מקורי כפי שיצא מקולמוסו של המחבר לבין תחליף בחלקו או בכללו.

המהדיר, רב־היזמה ורב־פעלים, בצר לבית לומדים ופרנסים בפולין, משוחח על פעלו בנשימה של נושא שליחות. איש עסקים משגשגים ו־בעל יכולת, לאחר שלושים שנות עשייה בארצות הברית עלה לפני שש שנים לארץ והתיישב בבני־ברק וגמר אומר לרכז שאר־רוחו, מרצו וממונו להוצאת מהדורה מוגהה ו־מושלמת של משנה־תורה, היד ה־חזקה לרמב"ם על כל ספריו.

אומר: הרעיון עלה בדעתי עוד בשבתי בארצות־הברית, הגעתי ל־ידי מסקנה שהנתונים לביצוע הם בארץ־ישראל. כאן ריכוז של תלמידי־חכמים מעולים שמביניהם ניתן ל־הרכיב צוותים בעלי כושרים של ידיעה, אבחנה, עוז והכרעה. כאן אי־שים תורניים בעלי סמכות, מהם פוסקי הדור, שאין מערערים על אמירתם הן או לאו. וכאן, בספ־ריות ציבוריות ופרטיות, קיבוץ גליות גם של כתבי־יד מקוריים ומצולמים, ושל מהדורות נדירות מ־כל קצוי העולם היהודי: אוצר בלום להכמי־התורה ולגים בעומקו של משנה־תורה לרמב"ם לבירור נוס־חאותיו שדיוקן מוטל בספק.

שלושים תלמידי־חכמים שנבחרו לעבודה זו מחולקים לצוותים, כש־לכל צוות תפקיד מיוחד במפעל רב־המרכיבים, כשנפגשים לבירורים מ־שותפים בשלבי חיבור החלקים ל־מיבנה עשוי מיקשה אחת. צורת־העימוד של היד החזקה, כפי שהתג־גלו בה לומדים בדורות האחרונים, על אף קליטתה חומר נוסף רב ומגו־ון, מחזיק לטהרה, מוסיפה לשמור על תבניתה המקובלת. מסדרת־דפוס מיוחדת, מצויידת אותיות־רש"י ב־גדלים שונים ואמצעים טכניים מ־שוכללים, איפשרה לבצע תיכנון ה־עמוד הישן והוא כולו מחודש.

*

המשימה הראשונה המרכזית היא קביעת גירסה הנראית מדוייקת ביותר מבין גירסאות שונות. מבין שמונה מאות שנות הופעתו של היד החזקה, תחילה בכתבי־יד, קרוב ל־חמש מאות שנה הוא יצא בדפוסים שונים. בהעתקים בכתבי־יד נפלו טעויות ושיבושים, מהם שהוקנו על־ידי רמב"ם עצמו, מהם על־ידי בנו, ר' אברהם, ומהם על־ידי פרשניו.

דפוס ראשון הוא, כידוע, שנת ר"ן, 1495 שנה לספירתם, בעיר רומא, חמש שנים לאחר שבא בדפוס ספר עברי ראשון, הוא פירוש רש"י לתורה שיצא בשנת רל"ה. דפוס שני הוא לפני שנת רנ"ב, שנת הגי־רוש בספרד. אחריהם באים דפוס שונציגו בשנת ר"ן, קושטא ברס"ט, דפוסי ויניציה בשנת רפ"ד ואילך, דפוסי אמסטרדאם, ברדיטשב, דיה־ראנפורט ולבוברג בשנת תקס"ג. ה־הוצאה האחרונה של משנה תורה ונושאי כליו נתפרסמה בשנת תר־נ"א, היא הוצאת וארשה מלפני תשעים ואחת שנה, שממנה כל ה־מהדורות המצולמות של רמב"ם. ב־דפוס זה, שעשה בנוסחאות מדוקדקות יותר, חלו שיפורים רבים לעומת אילו דפוסים קודמים, אך גם בו שיבושים, טעויות השמטות, מהם שלא עמדו עליהם בשעת קביעת הנוסח, מהם שנגרמו על־ידי סדרים ומגיהים, ומהם שינויים והשמטות מכוונים על־ידי הצנזורה, במיוחד בהלכות עבודים ובהלכות מלכים. ב־מבוא של ר' שבתי פרנקל בהמהדורה זו מודגמים השיבושים בהבאות לא מעטות, אשר להוסיף כהנה וכהנה.

אנשי חקר פירסמו חיבורים על ליקוטי־נוסח שונים בדפוסי היד ה־חזקה, תוך הסתייעות בראיות מרו־בות, בספריהם של חכמי התורה, ראשונים ואחרונים, באים היקשי נוסח שהגיעו אליהם על־פי ההגיון הפנימי ודרך ההשוואה בין עניין לעניין. אחד מגדולי האחרונים, רבי מאיר־שמחה כהן, בעל „אור שמח" על הרמב"ם, במכתבו לרב־מחבר שגילה בדפוס עתיק נוסח אחר בהל־כה שביד החזקה מזה שבא בהוצאה הרגילה, כותב אליו בין השאר: „בפילפול הוכחתי מסברותי כי צריך להגיה כאן, אך חששתי להגיה מ־עצמי, שהרי בהלכות קבועות שיצאה בתיבה אחת עלולה להפשות בהלכה. לכן יישר־כוח למר אשר הביא לנו גירסה ישנה, אמיתית ומיושבת ב־לשון. הסרת שיבוש גושן אשר היה אבן־הנופים לאיתגים וגם לדל כמוני. יאירו עיניך כאשר הארת דברי רב־נו".

כמה חכמים וחוקרים הציעו להו־ציא מהדורה תורנית־מדעית מדוק־דקת של פנים היד החזקה, בהד־גישם את ההכרח לייצב נוסח המאו־מת על־ידי גירסאות שבכתבי־יד, בדפוסים ובדברי ראשונים. אף נעשו נסיונות חלקיים בכיוון זה. מוסד הרב קוק הוציא בשנת תשכ"ד ספר ראשון, הוא ספר המדע עם ציוני מקורות, הערות ובירורים מאת ר' יעקב כהן; שינויי נוסחאות מאת ר' מ. ה. קצנלבוגן; בעריכתו של רבי שאול ליברמן. פנים הספר על פי דפוס קושטא רס"ט, עם תיקו־נים, שינויי נוסח וציוני מקורות על־פי כתבי יד ודפוסים ראשונים. זו עבודה תורנית־מדעית ברמה המעו־לה המשך. אך במגמתה המחקרית השתמשה בנוסח הפנים של מהדורת קושטא, קבעה בעמוד שינויים ו־מקורות הנועדים לאנשי עיון וחקר, ולא הכניסה את נושאי־כליו המסו־רתיים של רמב"ם, בעוד מהדורה זו מגמתה לימודית בישיבות ובשיעו־רים, כפי שלומדים עתה מהדפוס הקיים, אלא היא סדורה כולה מחדש, מפנים החיבור ועד למפרשיו בכל דף ודף. זו הפעם הראשונה לאחר הוצאת וארשה שמופיע נוסח מחודש של גוף היד החזקה, על־פי המקו־רות הקרובים ואיבחונם המדוקדק ביותר.

בהקדמת עורכי הנוסחאות באה רשימה מובחרת של מקורות, כתבי־יד תימניים, אשכנזיים וספרדיים, מהם שמשתמשים בהם לראשונה, דפוסים עתיקים ולשונות ספר משנה תורה המובאות בשאר ספרי הרמ־בים, בספרים שנתחברו קודם ה־דפוס ובכתבי־יד שעדיין לא נתפר־סמו עד כה בדפוס. השינויים בנוסח לפי סוגיהם באים בגוף החיבור, באים במדור שינויי נוסחאות שעל הגליון ובאים בפירוט רב ב„ילקוט שינויי נוסחאות" שבסוף כל ספר וספר.

הצוות שעוסק בקביעת הגירסה, שלפי הראיות יצאה מידי רמב"ם, מורכב תלמידי־חכמים שעשרות ש־נים שקועים בעיוניהם במשנה תו־רה, והם בקיאים ביותר בנוסחאו־תיו וכבר חיברו מחקרים בנושא. זו עבודה־חכמה אחראית, כבדה וחיו־נית ביותר כדי להעמיד את דברי הרמב"ם על דיוקם.

„כל זאת עשינו בזהירות כפולה ומכופלת, ובהתייעצות עם גדולי דו־רנו, בכל מקום שגם לאחר העיון לא יצא הספק מליבנו", נאמר ב־מבוא למהדורה, „וזו דרכנו בהבאת שינויי הנוסחאות: „בגוף הספר כתבנו את הנוסח שנראה עיקר אחר בדיקה ועיון בכתבי־יד ובדפוסים, אך נמנענו בדרך כלל מלקבוע ב־פנים שום נוסח שאינו מצוי באחד מספרי הדפוס. במדור שינויי נוסח־אות שעל הגליון הבאנו דברים שיש עניין בידיעתם לרוב לומדי רמב"ם ונושאי־כליו. בילקוט הנוסחאות הבאנו את כל השינויים לשם בירור המקורות וביאור העניין".

הצצה במעבדה מראה צרורות כת־בי־יד שנאספו מספריות רבות, שהם לעיני מהדירי נוסח רמב"ם בפעם הראשונה. עפרות־זהב טמונים שנות דורות, שבהתגלותם סייעו ומסייעים סיוע רב להכרעה בקביעת הנוסח.

*

משימה שנייה שהציבה לפניה מערכת המהדורה היא השלמה של השגות הראב"ד, הוא רבי אברהם ברבי דוד מפושקיירא, „הראב"ד ה־שלישי בעל ההשגות". מגדולי הראש־ונים בעמקו, חריפותו ועוז־רוח, שהשגותיו הקצרות והנוקבות על הלכות ביד החזקה שימשו אתגר לחכמי־התורה להתערב בעימות בין הענקים ולהביע את דעתם לכאן או לכאן. השגות הראב"ד שבמהדורה קודמה לוקות בהשמטות, בהבאתן מכלי שני, לרוב מהביאור „מגדל עוז", שמשיג עליו וגם הוא משובש. בגילוי שבצה כתב־יד משלו, והגד כדי השוואה עם דבריו המובאים בראשונים ניתן לשקם את הראב"ד במהדורה זו. השגותיו הן אבני יסוד לפרשנות המסועפת על היד החזקה. שהרי הרמב"ם בעצמו, שהשיב להר־בה מהשגותיו, פה ושם הודה בצידקן באמרו: „מימי לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת".

משימה שלישית במהדורה היא היקף הטוסת בנושאי־כליו הגדולים של רמב"ם, שגם בהם נפלו שיבו־שים מרובים. צוותים מיוחדים עוס־קים בהגהת לשון המפרשים ובציוני מראי־מקומות לדבריהם מן התלמוד. הנה מגיד משנה לרבי וידאל די טולושא, ראשון שיצא ליישב את השגות הראב"ד על הרמב"ם הן בסברה והן בתיקון גירסה מוטעית, והוא חלק בלתי נפרד מהספר כולו. הדרי מגדל עוז לר' שם־טוב בייר אברהם, השוקד להיות מגדל ומפתח לרמב"ם נגד הראב"ד בבירור מקו־רות להלכותיו בתלמוד בבלי וירו־שלמי, ובקביעת נוסחאות מדוייקות על פי כתב־יד מוגה שהיה בידו. דבריו קצרים, תמציתיים ואמורים בהחלטיות.

הרי כסף משנה למרן רבי יוסף קארו בעל שולחן־ערוך, שמפרש כל ספרי היד החזקה, בעוד מגיד משנה שבידינו אינו אלא לששה ספרים בלבד. פירוש מוסמך של גדול ה־פוסקים הנלמד יחד עם הפנים. והנה הגהות מיימוניות לרבי מאיר הכהן, מתלמידיו המובהקים של מהר"ם מ־רוטנבורג, האשכנזי הראשון מבין המפרשים, שדבריו כוללים מקורות וסברות להלכותיו מבין חכמי אש־כנז.

אחריהם באים על הגליון לחם משנה לרבי אברהם די־בוטון, ו־משנה למלך לרבי יהודה רוזאנס, ביאורים ופירושים, מקורות ונוס־חאות, שמוסיפים להבהיר גופי־הל־כות.

משימה רביעית הן התוספות הנד־שות שעל העמוד. בראש־וראשונה המדור מקורות וציונים, שבו מקורות חז"ל שלא צויינו במשנה־למלך, כסף משנה ואחרים, ובו ציונים להלכות בכל ספרי רמב"ם. מדור שמקנה למעיין מידע רחב ביותר להבנת ההלכה ולהסתעפותה.

בעמוד משובצים דבריהם של מפרשים ראשונים וגדולי האחרונים, שנאספו מכתבי־יד ומספרים ונקבעו בשולי הפנים. הגהות הרמ"ך, הוא רבי משה הכהן מלונל, בן דורו של רמב"ם, שדבריו היו לעיני בעל כסף משנה, המזכיר אותם לעתים קרובות בספרו. במהדורה נאספו הג־הותיו מספרים ומכתבי־יד ונקבעו במקומם. בעמוד באים פירושיו של רבי מנוח מנארבונה, מן הראשונים; פירושיו של רבי יוסף קורקוס, מ־מבארי הרמב"ם בתקופה שלפני ה־כסף משנה, ופירושיו של הרדב"ז, ר' דוד בן זמרא, מגדולי יהדות ספרד, שאחר הגירוש עלה לארץ והתיישב בצפת. אף צורף פירוש של ראשון מספרים שזהותו טרם נק־בעה.

בנוסף להם באים על הדף ביאור הגר"א מווילנא, ילקוט מבאוריו ל־שולחן־ערוך, השייכים באופן ישר להלכות משנה תורה; והערותיו של הגרע"ק איגר שרשם בשולי היד ה־חזקה, שאליהן צורפו מהגהותיו ל־שולחן־ערוך.

המשימה החמישית היא אסופה של קטעים משלוש מאות ספרים, מיטב רעיון ברמב"ם במשך דורות, שבאה ב„ספר הליקוטים", מהם שכבר נת־פרסמו בדפוס וארשה ומהם ליקו־טים חדשים, בכללם פירושו של רבי דוד עראמה לפנים ומפרשיו. ב„ספר המפתח", שכולו חידוש, באים מר־אי מקומות לספרי גדולי האחרונים ששקלו־וטרו במשנה תורה.

חמש המשימות בוצעו בכרך הרא־שון של היד החזקה, מהדורת ר' שבתי פרנקל.

*

כל עשייה של המהדורה דיבורם בכובד־ראש, בצניעות (שמותיהם של אנשי המערכת יבואו, כנראה, בכרך האחרון), בהכרת האחריות ובו בפרק גם בהערכה פעלם. אחד מהם אומר בלשון הרמב"ם, שבהל־קה הובאה לעיל, „שגיאות מי יבין, מפני כל אלה ראוי לחפש בדברי ולבדוק ולחקור אחרי, וכל מי שימ־צא דבר ויודיעני וטובה גמלני". באמירה זו יש ענוה, נאמנות לאמת וגם בטחון שכל מה שנעשה ראוי להערכה.

המהדיר, שראש־ורובו במפעל („אני עובד שש־עשרה שעות ביממה"), מחליק את זקנו השב, מזדקף במלוא קומתו ואומר בוודאות: „ב־עוד חמש שנים, אם ירצה השם, נז־כה לראות משנה־תורה כולו, עשרה כרכים בכליל הידור ושלימות. יסדתי את המפעל לזכר אבי־מורי ר' יוסף פרנקל ובני ביתו שנהרגו על קידוש־השם בשואה, ולזכר מורי חמי הרב ר' יוסף נחמיה קורניצר, אב"ד בקראקא, זכרונם לברכה. תק־וותי, שבזכותם אזכה לברך על ה־מוגמר".

בעברו לצד המעשי של המהדורה הוא אומר: הכרך הראשון שיצא בשמונה אלפים עותקים, מחציתם כבר נמכרו בחוץ־לארץ ומחציתם הולכים ונפוצים בארץ. זו התחלה. מהדורה זו חותמת תקופה בדפוסי רמב"ם ופותחת תקופה חדשה. זו מהדורת העתיד של הרמב"ם. אני רואה לעיני את הלומדים ברמב"ם זה בעוד חמישים וכמאה שנה. נוסח זה, מעוטר גדולי המפרשים, ראשו־נים ואחרונים, אותיות מאירות והד־פסה הדורה. עונג ללמוד בו. רמב"ם הנועד לכל בן־תורה ללמוד את הפנים עם משנה למלך וכסף משנה. רמב"ם לבני־ישיבות שעיינו במקו־רות וציונים, בביאורי הגאון מוויל־נא ורבי עקיבא איגר, גם בספר הליקוטים, ויתפלפלו בדבריהם. ר־מב"ם לראשי ישיבות, שב„ספר ה־מפתח" ימצאו מפתחות לספריהם של גדולי הדורות, בהם חומר רב ו־עצום לבניית שיעורים בישיבות.

מפעלים תורניים אדירים מבוצ־עים בארץ ישראל. מפעלים לדורות. האנציקלופדיה התלמודית; ששת סדרי משנה עם שינויי נוסחאות מתוך כתבי־יד ודפוסים ראשונים; ראשית הוצאת התלמוד הישראלי השלם; התחלות לפירוש מסורתי מדוקדק לתנ"ך; ש"ס בתרגום עב־רי עם פירוש חדש; אוצר הפוסקים לארבעה חלקי שולחן־ערוך; אוצר הפירושים למסכתות הש"ס; רמב"ם לעם, מנוקד עם פירושים מאירים; ועתה רמב"ם ישראלי מוגה שלם, שמגמתו להעמיד דברי משנה תורה על מכונם. בארץ קם מרכז־תורה ללימוד וליצירה תורנית שלא היה כמותו דורות רבים.

משנה תורה, הוא היד החזקה, המקיף כל התורה כולה, לרבות הל־כות בית הבחירה והלכות קרבנות שאינן נוהגות בזמננו, על מיבנהו, לשונו ותכנו, הוא ספר שנחתם בהו־דם של מתעלק לדורי־דורות. בזכותו של ר' יהודה אלחריזי: „ראה המו־נים לתורה יצאו, ישוטטו לבקש דבר ד' ולא ימצאו; ויקם משה ויושיעו, הניף כל התלמוד בקמה בגבורה ולקח ממנו הסולת הברה". הספר הוא עמוד־התווך של דעת הלכותיה של תורה והחשבת ההלכה של תורה. גדולי יהדות ספרד ויה־דות אשכנז ציותיהם מבוססים על היד החזקה, ויהודי תימן, שפוסקים לפי הרמב"ם, שילבו את שמו בתפי־לת קדיש: „בחייכון וביומיכון ובחיי דרבנא משה בן מימון, אשר האיר עיניהם בתורה".

יהודי ארץ־ישראל, דוברי עברית, כשהם עוסקים בתורה דבקים ב־לשון־המשנה הצחובה של הרמב"ם ומסוגלים לירד לעומק כל משפט ומשפט בדבריו. הרמב"ם הישראלי, שכרכו הראשון יצא עתה, הוא מפעל של תלמידי־חכמים ארצישראליים. רבי יעקב־ישראל קאנייבסקי, ה„סטייפלר", השוכן בבנין בריק אמר: רמב"ם זה אור גדול ולא בא כבושם כזה מימות עולם.

למהדיר ולחכמי המערכת ייאמר בלשון הרמב"ם בסיום כל ספר: „בריך רחמנא דסייען".

שיחה עם ר' יהודה־לייב ביאלר

# אמונה, אמנות ושושלת היחס

מאת נעמי גוטקינד

**כאשר מדובר ביהודה לייב ביאלר — קשה לדעת היכן להתחיל. האיש בעל היקף ההתעניינויות הרנסאנסי וההישגים שהיו מספיקים לפרנס חייהם של חצי תריסר אחרים, עדיין מפתיע את יודעיו חדשות לבקרים בפרי עבודתו המדעית.**

זה אך הופיע החלק השלישי ב־מפעל המונומנטאלי שלו, „מן הגנ־זים", וכבר מכינים לדפוס, באנגליה, בהוצאת ניקולסון־וידנפלד, את ספרו „החיים היהודיים, אמנות ומסורה", שיכיל 300 תמונות של חפצי אמנות ותשמישי קדושה יהודיים, מילון מו־נחים ביודאיקה והקדמה שהיא הכר־זית השקפת עולמו כמצנאס ואסתי־טיקן, איש מדע, יהודי מאמין ושומר מצוות.

## קורות הבית

למרות מחלה קשה המרתקת אותו לכסא גלגלים ומשתקת למחצה את ידו הימנית, מצאנו את יהודה לייב ביאלר כשרוחו טובה עליו ובאמתחתו תכניות עבודה גדושות. הגנזים הוא אולי סימן ההיכר שליווה אותו מיום הולדתו. גודש בשמחות, בצרות בהישגים ובתחומי ההתעניינות. כדי להבין את האיש, שהסופר ש"י עגנון נהג להתרעם עליו משום שלא כתב עדיין אוטוביוגרפיה או לפחות פרקי זכרונות — צריכים לחזור ולשחזר את בית אבותיו. חמישה דורות היו אבות אבותיו פרנסי קהילת וארשה, שלוש מאות שנה היתה המשפחה מפורסמת בכל פולין בעושרה, בכבו־דה ובחסידותה. יהודה לייב, שנולד לאביו ר' חנוך ולסבו אלכסנדר זיס־קינד, היה יורש השושלת והחולייה האחרונה שלה, כאשר עלה הכורת על יהדות פולין.

לעיצוב עולמו הזיקה התעניינותו וכה יהודה־לייב עוד כילד רך בשנים, בהשפעת הבית. „האווירה היתה חסי־דית אינטליגנטית" הוא מסביר. „אבא למשל, דיבר עברית מלוטשת נהד־רת. כל הקורספונדנציה בין אבא לסבא נערכה בעברית. בהשפעתם — התחלתי גם אני כותב עוד בילדותי שירים בעברית. ביתו של סבא דמה למוזיאון. הרהיטים היו בארוק נקי. תשמישי הקדושה וכלי הקודש — דוגמאות נפלאות של אמנות יהודית. סבא היה תלמיד חכם גדול, חסיד גדול ואוהב יופי גדול. היופי וה־אמונה, אהבת אמנות והידור מצוה, יהדות ואסתטיקה — כל אלה היו במשפחתנו אחדות אחת, שילוב ש־אינו נחלק. לאחר שנים גיליתי שה־יהודים נחשבים לחסרי חוש ליופי — ונדהמתי מן הטעות..."

## תלאות המלחמה

בבית כזה, אין פלא אם יהודה לייב הקטן תרז חרוזים בהיותו בן אחת עשרה, כתב חידושי תורה שנד־פסו בספר. בהיותו בן שש עשרה והחל באיסוף דברי אמנות וכתבי יד עוד בגיל שמונה. בן שמונה עשר לאביו על רצונו להקים ספריה פר־טית משלו. האב רצה להזמין נגר שיתקין מדפים, אבל הילד התנגד — הוא יבנה לבד גם את המדפים לספ־רים האהובים שלו. בתרוצת השנים אסף למעלה מחמשת אלפים כרכים ביניהם כתבי יד נדירים ויקרים כאוה. „הכל אבד במלחמה", הוא אומר בתוגה קשה. גם את אוסף ציורי השמן, כלי הכסף העתיקים ואוצרות האמנות היהודית, שאסף בשקדנות, בביתו המפואר, דמוי ה־ארמון, בלאוויטש, אבד במלחמה. „כשפלשו הנאצים לפולין — עזבתי בלי לנעול אפילו את הדלת..."

כששב לאחר שנים של תלאות יסורים ונדודים ברחבי רוסיה ובהרי אורל — מצא כליל ברוקן. פה ושם הצליח להציל שרידים. מאוצרותיו ששמרו שכניו הפולנים, אותם הביא עמו לארץ, כמו למשל, הפורטרט מן המאה הי"ט של מיכלאנג'לו, האמן הנערץ עליו ביותר, או כמה ציורי שמן של דמויות יהודיות.

מוארשה ללאוויטש עקר יהודה־לייב ביאלר עם נשואיו בשנת 1915. חותנו, סוחר גדול ביבוא ויצוא תבו־אות, זרעים וחוטים, שיבץ את חתנו הצעיר בעסקיו עד שנעשה מנהל בית החרושת העצום שלו. אבל עי־סוקי הפרנסה לא הפריעו לביאלר להקדיש זמן גם לכל העסקים האח־רים שעניינו אותו. הוא השקיע ממון ברכישת תמונות וחפצי אמנות יהו־דיים. הוא פיתח קשרים אישיים עם מנהלי מוזיאונים פולניים, היה נוסע לשמוע בקביעות, כשומע חופשי, הרצאות על אמנות באוניברסיטה, החל לפתח את מחקריו בהיסטוריה היהודית ובהיסטוריה של האמנות היהודית, ובד בבד היה גם חבר המרכז הארצי של המזרחי בפולין, ציר לקונגרסים הציוניים ו..חסיד אכשינוב. הוא גם פרסם, בין היתר, ספר שירים באידיש... „נפש האדם היא שמי שמים", אמר ביאלר בהת־עוררות, היא אספקלריה מאירה, ש־יוצרת סינטזה בין כל מה שלכאורה נראה כנוגד. מעולם לא התרכזתי בעניין אחד. ומעולם לא חשבתי שצריך אדם לעשות חלוקה בנפש־כשאני כותב על אמנות יהודית, כשאני חוקר בתולדות קהילה או כותב מונוגרפיה היסטורית, כשאני כותב שיר. לומד דף גמרא, מקיים מצוה — בעיני אלו כולם גילויים של נפש אחת, חלק בהותו של חיי כיהודי בן דורו ובן כל הדורות".

בלהטת העולם, כאמור, קטפה באכזריות את התמדתו כאיש עס־קים — חסיד — מצנאס — חוקר ולמדן. אחרי שנפל פצעים אחוזות בידי הנרצחים, עונה קשות, הצליח לברוח, עבד לו נסיונו הרב בעסקים היא תחל נותן הרצאות בכלכלה במכון רוסי גבוה לכלכלה, בעצם ימי המלחמה. על הישגיו כמרצה זיכוהו השלטונות הסובייטיים במדל־יה השמורה עמו עד היום...

בעקבות הצבא האדום המנצח חזר ביאלר ללאוויטש ומצא חורבן. הרס. בחיקו מכל אוצרותיו, עבדן המפואר היעולם — הוא נוסע לפאריז וכאן מדביק אותו מברק בהול של הרב הרצוג זכרונו לברכה: „אל תסכים לקבל שום מישרה. בוא אלי, לארץ־ישראל".

## „אשדות ימים"

ביאלר עלה לארץ עם שרידי ספ־ריו ותמונותיו ונבחר בהבנה לעמוד בראש המחלקה [illegible] במשרד הדתות. בישראל של שנת 1949 — אין עדיין דפוסים קיימים. הוא עוסק בכל יכלתו בהקמת [illegible] ובניהול משרד הדתות במשך שבע־עשרה שנה, אבל כרצו היוצר לא אבד לו. במקביל לעבודה „הרש־מית" — הוא כותב את ספר השירים „אשדות ימים", ובו כפי שהוא מג־דיר „כרטיס הביקור" שלו, רשמיו באמנות, במסעות, בתמונות, כמו, למשל השירים שכתב ברומא לנוכח יצירותיו של מיכלאנג'לו: „ירמיהו" „משה". הוא כותב מונוגרפיות היס־טוריות להנצחת קהילות קראקוב ולובלין, עבודה הדורשת מחקר מקיף ומייגע של שנים ארוכות, ומחייבת אותו לנסוע לספריות פריז ואמסטר־דם, וקמברידג' והוא שוקע במלאכה העיקבית הקשה של שינוי המוסכ־מות המדומות על העם היהודי — היופי. אחד מגילוייה של עבודת חיים זו — מיזרה ארוכה של פיר־סומים מדעיים המוכיחים את בקי־אותו העצומה בכל נושאי האמנות היהודית. בין מחקריו: „אסתטיקה והרמוניה בעיצוב פנים בתי הכנסת באירופה" — מחקר היסטורי ואסתטי בתולדות בתי־הכנסת היהודיים, ש־בעקבותיו נוהגים עד היום ארכי־טקטים ישראלים ויהודים להתדפק על דלתו כדי להתייעץ בעיצובם וקישוטם של בתי הכנסת הנבנים בימינו. מחקר על הסימבוליקה של החיות באמנות היהודית (בהשוואה לחיות באמנות הגויים) שעוקב־אחר הנושא החל מן התיחים הקדמונים, מחקר בשם „נרות חרס שבורים ב־קברות מתקופת המשנה והתלמוד" המפגין את ידיעותיו בארכיאולוגיה, מאמרים על מקורות ההשפעה הזרים באמנות יהודית ומונוגרפיה היסטו־רית מקיפה על היודאיקה.

כאשר בשנת 1958 מדברים בירו־שלים על הקמת היכל־שלמה, מוצא ביאלר הזדמנות להגשמת חלום. הוא בא בהצעה אל בוני ההיכל להקים מוזיאון לאמנות יהודית בתוכו. הצע־תו נתקלה בחוסר הבנה. מה ליהדות ולמוזיאון? מה לציור, לפיסול, ל־אסתטיקה? — ולבנין שישמש משכן לרבנות? ביאלר לא נכנע. בעצמו, ללא מנגנון, בשעות שאחרי העבודה, הוא מתחיל לאסוף, להוסיף, ליצור קשרים, להציל תשמישי קדושה מן השכחה, לצבור את החפצים שישמשו את המוזיאון שלו. היום הוא גאה כשאר מוסדי אמנות בעולם כוללים את המוזיאון לאמנות יהודית בירו־שלים בכל סקירה על מוזיאונים בעולם ונוהגים להתייחס אליו. כאל הפלאים בתחומו. „במוזיאון שלי" רואה ביאלר ביטוי פיזי להשק־פת עולמו היהודית.

„כמו שאמונתנו היא במה למעלה מן הטבע, כך גם מושג היופי ביהו־דות, בא לבטא מה שהוא למעלה מן הטבעי" הסביר לנו על רגל אחת את תמציתו. „לא במקרה שמנה בתורת הסוד, ספירה בצד בין ספירות תפארת לספירת הוד, התפארת וההוד הם המעגרת לנצח. לא במקרה מכו־נה המלאך הממונה על החכמה — יפיאל. יותר על כן — אין שפה שבה רווחים כל כך הרבה ביטויים של יופי — כמו בעברית. על הפסוק „זה א־לי ואנוהו" נאמר — וכי אפשר להנוות את הקב"ה? אלא כל מצווה שתעשה — עשה אותה ביופי. התנאה לפניו במצוות. זיקה ליופי היתה קיימת תמיד ביהדות. ליהודים נטיה טבעית לאסתטיקה — כפי שהו־כחתי במחקרי על יופיים של בתי־הכנסת מראשיתם ובגמרא מסופר על בתי ישראל שהיו מקושטים בתמונות וציורים. מה קרה איפוא? מדוע הת־קבלה תמונה מעוותת של היהדות והאמנות? בנות ישראל נאות הן, אלא שהעניות מנוולתן — הרדיפות, הצרות, הגלות — אלה גרמו לכך שאוצרות האמנות שבבתי היהודים אבדו ונעלמו. כלי בית נפלאים, כלי קודש, תשמישי קדושה ומצווה לאל־פים — אבדו לנו בנדודים, או נמכרו לגויים כדי לממן מיסים כבדים ש־הוטלו עלינו או לשחד שליטים עוי־נים. רק מן המאה ה־15 מצויים בידינו היום שרידי אמנות יהודית. אבל בין השורות של כתבים וספרים מתקופות קדומות יותר אפשר לגלות שהיהודים יצרו והקיפו את עצמם בהרבה חפצי אמנות. נכון, שבדורות האחרונים, כאשר בהשפעת החסידות לקחו החסידים הדר משום בזיון, „שטיבל", ועשו ממנו בית־כנסת ו־בית מדרש, ללא שום קישוט, הם הפגינו בכך שאינם מעוניינים בצד האסתטי העשוי. אבל גם כך נותרה עדיין האסתטיקה שבדוחה של התו־רה. מושג היופי כל כך שלוב במו־שגי היהדות שהוא בא לביטוי בתורת המידות, ביופי בעל האשה, בשקלא וטריא של הלכה, בניגון התלמודי, ובכל כלי שיהודי מחזיק בידו לשם מצוה. מגביע קידוש ועד כלי לאת־רוג, ועד קערת הסדר".

אגב, על בתי הכנסת המודרניים הנבנים בימינו יש לביאלר כמה טע־נות קשות. לדעתו — רובם היקפיים מכוערים למוסיבים. שום, למשל — עיטור של עשרת הדברות שכה מקו־בל היום — נובע ממקור לא יהודי... לעומת זאת במקורותינו קיים עיטור עצום של סמלים יהודיים לבתי כנסת כמו המנורה וכליה, כמו חיות הקו־דש, כמו שבעת המינים ועוד.

## מן הגנזים

כבר אמרנו שחייו של ביאלר הם בסימן הגנזים. תוך כדי הקמת המו־זיאון היהודי, תוך כדי תפקידיו כיו"ר הוועדה לאמנות ותערוכות ב„יד ושם", חבר הנהלה בצלאל ואיר־גון המוזיאונים, חבר הנהלה הוצאת התנ"ך החדש ומוסד הרב פרנקל, תוך כדי עבודתו במחקרי אמנות יהודית והיסטוריה יהודית — הוא ממשיך אהבת ילדות שאינה נפסקת לאסוף כתבי יד וספרים עתיקים. וכאן נפלה לידיו, באחד הימים, הזדמנות שהיא חד־פעמית בדור: אוסף נדיר ועתיק של כתבי יד שהתגלגלו מאספן לאספן וסופם שנתרמו לספריית „היכל שלמה" ומי יודע אם לא היו נותרים באלמוניותם עוד שנים הרבה — לולא החל ביאלר להתעניין בהם ולגלותם. כך נולד מפעל מן הגנזים. מספר ביאלר: „נאמר, הכל צריך מזל, אפילו ספר תורה שבהיכל... שבע מאות שנה התגלגלו כתבי־היד שהשפתי ב„גנ־זים" באין להם מפענח. לאחרונה היו בידי האספן מאיר בן שלום, ונרכשו מידיו ע"י וולפסון. נסיון בכתבי יד היה לי עוד קודם. למשל, גיליתי ופרסמתי את באורי רבי עקיבא איגר על הרמב"ם. כן, וכא־שר הגיש לספריית היכל־שלמה עש־רים וחמשה כתבי היד הללו, שלא ראו דפוס מימיהם, ניגשתי לפענח אותם והתברר שאלו אוצרות נדירים. מעולם לא הקדישה ההיסטוריה ה־יהודית תשומת לב לרבי נפתלי הירץ פלעש ז"ל. אדם זה שנעלם מעיני ההיסטוריה כתב לא פחות מחמשה ספרים והיה אישיות מרתקת בעיר פרנקפורט מלפני דורות".

אגב, כדי לגלות פרט אחד מפרטי הביוגרפיה של פלעש טרח יהודה־לייב ביאלר לחפש בין תצלומי ה־כתובות של ששת אלפי המצבות בבית הקברות היהודי של פרנקפורט וסופו שמצא ביניהם גם את נפתלי הירץ פלעש.

שכן, ביאלר אינו מסתפק בפענוח כתב היד והוספת ביאורים עליו אלא טורח להוסיף ביוגרפיה של הכותב, ולהלביש ידע היסטורי, ביבליוגרפי ובקיאות מפליאה בספרי המקורות. כך, למשל גילה ובאר את אחד משלושת המכתבים של ר' נחמן מברסלב (שני האחרים מצויים אצל שוקן ובספריה אוקספורד), גילה את הפריווילגיום המקורי של הקיסר קרלוס ה־6 המתיר ליהודים להדפיס את התלמוד (תצלום תעודת הפרי־ווילגיום מופיע בספר „מן הגנזים"), הוא מדפיס ומבאר את ספרי התקנות של הקהילות שנמצאו באוצר כתבי היד, את תקנות המהרי"ל ועוד כתבי יד נוספים המצויים עדיין במגירותיו ומצפים לשעה שתזכה לראות בהד־פסתו של „מן הגנזים" ד'. בינתיים, שלושת החלקים שנדפסו כבר, מעו־ררים הד רב, גם בין החוקרים, כמו למשל ההיסטוריון פרופ' בן־ששון שטרח לכתוב לביאלר מכתב תגובה נלהב וגם בין הרבנים הלמדנים, כמו הרב הרשלר, שבמכתבו לביאלר עם הוצאת החלק השלישי של „מן הגנזים" הוא מדגיש את חשיבות מפעלו להבנת היהדות ומזכיר לו זכות אבות.

מתי יצא איפוא הכרך הרביעי של „מן הגנזים"? ביאלר מניע את ידו בעייפות במעט היסוס. מחלתו מכ־בידה עליו, הוא מסביר, גם כך הוא מודה בתפילה יום יום לאלוקים על שלא פגע בכשריו השכליים ועדיין ביכולתו ללמוד, לעבוד, לשוחח עם אורחיו, ולעקוב, מרחוק אחר הנעשה של המוזיאון שלו, המהווה מקור של הנאה וסיפוק וציון דרך בחייו.

# ★ יצא לאור ★

— באהלי יששכר, ערכי התנ"ך והגדרתם ועליהם כל מאמרי חז"ל משי"ס בבלי וירושלמי, תוספות ומד־רשים ערוכים לפי א"ב כרך ב', מאת הרב אברהם יהושע השל ויינברג ת"א (האדמו"ר מסלונים).

— אילת השחר, פרקי עיון ומקו־רות בנושא ישראל, תורתו וגאולתו בארצו, מאת יעקב הלוי פילבר, מהדורה שנייה מורחבת, בהוצאת תורה לעם שליד מכון הר"י פישל לדרישת התלמוד והמשפט התורה, — ירושלים, תשל"ה, 103 עמ'.

— פסקי־דין של בתי־הדין ה־רבניים בישראל, כרך ס', חוברת 11, הוצאת דפוס חיים, בהשתתפות מש־רד הדתות, ירושלים.

— כללי המקרא, בתורת הצר־פנות (אותיות, ניקוד; טעמים ומש־מעותם במקרא), כרך ראשון, מאת משה לויאן, ירושלים תשל"ה.

— חגים וימי זכרון, הגותמות, מאת אפרים שי"ק, הוצאת משרד החנוך והתרבות, אגף לתרבות ול־אמנות, ירושלים, תשל"ה.

— על קווי הקץ, מאת מאיר לבינשטיין, מורשה, בית עדות ע"ש מ. אנילביץ, ספריית הפועלים, — תשל"ה.

— פרקי שואה ותקומה, מאת צמח צמריון, הוצאת ארגון שארית הפליטה, ברגן־בלזן, תשל"ה.

— בן־גוריון, כרך א', מאת מי־כאל בר־זוהר, עם־עובד, תשל"ה, 631 עמ'.

— צוהלים גלי־גלים, שירים, הוצאת יחזקאל אבי שבי־מאור, הו־צאת „יחף", ת"א, 119 עמ'.

— תולדות הכלכלה בעם היהו־די, (אנגלית) מאת סלו וו. בארון, ארקדיוס כהן, ואחרים, ערוך בידי נחום גרוס, הוצאת כתר, ירושלים, תשל"ה.

— אנציקלופדיה כללית לצעי־רים, מנוקד, כרך שלישי, (ארגבות־בניהו בן יהוידע), מאת יצחק לבנון, הוצאה מסדה, תשל"ה.

— חבצלת השרון, הוצאת ה־מדרשה ללימודי היהדות באזור השרון, ערוך ומו"ל הרב אשר זמל, תשל"ה.

# היתכן?

מאת משה שפריר

היתכן שזוהי דלת המרתף, המוליכה אל המוקד
ואין זה השער לשמים?
וגם זה המאחר אל בין פארות עצי שקד,
וגשם זה, שהוא כבר בן־יומים,
כלום ידמה לזה של אשתקד,
או לפסול שלא גושש לבא (מבעוד מועד) —
לפסול מספר שנים,
שיהפך את כל היבשות
לקרקעיות מקוה המים?

ואשה אחת, שגם בלא אושה
אחת מלב חלול, היתה
לפתע עוד אם אחת שבעולם,
או לעקרת בית־עולם?
והקץ, אם אמנם יבוא,
הקץ הוא ככל קיצים,
או קץ כל הקצים?

והאם גופו,
כשלעצמו,
הבאמת הנו
עצמו
ובשרו?

(מתוך ספר השירים „[illegible]" בהוצאת־ספרים „יחד", תשל"ה)

# אמוראי בבל ואורחותיהם

מאת מ. אונגרפלד

יצא הספר אמוראי בבל, מאת משה בר, הוצאת אוניברסיטת בר־אילן, רמת גן, תשל"ה.

בספרנו מתואר מעמדם של אמוראי בבל, הם היו ראשי ישיבה, דיינים ומורי הוראה וגם ראשי הציבור היהודי שעיצבו את אורחות חייהם של בני העם היהודי בזמנם ולדורות. אף על צביוני כלכלה וחברה של יהודי ארץ ישראל מסופר הרבה בספר. המחבר משווה הרבה פעמים את כלכלתן של שתי הארצות וגורלן המדיני ומעביר את הקורא על הדומה ועל השונה שבהן.

אבן פינה לפרקי הספר משמשים תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, המדרשים וספרות הגאונים. ספרי חוק ומשפט בבליים ופרסיים, משמשים עדות משלימה למקורות אלה. בפרקי הספר נחקרים מקורות פרנסתם העיקריים של אמוראי בבל וכן נידונים המניעים לפעולתם הכלכלית. עד כה נכתב לא מעט על האמוראים בספרות ההיסטורית והכרונולוגית ולאישים יהודים מביניהם הוקדשו מאמרים וספרים רבים. אולם אין אף מונוגרפיה אחת, שמתארת חייהם ויצירותם של כלל האמוראים בבבל וספרנו הוא הניסיון הראשון שבא למלא חיסרון זה, על ידי עיון שיטתי בדרכי חייהם הכלכליים וה־חברתיים של אמוראי בבל.

## ראשי גלותא

בראש העדה היהודית עמדו ראשי הגולה, ששאבו את סמכותם תחילה מן השלטונות הפרתיים ואחר כך מן השלטונות הסאסאנדיים. התייחסותם של ראשי הגולה על בית דוד שיוחסה להם הוד והפארה, מעין זכר למלכי יהודה לעבר ותקוה לעתיד לבוא.

בפרק מיוחד מתואר כוחם הערכי של אמוראי בבל. בחמישה הפרקים הראשונים של ספרנו דן המחבר בהכנסותיהם העיקריים של האמוראים בבבל. בפרקים ו'–ט' מתוארים עסקיהם הכלכליים בחי־ראות מסויימות, שיש בה להעשיר ידיעותינו על מצבם הכלכלי של אמוראי בבל. בפרקים ט'–י' נבדקת רמת מחייתם והפרק הי"א דן בהיקף של הפעילות הכלכלית הענפה של אמוראי בבל.

הספר נפתח בפרק על החקלאות, כמה דורות קודם לימי האמוראים עסקו היהודים היושבים בארצות הפרת והחידקל בעבודת האדמה ותלויה עיקר פרנסתם. רבים מן האמוראים הנודעים היו בעלי אדמות, כרמים, מטעי תמרים, גינות ירק, יערות ובתים רבים, מהם שעיבדו בעצמם את שדותיהם ומהם שהיו מעסיקים חוכרים או פועלים שכירים. עליהם נמנו החכמים שהיו עשירים, כבית ראשי הגולה וראשי הישיבות הגדולות.

ובימים ההם הצטיינו רוב האדמות בין הפרת והחידקל בפוריות מרובה, אך לעתים גרם שפע המים לשטפונות שהביאו נזקים לרכוש. לעתים סבלו גם ממכת בצורת. והיו שהצדיפו את המסוכר על עבודת האדמה אולם לא רק תלמידי חכמים שאפו בכל מאודם להרבות באדמות והתהרו בקניין קרקעות כל יהודי בבבל. בבבל וגם בארץ ישראל, דרשו והורו החכמים בשבחה של אספקה עצמית של המזונות העיקריים. אמוראי בבל החשיבו מאד את ערכה הכלכלי של האדמה ויהודי בבל התאמצו להעלות כמות תנובת שדותיהם ואיכותה. תשומת לב מיוחדת הקדישו האמוראים להשקיית השדות והגינות.

## גידולי [illegible]

הפרת והחידקל ומתוך הנהרות שביניהם היו מושכים תעלות מים. בבבל היה קציר השעורים מתחיל בדרך כלל בניסן ואילו קציר החיטים באייר. בתשרי הבשילו הענבים. החקלאות בבבל נתחלקה לשתי עונות גדולות, בעונה האחת היו מגדלים גידולי חורף, בעיקר דגנים חיטה ושעורה וכן עדשים ופשתה, שגידולם בחודש מרחשון — אייר. בעונה השנייה גידלו גידולי קיץ, בעיקר שומשום, אורז, דוחן [illegible]. עונה זו נמשכה מאייר עד תשרי. הפרק השני בספר מוקדש לכרמים. הגידול היהודי ביותר מבין פירות המטעים בבבל היה גידול גפנים. כאן אנו קוראים על אמוראי אחד בעל כרם גדול ועל פרדסו של אמוראי שהוא כרם גפנים. הביקוש לקנות כרמים היה רב בבבל מאחר ש־ההיצע היה מועט.

יבולים עצמיים של תמרים הניבו בבבל תורשות הדקלים והם נכברו בכמויות ויבתובים של האמוראים היו כוללים במקצת בתוך מאכל. אחד מן החלקים הרכים שבדקל היה נאכל וחלק זה היה מכונה בארץ ישראל „קורי" ובבבל — „קורא".

מכאן אנו עוברים לפרק השלישי שבו דנים על גינות, בוסתנים ויערות. הגינה היתה משק עזר מבחינת ההכנסה והיו מעבדים אותה בעצמם. הן היו בדרך כלל מוקפות גדר, או כותל ובהן כמה עצי פרי ירקות שגזרתו בעיזבות. על הגינה של רב מסופר, שזרע אותה ערוגה ערוגות הישיי בפרע: שהיתה לצורך התלמידים לאכול ירק שבת.

## משק חי

באיזורים שבהם גרו יהודים בבבל לא היו יערות אבל רבה בר־רב הונא ורב אשי, שניהם עשירים ובעלי קרקעות ומטעים, היו בעלי יערות. אמוראי בבל עסקו גם בגידול בהמות, עופות ודגים, אבל לא בקנה־מידה מסחרי. הבהמה התחזקו לצורך חרישה ודישה. העובדה שרוב בני אדם קונים או מוכרים שוורים ופרות, לעבודת חריש, היא אחד הטעמים לאיסור מכירה לגוי בהמה גסה, שכן הגוי יעבוד בה בשבת. אמוראי בבל לא גידלו צאן בכמות גדולה שדי בה לאספקה עצמית של בשר. אווזים ותרנגולות היו מצויים ביותר בבתיהם של יהודי בבל וגם היונים היו מצויות בבתים רבים נוסף לשלוים ועופות אחרים. אמוראי בבל היו רגילים ביותר בבשר התרנגולות שנחשב ביותר בארץ ישראל ובבל. בבל הצטיינה בשפע של דגים בכל התקופה. הדיג היה בדרך כלל ברשתות ואנו שומעים על תלמיד חכם אחד, שהתקין בעצמו רשת לדוג בה דגים. לרוב היו בבבל מגדלים או מחזיקים דגים בתוך „ביברים", בריכות דגים.

## תקלאות ומסחר

רוב אמוראי בבל העשירים, עושרם בא להם בעיקר משילוב החקלאות והמסחר, יהודי בבל סחרו ביין, בשיכר, במשי ובפשתן ובזיתים. בין האמוראים בבבל שסחרו גם ביין ובעצים, אנו מוצאים בסוחרים חשובים ראשי ישיבות היחידים. רב הונא ראש ישיבת סורא, היה סוחר ביין וכל רב נחמן בעל הקרקעות העשיר, אנו שומעים שבביתו היו מצויות מאות חביות יין. רב יהודה בר יחזקאל, מייסדה וראשה הראשון של ישיבת פומבדיתא בסוף המאה השלישית היה סוחר ביין, כן אנו שומעים על רבינא שהיה סוחר ביין והוליך את סחורתו למקום היוקר, כדי להרבות בריווח.

השיכר שימש לרוב תחליף ליין היקר ממנו ובבבל היה ביקוש רב לשיכר. נעשה אפילו בעשיית השיכר ומכירתו. אף רב פפא הרב הסדא נתעשרו בעשיית שיכר ומכירתו ומסחר ביין ובשיכר היה גם רב הבנא.

בתקופה העתיקה היו בגדי משי יקרים מאד וכן המגרו בגדים מפשתן ואנו שומעים על אמוראי שהיה סוחר בפשתן וכן סחרו אמוראי בבל בשומשומין שהפיקו ממנו שמן למאור ולמאכל. כי עץ הזית לא היה מצוי אז כל כך. ורב פפא שנתעשר מיצור שיכר עסק גם במסחר בשומשומין.

אמוראי בבל היו הבדיקו רופאים והתייעצו בהם. ומהם שחששו מפני ריפוי של רופא בשר ודם, ביחוד חששו מפני רופא שאינו ירא שמים. נראה שעל רופא כזה אמרו: טוב שברופאים לגיהנם. בו בפרק לא יהדרו האמוראים על שרותו של רופא ובשמו של רב אמרו אסור לדור בעיר שאין בה לא רופא ולא מרחץ.

בפרק מיוחד אנו לומדים כאן על מנהגי אכילה ושתיה. והיו אמוראים שהגבילו אכילת בשר. לדעת רבי אליעזר בן עזריה, אכילת בשר ביום החול, יפה היא לעשירים בלבד. רב ושמואל ותיבתם אמוראי בבל היו בעלי גישה חיובית מאד לחיים.

לפניך ספר מאלף מאד על דעות חז"ל בזמני הכלכלה ויש לברך את המחבר על תרומה הרבה שזכה לה בספרו זה.

לפרשת השבוע

# חקת

קח את המטה... ודברתם אל הסלע לעיניהם (כ—ח).

בזוהר הקדוש יש לבאר מי מריבה, כי משה רבינו [illegible] „קח את המטה", [illegible] העולה — עולה ראשונה [illegible] (דף קנג). והיה, מטה [illegible] שהיה של עץ. [illegible] (מקאמות פי"ז—[illegible]) המעיין נפסל על ידי דבר [illegible] קבל טומאת. האמורים לא להם מקום לקבל [illegible] בכל שלום־בית (ראה [illegible] קבו: „משום שלום בבית [illegible]), והוי „הנה מי מריבה" ולכן נענש, כי באמת הכוונה הקב"ה הודה על המטה [illegible] משה, שהוא של ספירין, אינו מקבל טומאה — —

(לפי צמח [illegible] לר"י [illegible])

*

ויאמר אליהם שמעו נא המורים (כ—י).

הרמב"ן מביא דעת הזה כי החטא של מי מריבה משום שמשה רבינו אמר: „שמעו נא המורים", כי לפי מעלתו יש בזה חלול השם, שאדם זה יכעס לפני עדת בני ישראל. הרמב"ן כותב על זה: „זה על הבל הבלים". ובאמת הרמב"ם, מקודם בדבר [illegible] (מו"ר דברים פי"א—[illegible]) [illegible] והתחנן, אות ד' [illegible] אל תוסף; ועוד מדרשים [illegible] גם הרמב"ן בעצמו, מביא [illegible] וזאת הברכה, בפסוק [illegible] תנסהו במסה, תריבהו על מי [illegible] (לג—ח) בשם ספרי [illegible] מכל אלה נראה כי דברי הרב הם דברי אלקים חיים, [illegible] אמת ותורתו אמת, ועל זה של הרמב"ם ז"ל מתקיים [illegible] — —

(קול יעקב, ע"פ [illegible] להר"י [illegible])

*

המפרשים שואלים: שאם שהחטא היה בגלל אמרו: שמעו נא המורים, למה שנה בחטא זה ואמר להם דברים המורים כאלה: „ממרים [illegible] עם ה' מיום דעתי אתכם" (דברים ט—כד)? [illegible] כי כאן [illegible] שלא חטאו, כי הכתוב [illegible] כאן רק: „וירב העם עם [illegible] — [illegible] — אבל העדה, הם [illegible] הכשרים, הנקראים קהל [illegible] לא דברו כלום [illegible] רק באמר שלא [illegible] לעדה ויקהילו על משה [illegible] — ולא שמעו [illegible] דבור קל, רק שנקהלו, [illegible] רק [illegible] ישתדלו בתפלתם [illegible] [illegible] הקב"ה [illegible] את העם, רק [illegible] העדה; ובכן משה לא [illegible] העם, [illegible] את הקהל על פי הסלע — לא [illegible] — ובכל [illegible] אתם קשות וקראם מורים.

([illegible])

*

המן הסלע הזה נוציא לכם מים (כ—י).

וה' אמר למשה: קח את [illegible] ודברתם אל הסלע; [illegible] שאלה ידועה: אם הכוונה רק שידבר למה צוה שיקח המטה? העניין הוא שכל [illegible] הקב"ה עושה לישראל, [illegible] מעלתם בשעת [illegible] רפידים כתוב: „והכית [illegible] (שמות יז—ו); לפי [illegible] היתה אמונתם [illegible] ז"ל, לכן היה צורך [illegible] ואלו היתה אמונתם [illegible] מספיק בדיבור בלבד. [illegible] כאשר בקשו ישראל מים — ה' למשה שיקח את המטה [illegible] שידבר, כלומר שלא [illegible] בה יהיו ישראל [illegible] יצטרך לתת להם מים, [illegible] ה' את הגם, אם אבותם [illegible] חזקה. באותו זמן, אף [illegible] תורה רבה — כלומר: [illegible] יראה שאותו שידבר [illegible] — מעשר [illegible] לעת של ישראל הקב"ה [illegible] את המטה ונכה בסלע. [illegible] רק אמר [illegible] שאל משה את הסלע [illegible] הסלע הזה [illegible] כלומר: האתם [illegible] מים מהסלע [illegible] שימם [illegible] מדבר אל הסלע [illegible] מים. [illegible] שמע אליהם [illegible] „שמעו נא המורים" — [illegible] שלא [illegible] (פנים [illegible])

*

[illegible] לא [illegible] (כא—טו).

יונתן מתרגם: „לא [illegible] בתולין, ולא [illegible] נבעול נשי גוברין, באורח [illegible] [illegible] יעקב [illegible] הזה ועולם הבא. עולם [illegible] ליעקב ועולם הזה לעשו. [illegible] כל עניני העולם הזה [illegible] עשו ועסק יעקב בזה [illegible] לצורך עולם הבא. [illegible] מתנהג [illegible] מלכו של עולם, [illegible] על־ידי זה הוא מעלה את [illegible] הקדושה, השקעות [illegible] שייכים ליעקב. וכל [illegible] ישראל [illegible] לתורה במקום [illegible] שאנוש ישראל לאדום: [illegible] אבותנו מצרימה — [illegible] את הניצוצות [illegible] קדושה [illegible] „הנה אנחנו בקדש [illegible] בקדושה — „עיר קצה [illegible] — היינו: [illegible] ולא [illegible] בקדושה; ולכן: „[illegible] בארצך" — כלומר: [illegible] שהוא בבחינת [illegible] על־פי [illegible] חלק [illegible] ואת אלה הם דברים [illegible] לנו לעולם הבא. „לא [illegible] בשדה וכרם ולא נשתה מי [illegible] — בתרגום יונתן: לא [illegible] בכל אלה בדרך עבודה, [illegible] הדרך של המלך מלכו [illegible] מלכו של עולם; לא נטה [illegible] ושמאל, לעסוק בהוראות [illegible] אשר נעבור גבולך — [illegible] הזמן והתגבל [illegible] הנשמיות [illegible] את [illegible] רק ברוחניות.

(אגרא ד[illegible])

ליקט: שלמה [illegible]

# יבוש וחזקה
# הלכה

מאת הרב חיים־דוד הלוי

כתב הרמב"ם: בית־דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף עזרה מוסיפין. אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי ... ועל־פי נביא ואורים ותומים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד. ... מוסיפין על העיר, עושים בית־דין שתי תודות ולוקחים לחם ... שבהם והולכים בית־דין אחר שתי התודות, ושתי התודות ... ועומדים בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה שבירו־... וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשים אותה בשיירי המנחה... קום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור.

## ...ת הארץ וירושלים

שעשה עזרא שתי תודות, זכ־... א עשה, לא במעשיו נתקדש ... שלא היה שם לא מלך ולא ... ותומים. במה נתקדשה, בקדו־... אשונה שקדשה שלמה, שהוא ... העזרה וירושלים לשעתן ו־... לעתיד לבוא. לפיכך מקריבין ... ות כולם אף־על־פי אין שם ... נוי, ואוכלים קדשי קדשים ב־... זורה אפילו שהיא חרבה... ... שה הראשונה קדשה לשעתה, ... לעתיד לבוא.

... במקדש וירושלים קדושה ... ת לעתיד לבוא, ובקדושת א־... שביעית ומעשרות וכיוצא בהן ... שה לעתיד לבואו לפי שקדו־... קדש וירושלים מפני השכינה ... אינה בטילה, והרי הוא או־... ושמותי את מקדשיכם, ואמרו ... אף־על־פי ששוממין, בקדו־... הם עומדים, אבל חיוב הארץ ... ית ובמעשרות אינו אלא מ־... וא כבוש רבים, וכיון שנל־... הארץ מידיהם בטל הכיבוש ... מן התורה ממעשרות ומ־... שהרי אינה מן ארץ יש־...

... שלה עזרא וקדשה לא קד־... כיבוש אלא בחזקה שהחזיקו ... בבל ונתקדש בקדושת עזרא ... הוא מקודש היום, ואף־על־... לקחה הארץ ממנו, חייב ב־... ובמעשרות על הדרך שבי־... בהלכות תרומה (הלכות בית־... פרק ו').

## עדיפה חזקה מכיבוש

... הקשיא על הרמב"ם, כפי ... מרן הכסף־משנה: איני יודע ... חזקה גדול מכח כיבוש, ד־... א נאמר בחזקה גם־כן משנל־... ארץ מידינו בטלה חזקה. ועוד ... נה שנתקדשה בכיבוש, וכי ... שם חזקה, אכו מי עדיפא ... לא כיבוש מחזקה עם כיבוש, ... לי עיון.

## ברשיון עדיפה

... תוס' יום־טוב (במסכת עד־... ח מ"ו) כתב לתרץ, שלדעת ... בא כיבוש גברים ומבטל ... ישראל, מה שאין כן בחזקה ... מיד מלך פרס שנתן להם ... להחזיק בה, לא אתא כיבוש ... חזקה שהיתה מדעת הנותן ... פרס). ואין להקשות מנתינת ... שנתנה לישראל בראשונה, ... השיב שכמו שהיית נתן יה־... ישראל, כן ניבאו נביאים ד־... מחריבים ויטלוה מהם, וכן ני־... כורש מלך פרס שיחזירה, ... לקיחת האומה הזאת מ־... (הכוונה לרומא) לא מצאנו ... אה בפירוש לפיכך שלא כדי ... מידינו ואין קרקע נגזלת.

... צריכים עיון רב הרי עצם ... שבאו גברים ולקחוה מיש־... מוכיחות על רצון ה' להעני־... שה בכך אם היתה „בנואה ב־... או לאו. והוסיפו להקשות, ... לא היתה נבואה בפירוש, הי־... מדמות על חרבן בית של ... בדברי הרמב"ן בפירושו על ... פרק כ"ח, פסוק מ"ב).

... קשה לי יותר על התוי"ט ... סוד דבריו. שכאילו כל כח ... בבית־שני נבע „מחזקה ש־... מיד מלך פרס", שכן אילו ... פרס נתן לישראל להחזיק כ־... שר שייכת לו מעיקרא, ניחא. ... א כחו של מלך פרס נבע אף ... הכיבוש שהוא עצמו כבש, ו־... שהחזיקו ישראל מדעתו, נד־... כח אותו כיבוש, ואם־כן ... צבאו גברים וכבשוה מידי יש־... לא יהיה כח ישראל שבא מ־... כוש של מלך פרס, גדול ממלך ... צמו, שהוא מוסכם הוא דאתי ... ומבטל כיבוש.

## ...ת מצוות
## ...ל להחזקת הארץ

בעל מקום שמואל בתשובו־... אמן ל"ו) כתב לתרץ שנתינה ... לישראל היתה כידוע בעבור ... חוקיו ותורותיו ינצורו (תה־... יה), ובבית ראשון שחטאו יש־... בעבודה־זרה, גילוי־עריות, ו ... שפיכות דמים, המודה בעבודת זרה ... כופר בכל התורה כולה. אם ... ומבטל התנאי בעבור ישמרו ... נתבטל גם הכיבוש והחזקה ... את הארץ מידם. אבל במקדש ... היו עוסקים בתורה ובמצוות ... ת חסדים, ולא נחרב אלא מ־... שנאת־חנם, אם כן התנאי נת־... לכן שלא כדין נטלוה האומות ... וקרקע אינה נגזלת וחייבת ... את ומעשרות. עיי"ש תמצית דב־...

... אין ביסודו נחמד ונעים, אך ... נכון לישב בו דברי הרמב"ם, ... ביטול קדושת הבית־הראשון ... הראשונית שבאה מכח הכי־... וקיום קדושת בית־שני מפני ... הראשונית שבאה מכח חזקה, ... מכח גורמי החרבן. ודוק הי־... אין זו כוונת הרמב"ם כלל.

... החיד"א בתשובותיו (חיים ... א"ב סי' ל"ח) כתב לתרץ דב־... הרמב"ם לפי המבואר בגמרא ... (בבא מ"), אף־על־פי שארבע א־... של אדם קונות לו בכל מקום, ... משם אם הפיל אדם עצמו על ... לא קנה, משום שגילה דעתו ... לא רצונו לקנות ולא בארבע ... התפילה אינה קונה. הוא הדין ... בבית ראשון גילו דעתם שרצו־... לקנות בכיבוש, ולכן לא קנו ב־... שחזקה דורשת כונה. לכן בא ... גוים ומבטל כיבוש ישראל. ... קדושת עזרא שבאה מכח חזקה ... כיבוש גוים ומבטל חזקתו, ... אינם קונים בחזקה.

יש מה להעיר רבות בדברי קדשה, ויארכו הדברים ביותר להקשות ולסתור, ומאהבת הקיצור דילגנו עלי אהבה, והקורא דבריו בביאור דברי הרמב"ם להלן יבין מה עיקר תמיהתינו על מרן התוי"ט.

## קדושה אוטומטית
## וקדושה בפועל

זו לשון הרמב"ם בהלכות תרומות: כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה, כיון שגלו בטלה קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ, קדשוה קדושה שניה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו (כפי שהיו) ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. רבינו הקדוש התיר בית־שאן מאותם מקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות (הלכות תרומות פרק א' ה"ה). ועיין מה שנכתב לקמן בקטע: „כיצד יתגלו ישראל בשטחים הנ"ל" בשם הרשב"א, בביאור דברי הרמב"ם.

הרדב"ז בביאורו הקשה ז"ל: ואם תאמר כיון שנתקדשה, קדושה שבה להיכן הלכה. ורבינו כתב לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, תראה לדעתו לפי שלא קדשה בפה אלא בימי עזרא קדשוה בפה.

על דברי הרדב"ז אלה הרבה מרן החיד"א בקושיותיו: כתב: „ואני בעניי לא זכיתי להבין דבריו, דהרמב"ם דעת שפתיו ברור מללו שם, וביותר בפ"ו מהלכות בית־הבחירה דבראשונה היה על ידי כבוש ובשניה על ידי חזקה, ולמה עשה לו מטעמים כאשר אהב לבאר דברי הרמב"ם. ועוד, שאמר שעזרא קדשה בפה לא ידעתי מנין לו, שאי אפשר לומר שכיון למה שעשה נחמיא, כ־כתוב: ואעמידה שתי תודות וכו' כמבואר בשבועות ט"ז, שזה היה בירושלים. ועוד הרי כתב הרמב"ם שלא היה אורים ותומים אלא נתקדשה בקדושה שלמה וכו' וכו', מכאן שלא בפה תלוי עכ"ל.

לעניד דברי הרדב"ז נאמנו מאד, ולשון הרמב"ם מדויקת היטב כהבנתו, שהרי דקדק הרמב"ם לכתוב בהלכות תרומות, כל שהחזיקו עולי מצרים „נתקדש" וכפי משמע שנתקדש מעצמו, וקדושה זאת „היתה מפני הכיבוש", או כדבריו בה' בית־הבחירה „שהיתה כיבוש רבים". ואילו לגבי קדושה שניה דקדק לכתוב, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ „קדשוה" קדושה שניה וכו'. וגם בה' בית־הבחירה, דקדק וכתב: „לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה". הרמב"ם משנה לשונות שינוי משמעות ודבריו צריכים דקדוק רב כלשון המשנה. דיוק זה בדברי רבינו הרמב"ם בא ללמוד ממנו שקדושה ראשונה חלה מאליה על־ידי עצם הכיבוש, ואילו הקדושה השניה חלה על־ידי שקידשוה עולי הגולה (ועיין עוד תוס' יבמות פ"ב: ד"ה ירושה בסופו).

נמצא שבקדושה ראשונה שנבעה מכח הכיבוש חלה אוטומטית, ואילו שניה שבאה מכח חזקה, באה על־ידי פעולה, „קדשוה" עולי הגולה.

## כיצד „קידשו" את הארץ
## בימי עזרא

אלא שהרמב"ם סתם ולא פירש כיצד „קידשו" בני הגולה את הארץ בפועל. לכך הוסיף הרדב"ז בפירושו, שהיה זה בפה. וגם הוא סתם ביותר ולא פירש איך היה „קידוש" זה בפה, והיכן מצא הרמב"ם רמז לזה שהיה קידוש בפה.

גדול אחר מסייע להרדב"ז הוא המאירי שכתב כן בפירוש: „וכן שהוצרכה להתקדש בימי עזרא, וקידוש האמור בארץ אינו בתודות ושיר שאין קידוש תודות ושיר אלא בתוספת העיר והעזרות. אלא קידוש „במאמר" (ההדגשה שלנו) ובחזקה שמחזיקים בה בתורת ארץ־ישראל עכ"ל. (המאירי מגילה י': אלא שקשה מדידיה אדידיה שהמאירי עצמו בחגיגה ג' כתב בפירוש להיפך „וכשעלו בימי עזרא הוצרכו קידוש שני בתודה ושיר", ודבריו צריכים עיון רב ואולי שהם ט"ס).

מעתה נסתלקו כל תמיהותיו של החיד"א מעל הרדב"ז. עיקר קושיתו הראשונה, שהרמב"ם לא כתב אלא כיבוש וחזקה בלבד ולמה עשה מטעמים כאשר אהב לבאר דבריו, כבר תירצנו שיצא לו בודאי מהכרח דיוק לשון הרמב"ם. שתי קושיותיו האחרות מתורצות מאליהן, שהוא ז"ל הבין כונת הרדב"ז כאילו קידש עזרא את הארץ בתודות ושיר, ולא היא, היה זה קידוש מיוחד בפה ובמאמר, שלא ידענו טיבו ומהותו. אך ברור שאינו בשיר ותודות, ולא קשה יותר על הרדב"ז.

## אומץ לבם של
## חכמי ישראל הראשונים

כמאמר מתמר נציין שכל הנ"ל הוא לדעת הרמב"ם ורוב גדולי הראשונים לפי גירסתם ושיטתם. אבל הרמב"ן גורס באותה סוגיא (שהרבאה בחולין, חגיגה יבמות וערכין) „הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא קדשום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ואף עולי בבל לא כבשום ולא קדשום כדי וכו'" (עיין דבריו בבא־בתרא נ"ו. ד"ה שעיר). יוצא מדבריו מפורש שאין הקידוש בבית־הראשון תוצאה מעצם הכיבוש אלא שגם אז קדשום, והיו מקומות שכבשום ולא קדשום, והארכים הדברים ביותר. ואנו אך בהבהרת שיטת הרמב"ם עסקנו.

אך יש ללמוד מתוך זה מה רב היה אומץ לבם וחכמת נפשם של חכמי ישראל בדורות הראשונים. לפי גירסת הרמב"ן יוצאי מצרים כבשו כרכים ולא קדשום כדי להשאירם מחיה לעניים בשביעית. האם ניתן היה לתאר בדורות האחרונים אפשרות שחכמי ישראל יתנו יום למגוע קדושה מחלקי ארץ־ישראל לשם השגת מטרה כלכלית סוציאלית. וגם עולי בבל הניחו מספר כרכים שיכלו לכבשם ולא כבשום מהטעם הלזה.

אלא שאגב, דבר תמוה ביותר לשיטת הרמב"ן ובלתי ניתן להבנה, כיצד יניחו שטח מא"י ולא יכבשוהו, מה שהוא לדעתו מצוה מן התורה, ועוד יותר קשה כי יכלו לכבשם ולהניחו מלקדשם בשם שעשו עולי מצרים לפי גירסתו ושיטתו ולפי דברי התוס' שציינו לעיל (יבמות פ"ב: ד"ה ירושה) תגדל הקושיא שבצתיים, וכעת צל"ע גדול.

לפי שיטת הרמב"ם הכל ניחא, שלא הניחו מלכבוש שום שטח שיכלו לכבוש, אלא שאותם מקומות שלא כבשום בבית־שני הלא קידשום, והיו איפוא פטורים מתרומים, אף־על־פי־כן פטרום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, וחזק היטב.

(מאמר שני יבוא)

---

רשימת מסע בספרד

# קהילת מאדריד – עבר והווה

מאת ישראל ארליך

כשם שהמבקר בלונדון — אסור לו לדלג על הבריטיש־מוזיאון, וכשם שהמבקר בפאריז אל לו לדלג על הלובר — כן המבקר את מאדריד, בירת ספרד, אל לו לדלג על מוזיאון הפראדו. שעות ארוכות סבונו באולמות ההדורים, במסדרונות הנאים, והזנו את עינינו בתמונות ובפסלים הרבים הממלאים את האולמות הרבים של מוזיאון הפראדו — גאוות ספרד והתפארות כל ספרדי בעל־תרבות.

אכן, יש בן במוזיאון פראדו מיכון־תרבות עולמי, על־אף שהוא שוכן בעיר זו, בירת ספרד, שאין בה אלא שלושה מיליון תושבים, שרובם בכולם בני־ספרד, והאורחים מן החוץ באים אך לעתים נדירות.

יצאנו את מוזיאון פראדו, והולכנו סובבים בעיר. עיר גדולה, ודחובות רחובים ארוכים, וחנויות כל־בו ענקיות; מסחר פורח, מרכז העשיה והצומת־דרכים לכל פינות המדינה. גם כאן שדרה על־שמו של הצייר הגויא, מפאר ספרד, גויאה; שדירות על־שם גנראל פרנקו; פארקים, שדרות, רחובות ארוכים. הנה פלאצה מאיור העתיקה, אשר פסלו של המלך פיליפ השלישי, רכוב על סוסו, בתוכה; הנה השכונה על־שם חוזה סאלאמנקה; הנה רחובות העסקים, המסחר וגם השעשועים — קאלה חוזה אנטוניו, קאלה גראן ויא; הנה קאלה אלאקאלה הסואן — והנה הכברות העצומים בגדלם: פלאצא דה־ספאניול, פוארטו־דל־סול, פלאצא ציבאלעס. אנו צועדים אל עבר הגנים המופלאים שליד הארמון המלכותי, מלאס ריאל, ארמונות, בניני־ענק, עתיקים וחדשים, תיאטראות, מקומות ספורט, אקדמיות למדעים שונים, אוניברסיטה (שהוקמה בתחילת המאה הי"ט).

## במסעדה הכשרה

שעות רבות מבלים בחוצות מאדריד, ובטרם יפנה היום בקשנו את מקומה של המסעדה הכשרה. מצאנוה על נקלה, בקומה שניה, בבית ביור־מסחר, בסבורה של מאדריד. כאן גם לשמוע מילה עברית, פעמים אפשר למצוא עתון מן הארץ: כאן פגשנו ביהודים מארצות שונות, העושים את דרכם ארצה; כאן גם פגשנו יהודים מן הארץ, המטיילים ועושים במסחר. כאן גם פותחים את הראדיו הטלוויזיה, כדי לשמוע: היש חדש בארץ־ישראל? מה נשמע בארץ? בעל־המלון ורעייתו עיניהם פקוחות על חדרי המסעדה־הכשרה — ומוגשים ב„שלום" כל מבקר. כאן פגשנו בצעיר יהודי, התלמיד האוניברסיטה במאדריד, הלומד ההסטוריה יהודית, ביקר כבר פעמים מספר בישראל, ויודע כל הנעשה בה. עתה ישב במרכז החדר המרכזי שבמלון, כאשר סבבוהו מספר זרים, כלומר יהודים שאינם תושבי ספרד, והצעיר קרא לפני שומעיו מאמר שנתפרסם אותו יום בעתון הספרדי „לא ואנגוארדיא יספניולא". המאמר כתוב על ידי סופר העתון השוהה בביירות, ומספר על „יותר מעשרים שנות מאבק מן המופתי של ירושלים ועד הפדאיין". אחד מקרא — ספרדית, ושנים תרגום — עברית ואנגלית. אף־אם מתפתח ויכוח, והכל מבקשים לשמוע את השורחים שהגיעו זה עתה מארץ־ישראל...

לפתוחי־ערב נתלווה אלינו איזו צעיר, יהודי־ספרדי, יליד מאדריד. סיפר לנו אודות הקהילה היהודית, ציין מקומות שעלינו עוד לבקר בהם למחרת היום — ובילה עמנו אותו ערב בהצגת רקודי־עם ספרדיים — „פלאמנגו"...

## הקהילה היהודית בעיר

מאימתי מתיים את יישובם של היהודים במאדריד? אימתי באו לכאן ואימתי גורשו מכאן? מה עבר עליהם, ומה ההווה שלהם? כל אלו, מן השאלות שהעלינו בפני אותו צעיר יהודי־ספרדי, שליהנו אותו בוקר אל עבר רחוב באלמס, בו שוכן בית־הכנסת ומשרדי הקהילה. אך בטרם נשב במנוחה להאזין לתולדות הקהילה־היהודית במאדריד, ערכנו סיור בבנין המפואר של הקהילה ברחוב באלמס. הנה בית־הכנסת המפואר, שנוסח התפילה אף הוא הגיע לכאן עם בוא העולים מצפון־אפריקה, כלומר בעיקר ממרוקו־הספרדית. את רבה של מאדריד, הרב ברוך גרזון־צרפתי, לא מצאנו בעיר: נסע אל מחוץ לספרד, ומבקר במדינות אמריקה־הלאטינית. הנה משרדי הקהילה, הנה אולמית להרצאות, אולם להתוועדות ומסיבות, כתות לימוד לצעירים שבבני הקהילה. ביה נאה, שבמרכזו בית־הכנסת המפואר. מרכז לקהילת היהודים בבירת ספרד.

הגישו לנו משקה קל ומיני תרגימה, ומסובין היינו בפינה נאה ב„באר" שסמוך לאולם־המסיבות. שמענו את תולדות הקהילה במאדריד:

אין אתנו יודע אימתי באו היהודים הראשונים למאדריד, אך ספק אם התגוררו בה לפני המאה הי"א. לאחר מכן כבר יש סימנים ליהודים בודדים, משפחות מעטות — וגם אלו הועבלו בזכויותיהם.

עם פרוש שנת קנ"א/1391 כבר היתה קהילה מאורגנת במאדריד: בתי־כנסת, בית־דין וגם יודעי תורה. אך שנה זו היתה שנה נוראה ועקובה מדם לכל יהדות ספרד, וגם לקהילה שבמדריד. פרעות קנ"א/1391 החלו בקהילת סביליה, שהיתה אותן שנים המרכז החשוב ביותר ליהדות ספרד. ר' חסדאי קרשקש מספר אודות מה שאירע בסביליה בראש־חודש תמוז שנת קנ"א (4 ביוני 1391 — לפני 684 שנים): „... דרך ה' קשתו כאויב על קהילת סביליה... והציתו אש בשעריה והרגו בה עם רב, אך רובם המירו. כהם מכרו לישמעאלים מהטף והנשים... ומהם מתו על קידוש השם, ורבים חיללו ברית קודש..." ממחוז אנדלוסיה שבדרום, עברה השואה לקאשטיליה. בטוליטולה שבדרום מאדריד נהרגו אותה שנה (שבעה־עשר בתמוז קנ"א / 20 ביוני 1391) ר' יהודה נכדו של הרא"ש, הוא ובני־משפחתו ותלמידיו. בתי־הכנסת נהרסו, או הפכו לכנסיות. רבים המירו דתם. משום מה ציידנו כאן את שאירע בקהילות אלו? כן, הדברים פירטו בידי כותבי תולדות־ישראל. ואך שהם מצטיינים כי הוא הדין לגבי הקהילה היהודית במאדריד: מ"ים נהרגו. רבים מהם — כמעט הקהילה כולה — המירו דתם.

במשך כמאה שנה לאחר שואה זו ישבה במאדריד קבוצה של „נוצרים חדשים", כלומר אנוסים. מהם שקבלו את הדת החדשה, ולא עוד; ומהם שהיו אנוסים כל ימי־חייהם, הם ובניהם ונכדיהם — ונגדם פעלה האינקוויזיציה הקאתולית בכל חריצות אכזריה. כאן פעלו שנים מהאינקויזיטורים הערידים ביותר: אלפונסו דה־אורפיסה — ראש המסדר הדומיניקני ע"ש הירונימוס, ניהל רדיפות חריפות נגד האנוסים, וכתב על־כך ספר ששמו בתרגום עברי הוא „אור לגויים"; אלפונסו דה־אספינא — בודד, העמלן פראנציסקאני ויש אומרים: מומר, או בנם של הורים שהמירו דתם. התוצאה הרבה כמ אנוסים ועם מומרים בספרו „מבצר האמונה" הוא מהאר הרבה מאורחי חייהם של האנוסים במאדריד ובסביבותיה אותן שנים, מסיף להחמרת העונשים נגד האנוסים, הנחששים כשהם מקיימים מצוות־יהדות. כסופר על משפט שנערך במאדריד נגד האנוס פרננדו דה־מאדריד. המשפט נערך בשנת 1491, כשהנאשם כבר לא היה בין החיים. מרבית עדי הקטיגוריה היו אנוסים, ספרו על התנהגותו הנסתרת של פרננדו דה־מדריד כיהודי. אמרו כי פעם שמעוהו אומר: „יהי רצון לפני האל, בורא שמים וארץ — להוציאני מתוך העם הזה, המשגיחים עלינו בשבע־עיניהם, ואנו חיים ביניהם כעורכים..." ספרו עוד, כי נהג בצורה מוזרה, סובב בין האנוסים, עודד אותם כי יצפו לפעמי המשיח; רמז ורמזים שונים על מועד בוא הגאולה, ועל תפקידו הוא באותם ימים גדולים... פרננדו דה־מדריד הוכרז כפופר בנצרות, וכך נדון — לאחר מותו.

(סוף בעמוד 6)

---

# „אור הכתוב"

מאת הרב כ. פ. טכורש

*יצא הספר „אור הכתוב", אמירות לפרשיות השבוע, מאת הרב חיים־מרדכי ליפמן*

המחבר, יליד לודז' שבפולין, ספג לתוכו תורה וחכמה, הוסמך לרבנות, הוציא ירחון תורני־רבני בשם „המאור". בעלייתו ארצה בשנת תרצ"ג, השתלב בעבודה צבורית, הרביץ תורה, והוציא־לאור את הירחון „ישורון", ואת השבועון „עונג שבת", (אמרות, פנינים ושניניות על פרשת השבוע), כעת ממשיך בפרסום מאמריו ובאמרותיו על פרשיות השבוע בדו־ירחון, בשם „לאום".

בהגיעו לגבורות, לאורך ימים ושנים, זיכה אותנו המחבר בספרו בשם „אור הכתוב". שבו אגר וריכז את רעיונותיו, חידושיו באוריו ורסיסי מחשבותיו לפרשיות השבוע.

## רעיונות מקוריים

ספרים שיוצאים בזמן האחרון על התורה, פרשיות השבוע, מסתמנים שני סוגים: א) לקוטים, חידושים באורים ורעיונות של מחברים שונים, וכו' „לקוטי בתר לקוטי", מכינים המחבר בצקלונו, ומגיש לצבור קוראיו. ב) ספר יסודי ומקורי, שכל החומר האצור בו, נובע מעיין המחשבה, ההגיון של המחבר בעצמו, בבחינת „ולקחתם לכם משלכם". המחבר דנן שייך לסוג השני. האמרות הצובות מלוח לבו, רעיונותיו, רסיסי מחשבה מקוריים, הם כלולים בספרו. שכן יותר משלוש מאות עמודים ערוכים בסגנון בהיר ובשפה רהוטה. מתוכו ובו, משתקפים מהותו, ותכונתו של האתגר ובישתו כלפי ה' הנוהרו וכלפי העם והארצה, בבחינת: „זה ספר תולדות אדם", „הסגנון הוא האדם". יש שהדברים נאמרים בלהט שנון, במסגרת המחשבה וההגיון, ובכטויים הנמרצים הפורצים מלב רגש ומלא אהבה.

החומר מגוון, חידושים וביאורים, הברקות שנונות, פניני מחשבות, הבנה והסברה ישירי הדורים על רקע והרעיון המקורי.

## מן הספר

נשרטט אי־אלה קטעים מתוך החומר העשיר הנ"ל: א) על דברי ר' יצחק בפסוק הראשון בפ' בראשית „לא היתה צריכה התורה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם" וכו' ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם „נחלת גוים" וכו'. אומר המחבר: לא תמיד אפשר לצפות להסכמה והכרה מצד הגוים בטענת צדק ויושר בלבד. סוב ומועיל, איפא להודיע בגורם משכנע יותר, בגורם כח מעשי, כח אלקים בורא עולם ושליטו אתנו ואת דברינו: הוא ילחם לנו הוא יוליכנו קוממיות לארצנו ובארצנו (עמוד י"ג).

על הפסוק „ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש: מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם", מציג לפנינו המחבר בצורה קולעת יותר אשמה שלושת השותפים, בדם הרב שנשפך כמים מעמנו בדור הזה וממנו נמצאנו למדים על דמים רבים בדורות קודמים.

הכתוב מתחיל בדברים כללים: ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, ועתה מונה הכתוב את שלושת האשמים, מהם ידרוש את הדם, בראש ובראשונה, „מיד כל חיה אדרשנו", מיד החיה הנאצית, וכל החיות הטורפות האחרות שעזרו לה אהרדם, „ומיד האדם", מהאדם בכללו, האנשות כולה, שעמדו על דמנו ולא עשו אשר ביכלתם, ומחובתם לעשות בכדי לעצור ולשים מחסום בפני ההשתוללות החיה הטורפת, וגם לראובן לבני, „מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם", כן גם אחינו, אנו עצמנו, אין אנו נקיים מאשמה זו, גם אנו לא עשינו די חובתנו למען הציל, נוכח הרצח האכזרי האיום הזה לעיני כולנו. (עמוד כ"ד).

על הפסוק „ותמהר ותורד כדה על ידה ותשקהו... ותמהר כדה אל השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאב לכל גמליו, אומר המחבר, שיש כאן הבלטה של מדת הזריזות בעשיית המצוה. וכן אצל אברהם במצות הכנסת אורחים „וירא וירץ לקראתם, ואל הבקר רץ אברהם", ריצה מהירה וזריזות וכן אתה מוצא: „וישכם אברהם בבוקר" — „זהירו למצוה" (עמ' מ"ג).

על הפסוקים „ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם, מפני ארבעה דברים נתחייבו בני אהרן וכו' ומפני שלא נשאו נשים וכו', המחבר מבאר בעקבות דברי חז"ל שאיש ואשה בכל מקום שהם, „שכינה שרויה ביניהם", ושם ה' הוא „יוד־יוד", אצל איש ו„האי" אצל „אשה", אך שני בני אהרן אלה, שלא נשאו נשים, מתוך גאוה, הרי אין כאן לא „ה" של „אשה" ולא „יוד" של „איש" ונשאר מכאן ומכאן רק „אש" ללא רוח אלקים בה — „אש זרה"... (עמ' קי"ט).

ולבסוף נביא, דבר קולע בסוף פרשת וזאת הברכה: „ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול, אשר עשה משה לעיני כל ישראל, אומר המחבר כאן בסיומה של תורה שבכתב, ניתן הכחק עליון לתורה שבעל פה, שגם היא כולה ניתנה למשה מסיני, איש מפי איש, „כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", „ואל השופט אשר יהיה בימים ההם", אין לך אלא שופט שבימיך" (חז"ל). הכל מכוחו של משה, והו שמסיים הכתוב: „ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול, אשר עשה משה לעיני כל ישראל", כל הכח ויראת הכבוד המשמעת שעשה משה חכמים ולמשכילי המסורת שהם „עיני העדה" „עיני כל ישראל" (ע' ש"ד), בכך נוצל המחבר את סגנון הכל הולך אחר החיתום...

הספר מוסיף נדבך נאה לספרות הפרשנות המדרשית לתורה.

---

# מפי עוללים

מאת יעקב חורגין

## א. רמי ורוני גיבורי התהילה

בכניסה אל הגן שבשכונתי ניצב לו משולש אנושי, מיניאטורי: אחת היא ושנים הוא. היא, גברברת ירוקת עינים ובהירת צמה, עומדת לה בשילוב ידים על חזה ומאזינה לויכוח סוער בין שני חבריה. כהרגלי, כל אימת שאני נתקל בצפיעות אלה, אני נוגם לי עצה קלה מזמני ומשתהה לשם שיחה אתם. מכל שיחה כזאת אני יוצא ברכוש גדול של ידיעות חשובות ומועילות. אני יודע, למשל, איך קוראים לכל אחד או לכל אחת מבני שיחי, ואיך קוראים לגננת, ולאבא ולאמא, ולכל הדודות והדודים. ואני יודע לפעמים גם אמא של מי קנתה את או אחות לבן או לבת שיחי, ויש שמתמול לי המזל ואני נתקל במלומדי מלחמה, ואלה מהכיכים אותי בעצות טובות איך לתפוס את האויב. פעם למדתי, למשל, איך ללכוד מחבלים: מיישנים אותם בשיר ערש, כמו שאמא, וכשהם ישנים להם מתקרבים לאט־לאט, על קצות האצבעות, שלא יתעוררו, ותופסים אותם אחד־אחד...

ניגשתי, איפוא, אל המשולש, מתוך סקרנות לדעת על מה נסוב הויכוח. נוכחותו של הדוד הזר לא הפסיק את הדין־ודברים. עד מהרה נתברר לי, שהפולמוס הוא על השאלה מי מהשנים הוא גיבור יותר גדול מחברו. היה לי הרושם, שלא בא כל הפולמוס הזה אלא כדי לזכות בחסדה של הגברברת, והזוכה יזכה בשחק אתו. „גיבורה" יאמר, שהוכיחה גיבורזליות גמורה; האזינה בכובד ראש של שופט לטענות הצדדים, ולא הרי אחת כל נטיה לכאן ולכאן. הפנים לא היו ביישנים — ואף הסלהי בפניהם את השאלה על מה הוויכוח, מיד עטו עלי שניהם בהתנטותיהם. הם דיברו קול אחד, בצעקות; בודאי מתוך ביטחון, שהצועק יותר יזכה יותר בעיני. שמתי את עצמי לזיהר ההוריתי, כי מפתה ידבר מי שיקבל את רשות הדבור. השנים קיבלו עליהם בלי ערעור את דייני, הורשה לדבר האחד, שעליו הצבעתי ראשונה במיקרה. איך קוראים לך? — קוראים לי רוני. אז רוני שואף ברעש את פיק הרסטר וסודר לפני את ההוכחות לגיבורותו. שאשאל את חברתו גלית; ,תה לא מכיר את גליה? כאשאל את אבא שלו ואת אבא שלה, וכאשאל את הדוד שלה, הוא שוטר. קוראים לו איציק ויש לו אקדח גדול... הוא פעם נתן לו אפילו להחזיק את האקדח. אלו הן הוכחות חותכות. תה רמי — מצביע רוני בדרך זילזול על איש הרכוחי — יש יודע לבלף? שילך אתו בלהפיל או אראה בעיני איך הוא משכיב אותו באצבע הקטנה שלי — ולהוכחת העובדה הוא מראה לי את הזרוע שלו.

הודעה זאת פוגעת בגבורתו של רמי, והיא נזעק, כאילו ההנקשו בהי"ן. כי זה שקר נוראי, שאשאל את כל הילדים? אפילו ילדה קטנה יכולה להשכיב אותו. עכשו בא תורו של רוני להיפגע. והוא זותק לתוך דבריו כל רמי בעיניים לוהטות. עוד מעט ואמנם יראו לי מי משכיב את מי. אני כפעיל את היושבות־ראש שלי ומצנן במקצת את ראשיהם של העגלים התוססים. ורוני ממשיך: יש לו עוד הוכחה לגיבוריות שלו — ובלא שיפריש הוא כפשיל בזריזות את שרוול חולצתו מעל ידו הימנית ומזקף את זרועה המתוהנת. בגבשושית קטנה של שריר בתבלטה מעל הזרוע העליונה. ראה — המשש, תמשש, אל תפחד. זה חזק כמו ברזל. לא מישישתי ברזל. אבל די בעצם המיקישי שלי כדי לקרום צהבות של ברק גאוה על עיניו. רמי מהמר להחזיק אחריו. וגם הוא מראה לי בגשושית של שריר. ואז שואל רוני:

— נכון, שהשרירים שלי יותר גיבורים?

שניהם הולים עינים כורחבות־מתחננות בפני, בציפיה חרדה לפסק דיני. לא רציתי להיות הפוסק והצברתי את השאלה לילדה, זו משיבה בהחצי־בוה, בנופף של זילזול:

— שניהם לא שווים!

רמי נכנע לפסק הדין. נזוף, בעינים מושפלות, הוריד כפל ידו החשופה החהיל להתפסק בכפתורי חולצתו, שלא לצורך כלל. רוני לא נכנע. כיחור והיה מתוך מלאי ההוכחות לגיבוריותו את ההוכחה האחרונה, שהיתה אבורה להיות בודאי המכריעה לזכותו, שעליה אין לערער:

— אבל רמי כפחד מכלבים, ואני לא מפחד משום שוב כלב!

— אני, איזה שקרן זה! — מהאורש רמי כן ההלם, שהוריד עליו פסק הדין של הילה. אני הגיד אותו את „פוצי" של אורי, ואני אף פעם לא כפחד. הוא אפילו מלקק לי את הפנים. תשאל את אורי. אם אתה לא מאמין.

אותו רגע אני מבחין באיזה שינוי, שחל בכל עמידתו של רוני: ההחיל להידחק אלי, נאחז בשתי ידיו בידי, ועיניו נדקסו בגזירא לרחוב. אני עמדתי בגבי להרחוב ולא ראיתי כה קרה שם. שהטיל עליו פחד פתאם. מיד נפניתי אחורנית ועיני נתקלו בכלב מתקרב בכוון אלינו כן המידרכה שמנגד. היה זה כלב מגודל, שעיר מאוד, כטיפוס „לאסי": כלב נוח, לעיניו התמימות כבם ידידותי. עם מרחוק ההחיל לכשכש בזנבו ולשש את ראשו לפנים, בההר רצון גלוי ליכות ביוטיפה. ככל שהכלב מתקרב בפריעיעת עיכית, כן בתהודקת אחיזתו של רוני בידי, ואני חש שידיו מתקררות הולכות. אני שואל אותו:

— אתה מפחד מהכלב, רוני?

— מה פתאום?! — הוא משיב באומץ, אלא שבקולו מורגשת הצטרדות, היוד כאוכב מהבהב על שפתיו, בשעד עיניו אינן נגרעות מן הכלב. ופתאום, בתגורה בהלה חפוזה, מתנתק רוני מידי, הופך ובורח, כבכלם על נפשו, לתוך חצר הגן, בצריחות קורעות לב: אמא! אימא!

רמי עוד משתהה רגע קל, וגם פניו אוכרים מורא גדול — והנה גם הוא פונה ובורח בעקבות רוני. רק הילדה נשארת עומדת על ידי, שלובת ידים על חזה, שלוה ומבוגרת מאוד.

ואת לא מפחדת?

לא, למה שאפחד? הם תינוקות. רק יודעים להתפאר! — דיבורה בנחת, היא בקדי־הלב בת גילם של הגיבורים!

למראה הבורחים נעצר הכלב ההתוו לרגע קל: עומד ומביט אחריהם בראש מצודה. הוות והוהו ניגש אלי ומדחיק את חוטמו הלח להוד כף ידי המורמה; קיבל את הלטיפה על ראשו הגרמי והכבד והתגלה לו בכישכוש תודה קצר בזנבו.

נכבנו לחפש את הפנים הסמוקים לגיבורות. את רמי לא מצאתי. ניתן לשער, שלא כצא לו מיבטה בפני הכלב. עד שהגיע הביתה. ואילו את רוני מצאתי בתנוחה לא כל כך גיבורית: בקופל היה בתבונה ציבעונית מפילשת, שמכבסת למיבחק הילדים.

— כבר הלך? — שאל בלחישה בשהות, בשראה אותי. ועדיין הצריחה בקולי ההריא בעיניו. רק כשבישרתי לו. כי הכלב כבר איננו — קפץ רוני על רגליו, לא עוד בורח, שוב הגיבור הקודם. כתבר כסיפורו, שכלל לא ברח. רק רץ לחפש אבן. לו כצא אבן היה יוצא תוקף נגד הכלב, ואני הייתי ראה אז איך הכלב בורח לו...

— אבל, רוני — טענתי כנגדו — נכון שגם מיחדת קצת?

— רק קצת! — כודה רוני בוצי פה — לכה שהכלב הזה הוא רשע. המיד כשראה אותי הוא רוצה לנשוך אותי.

עכשו היה הכל ברור לי: נכון, שרוני לא מפחד משום שום כלב. אבל יש כלב אחד, מכל מאיה הכלבים שבעיר, שהוא כן מפחד קצת ממנו. ואם תראו את הכלב הזה כוהרו להזהיר את רוני, לכען ימהר להתפס לו אבן. תיכלו להכיר את הכלב הרשע הזה לפי הסימן, שנתן לי רוני: זהו בדיוק הכלב שרוני מפחד ממנו קצת...

*

## ב. על תמיהה וכיוצא בה

אהבתי להתבונן בפני ילד תפוס בתמיהה. זהו אחד המראות הגדולים, התושפים לפנינו את פסיעותיו הראשונות של השכל האנושי בדרכו אל כיבושיו. האישונים מכוכבים בכל השפעפות, ומיקבהן הגליה כוזהרת בעל הרקע הלבן, הם־צוחצה, אפופה כולה ציפיה אורבנית. כל הגוף מהתו לפנים, בתנוחה שלפני השתערות. ואכן, ברגעים אלה מתנהל קרב חשאי בין הכופרא שמסביב לבין השכל התינוקי הרופס, היוצא, אביר צעיר, צבא כינוחים. שור לסכנות ולמיכשולים, למבצע הכיבוש הראשון שלו בחדות ההוויה. המופלא. הצביק צליו, המפורד לאלפי צורות, צלילים וכבעים, נצרך גם הוא להרב. הוא מילכד את כל פריטיו ומתגבש לעיבטה אחת של אטימות. השכל הצעיר. כסול לאפרוח בן יומו, רק המציר, מיבב נפוח ומסויכין כול פני התומה העצומה של המופלא — כליש בקפקוד ובתוקף אחורנית, חוזר בעקשנות, בבוחו המסתורי של דחף התמיה, הוד עבריש בנפיו הולשים.

והנה — הידד! ניבצה פרץ דק בחומת המופלא. ובעינים התהוות ניבצת אפס קיצה של הברה. הן בתחילה להבהין בצורות, בצבעים, ובאוזניים נקלטים צלילים. צדיין ההודיה מרובים, והם מתגרים בשכל הצעיר, ואף על פי כן נבהל הניצחון הראשון. שבו בתחילה הדרך אל כל הניצחונות הנפלאים של רוח האדם. צוני התינוק כשתתפנית זוהר של שכהה, וכל הגופיה הופיבתהיל פתאים לביכור תהוה. בצחק, שפישרה אינו ידוע לו. גם אתה, המתבונן בבותה, אחוז שכחת ניצחון. באשר ניצחונו הראשון של השכל האנושי היא גם ניצחונך איתה. יבצחוק של האנושות כולה. אתה מוכן להסביק לפסרי אדם זה מיהרמה של הבנה וסליחה על הרע והכיעור שעתידים להתגלות בו במהם של יצרים אפלים. מה אפלים של יצרים לקוכת ניצוץ אחד של מאור ההכרה, שהוא ביהודו של האדם, והוא נוגה בגדר של רוח יצורו?

כי עם התמיהה של התינוק אנו ניצבים ליד המיסדות של התרבות האנושית. זוהי התוכה הראשונה של רוח האדם בבאתה למסעותיה הארוכים באריצות הביקלא. בניצוח הראשון של הכרה אנושית אצל התינוק מצפיים ננסים ראשונים של הרהי יצירה ואציצאה. הם אוזן להוכות התמימה של התינוק וטבעה בה דהמים של עבודי עתידות.

---

# דיפלומטיה יהודית בעולם קשוח

מאת דוד טלזנר

(בשולי פרשת השבוע)

ארבעים שנות נדודים וסבל, במדבר מתקרבים לסיומם המביסה: בני ישראל הגיעו עד „גבול ארץ אדום" (במדבר כ', כב), השוכנת על כתפתה של ארץ כנען. „וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום" (שם, יד) — המשלחת הדיפלומטית הראשונה בתולדה עם ישראל — בבקשה נרגשת להתיר את המעבר לבני ישראל דרך ארצו. השדר של משה נוגע ללב. שהרי הפניה היא אל אח! „כה אמר אחיך ישראל". הוא מתאר את „כל התלאה" במצרים ואת הצרות שסבלו „אחיך" מהמצרים, עד שהקב"ה גאלם משם. ומה הוא מבקש ממנו? רשות לעבור את ארץ אדום תוך הבטחה שיש ימלע לארץ אף במשהו: „לא נעבור בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר; דרך המלך נלך, לא נטה ימין ושמאל."

מהי תשובתו של האח האדומי לפניה הלבבית והאמוציונאלית של משה רבנו?

הוא איננו מתרגש מכל מה שעבר על בני ישראל, מאז ירד יעקב אביהם למצרים ועשו אבי אדום ירש את הר שעיר. הוא איננו מזועזע ממצבם של הנודדים העייפים, המשתוקקים להתנער מעפר המדבר ולבוא סוף סוף אל המנוחה והנחלה בארץ נושבת. תשובתו היא גסה וקשוחה: „לא תעבור בי, פן בחרב אצא לקראתך." שם, י"ח).

משה רבנו, איש האלוקים, בתמימותו המלאכית, איננו תופס את זדון התשובה האכזרית של מלך אדום, הוא איננו יכול להעלות על דעתו הקדושה שתתכן רשעות תהומית כזאת מצד בן־אדם, יציר כפיו של הקב"ה. כנראה שמשה רבנו חשב שלא מרוע־לב מסרב מלך אדום להרשות את ה„טרנזיט", אלא מפני החשש שמא ההמון המדברי ערום נזק לרכוש המדינה האדומית; הוא שולח לו, איפוא, שדר שני. הפעם הוא מרמז לו בעדינות, שלא רק לא תסבול אדום ממעבר בני ישראל, אלא שמעבר זה עשוי להביא תועלת לכלכלת המדינה: „ואם מימיך נשתה, אני ומקני, ונתתי מכרם שם, יט). כמו־כן מגביל ומחליש משה רבנו את הבקשה, ובמקום „דרך המלך נלך", שבקש בראשונה, הוא מצמצם את המעבר: „במסילה נעלה", „בדרך המלך יש חשש לעוברים ושבים שלא יארע להם נזק בעת העברת ישראל, אבל רק במסילה, היינו בדרכים קטנות שאין בהם כל כך עוברים ושבים" („העמק דבר"). אולם, כל הטענות לא הועילו. הפעם מלך אדום איננו מכבד את הפניה אף במשפט שלם; בשתי מלים הוא מביע את זלזולו לתחנוני הנוודים, התלים תקוותיהם באחותו: „לא תעבור". ולא רק בארצו לא הירשה לעבוד האדומי לעבוד, אלא גם „וימאן אדום נתון את ישראל עבור בגבולו"! „העיד הכתוב, שלא בשביל איזה טעם כיאן, אלא לא רצה שיעברו אף בגבולו, והיינו משנאה כבושה לא עשה להם טובת הנאה" („העמק דבר").

„אתה ידעת את כל התלאה", — ברור שאדום ידע על הטרגדיה שהיתה מנת חלקם של בני ישראל במצרים, כשם שהאדומים — האדומים והישמעאלים בימינו יודעים על השואה שעשתה בנו שמות עד דם התמציה. בודאי שמע אדום על ילדי ישראל ששוקעו חיים בתוך החומה, כשם ששוכנינו כיום לא נעלם מהם שמליוני ילדים, גברים ונשים נשרפו בכבשני האש של השטן הנאצי באירופה. הידיעה אינה מחדרת ללבם. מצפונם משותק. ניצולים, הנאחזים בזיק תקוה, פושטים את ידיהם לאחוה אנושית אלמנטרית, והידים אינן מוצאות אף קש להאחז בו. האדומים למיניהם אינם מתפעלים ממניעים הומניטריים, שהרי מתחילה דחו את התורה שהיא אוסרת רצח, כמסופר באגדת חז"ל. אדום איננו מתחשב אפילו עם טובת אזרחיו, כשם שהמצרים והישמעאלים מוכנים להקריב מליונים כאחיהם על מזבח שיקולים פוליטיים וסנטימנטים של רהב וחלול. רקוב־שנאה הוא כלפי ישראל ומרוקן מאהבה גם לבני עמו.

„לא תעבור בי" גוזר מלך אדום; אין מקום למדינה יהודית בתוך מרחב המגרב, גובה המתבל הרצחוני, כשכקהלת „העולם השלישי" הצבעוני שנה לעומתו ו„העולם הנאור" מסתיר ללחם את יוסף הפושר.

„ויט ישראל מעליו", כי הקב"ה צוה למשה (דברים ב, ד"ה) „אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו... אל תתגרו בם. כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל". בני ישראל ממשיכים, איפוא, את דרך הנודדים עושים סיבוב גדול עד שמגיעים לגבול ארץ האמורי.

## נוסח חדש בדיפלומטיה
## של בני ישראל

„וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמורי" (שם, כא, כא) בנוגע למעבר דרך ארצו. שוב אותה הבקשה, אבל מה שונה ה„סוף" שלה! אמנם גם כאן כלולה ההרגעה ש„לא נטה בשדה ובכרם, לא נשתה מי באר", ובמשנה תורה מגלה לנו משה רבנו שגם אליו כתב: „אכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תיתן לי ושתיתי, רק אעברה ברגלי". אולם הפעם השמטה מהשדר הפניה האמוציונאלית והיאור הצרות הסבל של בני ישראל. האמת היא — כפי שמצביע אברבנאל, וביתר בהירות בעל „העמק דבר", כי אין כאן בקשה, אלא הודעה חד־משמעית: „אעברה בארצך ד־ בני ישראל למדו את הלקח: עם אדום והדומים לו יש לדבר בשפה המובנת להם... כמובן, שגם בשפה שבני ישראל מדברים בלשון תקיפה, אנושיים הם, מתורבתים ובעלי מוסר: אין הם מעריצים, מסיגים ומסיגים את בזונותיהם ומתנפלים פתאום על מדינה שאינה אויבתם. הם מודיעים מראש את תוכניותיהם ומקבלים עליהם להזהר שלפגוע בנפש או ברכוש של ארץ המעבר. הרי גם יהושע, כשבצר להכניס את בני ישראל לארץ המובטחת להם מפי הגבורה, שלח „שלוש אגרות" לשבע האומות שהתגוררו בארץ ישראל: „הרוצה לפנות — יפנה; להשלים — ישלים; לעשות מלחמה — יעשה" (ירושלמי שביעית ו, א).

סיחון איננו עונה, שהרי לא בקשו ממנו רשיון למעבר; לא פנו אליו בלשון „אעברה נא", כפי שכתבו לאדום, אלא הודיעו לו „אעברה בארצך!" הוא איננו מקבל את ההבטחה שמאות אלפי בני אדם, עם צאנם ובקרם, לא יביאו נזק לארצו. דעתו של סיחון איננה מסוגלת לתפוס אפשרות של התנהגות תרבותית כזאת. „ולא האמין סיחון את ישראל עבור בגבולו", כפי שמסביר יפתח (בהפטרה השבוע, שופטים, יא) את מעשהו של סיחון. הוא מגייס את עמו ומתקיף את בני ישראל, טרם שהספיקו להתחיל בביצוע המעבר.

הפעם לא נסוגו בני ישראל, כפי שעשו בגבול אדום. נסיון אחד מספיק: ויכהו ישראל לפי חרב...

## „לא בחיל ולא בכח"

התנגדות צבאית זו ונצחונה היה המבחן הראשון לדור באי הארץ, שניסה את שרידיו וגבורת בעוצמתם. דור זה למד כיצד לטפל בשונאיו, לאחר שעמד על טיבם ומהותם. אולם, נצחון זה עלול היה להטעות את המנצחים לראות את פני הדברים, ולא את מקורם ועומקם; קיימת היתה הסכנה, כי המודעות לכוחם הפיסי יסחרר את ראשם להאמין, שכחם ועוצם ידם הביא את הנצחון. ראה, איפא, משה רבנו צורך להעמיד את תוגבי הנצחון על סוד כחו ונצחונותיו של צבא ישראל, וב„הדברים" שלו הוא מוסר: „ויאמר ה' אלי. ראה החילותי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש לרשת את ארצו; — — ויתנהו ה' אלוקינו לפנינו" (דברים ב, לב־לג). הזיהוי המכריע של עם ישראל הוא הדבקות בתורה ועיצוב החיים לפי מצוותיה. „כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" (שם, ח, יח).

*

לא רק „מה שהיה הוא שיהיה" (קהלת א, ט), אלא הווה ממש — בימינו ולעינינו. ערערים על נחלה אבותינו קמו בכל דורות, אלא שבדורנו נמשנו את הטיעון של אבותינו המתבסס על העיקרון של „יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" (דברים לב, ח), כפי שידע יפתח בדורו להכריז בגאון: „ואת כל אשר הוריש ה' אלוקינו מפנינו, אותו נירש" (הפטרת השבוע). זכותנו על ארץ ישראל איננה ניתנת לעיקור כל עוד פיא כושלת על התורה.

החלוקה המקובלת של ההיסטוריה — הזמן העתיק, ימי הביניים, והעת החדשה — איננה תופסת לגבינו. מכיון שההיסטוריה שלנו אחוה ודבוקה באלוקים: „ואתם, הדבקים בה' אלוקיכם, חיים כולכם היום" (שם ד', ד). כאן — הרציפות והאטסטוריות הנצחית שלה, שאין בכל ההיסטוריה משלה. וזאת הזקת ההוה.


מוסד הרב קוק

מוסד הרב קוק

ת. ד. 642 ירושלים

זה עתה הופיע

תשובות רבינו משה בן נחמן

מתוך כתבי־יד וספרי ראשונים

חיבור הלכות לולב להראב"ד
והשגות הרמב"ן

עם מבואות וציוני מקורות וביאורים

מאת

הרב חיים דוב שעוועל

המחיר: 30.— ל"י

משרד ההפצה: תל־אביב, רח' אלנבי 87, טל. 295036




هكذا من الاصل

مكذا من الاحل

# עם מתנחלי עופרה

מאת שאול מייליש

„הוי הערים למטה בניטין ל־ משפחותיהם יריחו... ובית־העי־ בה... ובית־אל ...ועפרה".

**תבורת מתנחלים יושבת מזה כחודשיים ב„מח־נה־עובדים" הממוקם בביתנים הנטושים של המחנה הצבאי הירדני־לשעבר, בעין־יברוד, מרחק 9 ק"מ צפון־מזרח לרמאללה. מחוץ לאנשי גוש „אמונים" ו־כמה עסקנים פוליטיים איש לא ידע על קומץ הגברים והנשים שעזבו את חיי הכרך ובתים שנוהלו על רמה גבוהה, ובחרו להאחז בטרש ההררי, המוקף ישובים ערביים.**

„עפרה" קראו ל„מחנה־העובדים", וכפי שאומרים מקימיו „כל דבר הסמוי מן העין יש בו ברכה". ולכן הצדיפו שתיקה. אלא שמעטה הסודיות הוסר עד מהרה. שיחה סתמית בהזגון הכנסת, בה סיפרה אישיות פוליטית מהממנה הימני על „טקטיקה חדשה" שנוקטים עתה אנשי „גוש־אמונים", חידדה את אוזניו, של יוסי בן־בסט, חבר צעיר של מרכז מפ"ם, שישב בסמוך. יוסי, המשיך להטות אוזן וגילה שהמדובר במאחז חדש של גוש אמונים באזור „בעל־חצור", התנחלות — שחבריה העדיפו „עבודה שקטה" תוך קביעת עובדות בשטח, על־פני התנחלויות המוניות וקולניות, כפי שנהגו עד עתה.

יוסי בן־בסט, ששמר הולך לפניו כ„מגלה התנחלויות" (היא שהעלה בזמנו את נושא העבודות במעלה־האדומים, ללא אישור הממשלה כביכול). מיהר לגלות את הדברים ששמע באזניו של ח"כ יוסי שריד, מ„היונים שבמערך". השניים לא איבדו זמן. הם רתמו לסודם עתונאי ולמחרת ידעו כבר הכל על ההאחזות החשאית". שאילתות, בעד ונגד, הוגשו ע"י ח"כ יוסי שריד וח"כ זבולון המר.

שר הקליטה שלמה רוזן העלה את הנושא בישיבת הממשלה, וקיבל תשובה לאקונית מראש־הממשלה, כי אין טעם לדון בנושא כל עוד שר הבטחון איננו. (פרס שהה בסלון האווירי בפאריז). יהודה עציון, הכה המגיע של קבוצת המתנחלים, אינו מעלה על הדעת כי המתנכלים להתנחלות יוכלו לקבוצה זו, וכי מישהו יתין לחשוב בכלל על פינויים מן השטח. „מקום זה, על ציר ראמאללה — יריחו, הוא חיוני וחשוב לבטחון המדינה".

הכדים ד"ר יוסף בורג וכיכאל חזני ביקרו במקום. השר חזני, התבר בוועדת השרים לענייני התנחלויות, הגיע והדצועותו ממראה עיניו: מרחק 50 מטר בלבד, מן הביתנים בהם שוכנים אנשי „עופרה" עובר קרמים. אבל אין איסור להברז לביתנים, משום שזה כבר אקס פוליטי... תופעה דומה בנוגע לחשמל המסופק לצעירים. „כל עוד הם יושבים שם — צריך לתת להם מים וחשמל" אומר חזני, ומוסיף עקרונית: „כל עוד הדבר ניתן לנו מבחינת לוח הזמנים, שמתחיל להיות דוחק, צריך להקים התנחלויות ציהוד שבעת חיה סביב ירושלים — בשומרון המערבי לאורך שפלת־החוף, בבקעת־הירדן, ובגוש־עציון בואכה חברון. גם המתנגדים להאחזות מטעמים פוליטיים, צריכים להבין שכאשר שורים יהודים עמלים במקום כלשהו, חייבים לאפשר להם הספקת מים וחשמל, בעיקר כששני הקווים עוברים בתוך החצר בו הם יושבים".

## קביעת עובדות ללא רעש...

הצעירים, שהחליטו להמיר הפגנות בפעולות מעשיות שקטות בשטח, בטוחים בעתיד „עופרה". יוזמתם החלה לפני כארבעה חוד־שים, כשבעצו לקריאת „גוש אמונים" להתארגן כפלוגת־עבודה אצל קבלן ירושלמי, שעסק בעבודות עבור משי הבטחון באזור תמורת שכר יומי נסעו מדי יום, משך כחודשיים, מירושלים לאתר הבנייה. לאחר תקופה „הרצה" החליטו יהודה וחיה עציון, מרדכי ורחל אלבאום, חבריהם לנסות ולהשיג אשור של לינת־קבע במקום, חלף ההיטל־טלות היומיות מירושלים לרמאללה. הנה, להפתעתם הגיע מכתב ריעשי כמתאם הפעולות בשטחים, אלוף רפאל וידי, המאשר להם זאת. קומץ העובדים, צרף אליו חברים נוספים. והם מצפים להוספה בה אדם וביתניים זה התחילו בשיפוץ אינטנסיבי של הביתנים הנוזהים במחנה הצבאי ששימש פעם את הצבא הירדני, ואשר הפך להיות ביתם. התוכניות מרקיעות־שחקים: בבקום יוקם ישוב כפרי פתוח, והאוכלוסיה תתפרנס מתע־שייה, חינוך ושירותים, בית ספר שדה, מבגדיה מבנית שתספק צרכי כוחות־הבטחון באזור, וכן יקום במקום „כוללי" לאברכי ישיבה בוגרי ה„הסדר".

„אם תהיה תכנית למקומות העבודה, ואם הסביבה תתפתח, אין בעיה שהמקום לא יהפך לנקודת־יישוב" אומר בחיוך משמ־עותי גרשון שפט, חבר מזכירות גוש־אמונים. פגשנו בו והבהירנו ל„גוש אמונים" לשעם תורים מן הכנסת, בדרכם לפגישה עם ח"כ יוסי שריד. הלה מבקש לבוא לקרית־ארבע ולהסות שכם לפיתוח המקום. חברי גוש־אמונים, וביניהם הרב צפניה דרורי, שכנו לקריה על ח"כ שריד, בשכנעם אותו שיש סדר עדיפויות. „ולגבי עם־ישראל" ישוב יהודה ושומרון קודמים לכל. „הבעייה של ויתור על שטחי א"י הרבה יותר קונקרטית בעבר" אומר יוסף ארציאלי, חבר המזכירות. מוסיף גרשון שפט: „יש רצון מצד ארה"ב לשלב את המדים עם מצרים וסוריה, ולכן נושא הנסיגה הרבה יותר אקטואלי היום. נושא נוסף: כשלון ההסברה הישראלית שלא הצליחה להסביר לעולם שיש הבדל בין פלסטינאים לירדנים"... אנשי „אמונים" מדגישים שהעבודה ב„עופרה" באה במקום עבודה ערבית. „הפעם היהודים רוצים לעזוב הכר הבוא לבנות בעבודת־ידיהם, ולכן צריך לגרש אותם די" — שואל גרשון שפט.

## בוטחים בהבטחת ראש הממשלה

מה יקרה אם תחליט הממשלה בכל־זאת על פשרה טריטוריאלית ביהודה־ושומרון? הרי הדבר יחייב פינוייה של „עופרה"?

— על כך משיבים המתנחלים: „הבטחת ראש הממשלה יצחק רבין לגבי כל פעולה הנוגעת לעתיד יהודה ושומרון — קיימת. הבטחה זו אומרת שהוא יציג את הבעייה בפני הבוחר. אנחנו מאמינים שלא יעשה הכרים חשאיים — שיעבדו בנגוד מפורש להבטחה".

הם מוסיפים: „עד היום התגבש קונצנזוס לאומי שנקודה הנמצאת כבר לא תועבר לשלטון אחר, נקווה שהממשלה גם בעתיד תנהג לפי כלל זה.

הרב צפניה דרורי: „צריך להזכיר לראש הממשלה שאיי גבעתה על־ידי פלוגת עבודה כמו זו היושבת ב„עופרה" כך הוקמו דגניה ונהלל." מה שלא תקום כך „עיפרה" זי.

גרשון שפט: „היות ונתקבלה בזמנו החלטה אמיצה להקים ישובים בכפר־גלעדי, בתל־חי בכטולה ולהשאר בהם — לכן הגליל נמצא היום בידינו. הממשלה צריכה לזכור זאת בבואה לדון בעתיד יהודה ושומרון...

שאלה: האם איננם חוששים שפרובוקציה זו של התנחלות ללא אישור הממשלה, עלול לפגוע באמינותו של ראש הממ־שלה, בבואו לגעת עם הנשיא פורד?

ארציאלי: „ממשלת ישראל לא יכולה לאסור על נוכחות יהו־דית ביהודה ושומרון. ראש הממשלה אמר לנו בפגישה שיש זכות לכל יהודי לשבת בכל חלק של ארץ־ישראל".

ניסן בלוכיאנסקי: אם רבין יציג בארה"ב דיעה הפוכה לזו שבבטאים מתנחלי „עופרה", כדאי שידע שהוא אינו מייצג את ידיעת־דעה. כדאי שהנשיא פורד ידע שהעם יבנו כמלון הומך בכה... „עופרה". פורד צריך לדעת שאם רבין יציד לו שהעם אינו בעד ישוב א"י, יהודה ושומרון — הרי המציאות היא הפוכה".

הרב צפניה דרורי: אם העולם ידע שיקום יהודים רבים שאינם מוכנים לוותר על נחלת־אבותיהם — הדבר רק יכול לעזור לרבין. אסור להתבייש ברצון הנפלא הזה..."

אגב השיחה עולה גם נושא אקטואלי אחר בשיחתנו: מינויו של אלוף (מיל.) אריאל שרון, מי שהיה ה„מוח המתכנן" של רבות מפעולות גוש אמונים, כיועצו של ראש הממשלה, האם הדבר מלמד על שינוי?

הרב דרורי: „אני תקווה שעם המינוי הזה, יתבטלו אי־ההבנות ששררו בעבר בין הממשלה ובין גוש־אמונים".

## אנשי „עופרה" בטוחים ש„השם לא ימחק"

הסערות, גיחושים, אומרים על תגי השמאל — אינם עושים רושם ב„עופרה". השם כבר נמתח באותיות צנק על־פני 4 מתוך 12 הביתנים הנמצאים בתהליך שיפוץ, ואנשי עופרה בטוחים ש„השם לא ימחק". עד שעות אחה"צ הם מועסקים אצל הקבלן. אז הם חוזרים, צרובי שמש, ונרתמים לעבודה קשה לא פחות: הגברים לשיפוץ הביתנים והכשרתם למגורי אדם, הנשים לעבודות מטבח, הכל בנוסח של ראשית ההתיישבות החלוצית.

ראשי „אמונים" סבורים שאם תצליח הטקטיקה של קביעת עובדות בשדה, הכרוזה מאחורת עליהם — ולא להיפך כפי שנהגו עד היום — ימשיכו בשיטה זו. שאגב סוכמה בעיצה אחת עם אנשי מימשל בכירים. „העיקר — לשמור על השקט, ולעבוד את אדמת אבותינו. את הפירות — נקטוף מאוחר יותר הם אומרים.

שמואל אוטל וחבריו יושבים על בזוכת ההספקה, שהליכים להעביר את מצרכי היסוד מירושלים, כולל מים, וחלב לפעוטים, למזלם, תרמו „אנשים טובים" מקרר גדול — בו יכולים לאחסן את המצרכים, המופעל באמצעות גנרטור, המטרטר בקול הרעותי העצוב, שאין בו כדי להאפיל על הדוות היצירה הראשונית של מתנחלי „עופרה".

# 70 שנות „תחכמוני"

מאת שמחה אהרוני

**אותם 21 נערים המסיימים השבוע את לימודיהם בבית־הספר בדרומה של תל־אביב, אינם מהווים רק „מחזור" אחד נוסף שהשלים 8 שנות לימודים. זהו מחזור נ"ו של בית הספר — המחזור בעל המספר הסידורי הגבוה ביותר בתל־אביב. אלו הם תלמידי בית הספר הממ"ד „תחכמוני", החוגג בימים אלה שבעים שנה לייסודו.**

אכן, ארבע שנים לפני ייסודה של תל־אביב קם בית הספר. ואילו הכל היה מתנהל לפי תוכנית ערוכה מראש, היה בית־הספר מציין השנה את סיום מחזור הס"ב שלו. אולם, כחלוץ בתי־הספר הדתיים תהה „תחכמוני" מספר שנים עד שעיצב מערכת לימודים מסודרת — זו שהפכה לתשתית מערכת החינוך הדתי בישראל.

זה התחיל בשנת תרס"ה מיד לאחר הפסח. היתה זו יוזמתם של חברי ועד אגודת „אחוה", אגודה חברתית שעסקה בצרכי הכלל אשר קמה בקרב היישוב היהודי הקטן ביפו ובשכונותיה.

## ● זאת היתה ראשית

מספר על כך ר' חיים ניסן אחימן, מי שהיה מראשוני התלמידים בבית הספר ולאחר מיכן שימש, במשך שנים ארוכות כמנהל „תחכ־מוני" עד שפרש לגימלאות: ראשי אגודת „אחוה", ר' זלמן מייזל, ר' אליהו אהרן כהנא ור' נח מילנר ז"ל, החליטו להקים „חדר של אחוה". זה היה צריך להיות „חדר מתוקן" שילמדו בו כמה מקבוצות הילדים. אז היו רק ביפו „חדרים פרטיים". כמו ה„חדר" של ר' משה דת בביתו ברחוב ש"ס, או ה„חדר" של ר' שמעון רוקח. כש־הילדים היו „מסיימים" את החדר" רצו ללמוד מקצועות חול היו שולחים אותם לביה"ס, זה של ה„פרר" המסיונרי או זה של „אליאנס".

„חברי הוועד הזמינו את המורה ר' אברהם ליבאי, שינהל את החדר. ליבאי, ז"ל, היה בן ירושלים, למד בעץ חיים ויותר מאוחר סיים הסמינר של עזרא: חברי הוועד מצאו בניין בשכונה הערבית במנשיה. ועשרה תלמידים החלו ללמוד ב„חדר המתוקן של אחוה". היה זה מיד לאחר הפסח בשנת תרס"ה.

„אגב", אומר לנו אחימן: „לפני מספר חודשים, הלכתי לשכונת מנשיה לראות את הבניין הראשון. חשבתי לגשת לפרנסי העיר כדי לשכנעם לשמור עליו כעל אתר היסטורי. אולם כבר לא מצאתי אותו הוא נהרס".

לידתו לא היתה קלה. כשהוקם נסע ר' זלמן מייזל ז"ל לירוש־לים לקבל את הסכמת רבני העיר על החדר המתוקן. הרב זוננפלד ז"ל, רבה של ירושלים סרב לתת. אולם, כאשר ביקר בתה"ת הראי"ה קוק, זצ"ל, שהיה אז רבה של יפו הוא התלהב מהלימודים ונתן את הסכמתו.

„תלמידי ביה"ס העריצו את הרב קוק, היו הולכים אל בית הכנסת שלו, „שערי תורה" לשמוע את הדרשות שלו, על אף שלא הבינו הרבה" — אומר אחימן.

אז קמה גם הישיבה הראשונה בשכונה. היתה זו ישיבת „אור זורח" של ר' זרח ברנס, שייסד את שכונת נוה שלום.

התלמידים רצו מהת"ת המתוקן אל הרחוב ואל בית הכנסת. „היו לנו חיים מלאי פעילות. בעיה האוכל לא היתה רצינית. בבוקר היינו אוכלים לחם עם „סברה" שהערבים היו מוכרים לנו בפחות משוזה פרוסה, או אוכלים לחם עם תאנים". בשאר שעות היום הבאנו לחם מהבית, מריחה בחלבה או בזיתים".

גם בחדר המתוקן לא היתה תוכנית לימודים מסודרת. „למדו מה שהחליט כל מורה. למדו גמרא, עברו לנביא ושוב חזרו לגמרא. ואם מורה חדש החליט ללמד את אותו הנביא שלמדו קודם לכן, אז למדו את הנביא מחדש".

„אבל לאט־לאט נוספו תלמידים. שמע החדר המתוקן בו לומדים גם מקצועות אחרים עבר בכל השכונות. לא היה בית ספר אחר, מלבד בית הספר לבנות בנוה שלום. בהתחלה למדו תנ"ך, חומש, רש"י, חשבון וגרמנית.

למה גרמנית? משום שהיה מורה שידע גרמנית. אז רצו שה־ילדים ידעו שפה זרה וחשבון. יפו החלה להתפתח. המסחר החל לצמוח ואלו שני המקצועות שהיו דרושים לכך. ליבאי החל ללמד את כל המקצועות בעברית. עד אז למדו בכל ה„חדרים" רק באידיש. אולם גמרא המשכנו ללמוד באידיש. וכי אפשר ללמוד מקצוע זה בעברית?

„ה„חדר" גדל, נוספו תלמידים באו מורים חדשים. ועד „אחוה" טיפל בכל הקשור באחזקת ה„חדר־המתוקן". עד מהרה מנה המוסד כ־200 תלמיד. היה צורך להעבירו מהדירה הקטנה שהיתה במנשיה ואכן, חברי הוועד שכרו בניין בן שתי קומות ליד בית־הכנסת „קהלת יעקב" בנוה שלום ושם שוכן החדר".

## ● בשלבי התפתחות

עם התפתחות המוסד, היה צורך במנהל בעל כישורים שיוכל להחזיק בו. חברי הוועד התייעצו עם יהודים, ולבסוף קבלו את הצעתו של ר' אלתר שכביץ, יהודי תלמיד־חכם שגר בגדרה אשר המליץ על הרב ד"ר יוסף הלוי זליגר מגליציה לנהל את החדר. היה זה בשנת תרס"ח שנה לפני ייסוד תל־אביב.

מספר ר' ח. נ. אחימן: „הוא היה אישיות רבת רושם. יהודי דתי, משכיל ורב. היה דרשן גדול. אני זוכר את דרשתו ב„סוכת שלום" — אז כפי שיהודי השכונות קראו לבית כנסת זה „דער האלצנער שול" (בית הכנסת מעץ — היות הוא היה בצריף). הוא אמר אז לקהל הבאספים בעברית: אתם קוראים לחדר „מתוקן" אבל אני מזהיר אם לא תשמעו לעצתי — יהיה זה חדר „מסוכן" (תו יפויה מבוטאת באידיש כ־ס). הוא היה יחיד במינו. לבוש כאירופאי, חליפה מסודרת כאשר ציצית בצבע תכלת מבצבצת מבגדו. הוא החל להכניס סדר בלימודים ואף שינה את שם החדר ל„תחכמוני". תחילה קבע שאת כל המקצועות — חייבים ללמוד בעברית. הוא כינס את־פת הורים מיוחדת כדי להסביר את שיטתו. ברוב הדברים הסכימו ההו־רים, אבל פרצה סערת רוחות כאשר הרב ד"ר זליגר הודיע כי גם גמרא ילמדו בעברית. איך אפשר להגיד בעברית ובניגון „פרעגט די גמורא" (שואלת הגמרא) התלהטו הרוחות אולם הוא עמד בשלו והצליח. הוא גם הכניס שיטה מיוחדת בלימוד הרכבים. חיבה מיוחדת היתה לו ללמוד אגדות חז"ל והדבר משך את התלמידים במיוחד".

ממשיך ר' אחימן: „הוא היה דייקן, לא היה מוכן לפשרות ועל זאת היה רב עם הוועד, עד שעזב את בית הספר וחזר לחו"ל. יותר כאוחר בא חזרה לא"י, המשיך ללמד בפתח־תקוה. היו לו הרבה פרינציפים. בין היתר איסור ללכת לרופא, ואכן מחלתו הת־גברה, הוא עבד על עקרונותיו וזו הכריע אותו בגיל צעיר".

אז החלו לבנות את תל־אביב: גמלים עמוסי זיפזיף עברו בקצה השכונה לעבר החולות. „אני זוכר כי בהפסקות היינו רצים אל הגבעה לראות איך מיישרים את החולות" אומר לנו אחימן. היו להם ציסוקים. מסתבר שרוב המשחקים שמשחקים כיום שחקו אף בחדר המתוקן: „שיחקנו פורפורה" קלאס וג'ולים ותופסת" — מחייך הוא לנו בניצוץ שובבני.

מספר אחימן: „היה או 'מורחי' בגרמניה. והם יסדו את 'ועד תחכמוני' שבראשו עמד ד"ר ז. פויכטוונגר. ועד זה שלח לישו שני מורים: ד"ר אבג'ל והמזמן שלזינגר".

„הגרמנים" הכניסו סדר. ד"ר שלזינגר, הכניס למערכת הלימודים את המטיכטיקה והצרפתית וקבע מערכת שעות. „אני זוכר, כי בהתחלה היו התלמידים לומדים בעצבם, בכל יום המיסי במשך כל הלילה. היו צושים „משמר". היינו אז כבני שלש־עשרה וזה היה טבעי ללמוד לילה שלם פעם בשבוע. פעם הגיע ד"ר שלזינגר לבית הספר בלילה וראה אורות דולקים. הוא נכנס פנימה וראה שלומדים בלילה „צריך שיהיה סדר" צעק — וגרש את הילדים. בלילה צריך לישון, אז נפסקו לימודי הלילה בבית הספר".

מאז עקר בית־הספר ממקום למקום. פעם שכן ליד פסי הרכבת בנוה שלום, עד שלבסוף שכן בבניין של שלוש קומות בקצה שכונת נוה צדק".

בינתיים רכש הוועד „מגרש" בשביל בית הספר. תרם את הכסף יהודי יקר ממרנקפורט.

בית הספר החל לקבל צביון קבוע. היתה דאגה להתקדמות התלמידים ולעתידם.

מספר אחימן: בשנת תרע"ד שלח אותי הועד לגרמניה, כדי ללמוד בסמינר היהודי בקלן. למדתי שם על חשבונם במשך 4 שנים וכשחזרתי לארץ כיהנתי כמורה בבית הספר".

פרצה מלחמת העולם הראשונה. תחילה הלך הכל כשורה, הבשיכו ללמוד בצורה מסודרה. „אמנם — נזכר כיום אחימן, תחילה הגיע הרב י.ל. הכהן פישמן ז"ל. הוא כינס את המורים ואמר להם בשפה האופיינית לו: „קיבלתי מכתב מגרמניה לפטר את כל המורים". כמובן שהמשכנו ללמד. לא דאגנו אז למשכורות השוב היה קודם כל חינוך הילדים".

עד אז לא התערבו הטורקים בנעשה בבית הספר. כשפרצה המל־חמה הגיע מפקד טורקי ודרש שילמדו בבית הספר את השפה הטור־קית. „הזמנו ערבי שעבד במאריה (במכלה) שילמד את השפה. כמובן שהוא לא לימד דבר. אבל חוק זה חוק".

## ● הכביש שנסלל לכבוד התורכים

נזכר איש שיחנו: „קרה אז מקרה מעניין שהשאיר רישומו על בית הספר. השליט הטורקי המקומי, חסן בק, פרץ דרך רחבה ביפו. הוא הביא בחורים מבקווה ישראל שיטעו שורות של דקלים בשני צדי הדרך. כשסיים את הדרך היפה, הזמין את השליט הטורקי במאל פחה ואת שר המלחמה שלו אנבר ביי להנוך את הדרך החדשה. ואכן שני השליטים הודיעו כי יבואו ליפו להנוכת הדרך. החולט שגם ביה"ס תחכמוני יקבל את פני השליטים. המורה הטורקי התרגש עד מאד, התחיל ללמד את התלמידים הרגילי סדר בטורקית. כשהגיע היום המיועד, הסתדרנו בשורות. המורה ליבאי עמד בראש שורת תלמידים ואני בראש קבוצה אחרת כשלפנינו צועד המורה הטורקי. הצבנו לרחוב החדש שמו הוסב ל„ג'מאל פחה", והנה מלפנינו מכונית מהודרת ומקישטת המתקרבת לעברנו. המורה הטורקי כרוב התרגשות שכח להת פקודה לעצור ואנחנו המשכנו לצעוד מול המכונית. רק ברגע האחרון נמנעה ההתנגשות, כאשר ליבאי פקד להתפזר לעבר המדרכה".

אגב, באותה תקופה ערכו התלמידים גם טיולים להכיר את הארץ. „אני זוכר את הטיול שערכנו לירושלים לירידה. יצאנו בלילה בעגלות לכיוון ירושלים ומשם צעדנו ברגל. הכיול נמשך שבוע ימים. וכמובן שהוועד הגרמני מימן אותו".

אולם עד מהרה הלוו להתרגש הצרות. בתרע"ז חזל הגרוש הגדול. כל המורים התפזרו בארץ ובית הספר נסגר. היו כאלו שנתפסו ונורשו מן הארץ. כך קרה עם המורה מרדכי רזיאל, אביו של מפקד אצ"ל דוד רזיאל, אשר הטורקים תפסו אותו ברחוב יהכניסו אותו לבית מעצר. ר' מרדכי רזיאל ביקש כי יביאו אליו גם את רעייתו ובנו דוד. חברי הוועד רצו לבית המעצר וצידו את רזיאל בכסף. שום דבר לא עזר. הוחלט לגרשו. הם הצידו את המשפחה ברחוב לעבר הגמל. אני אכר שמרדכי רזיאל החזיק בבנו הקטן בדרכו לאורך הרחוב. אולם הוא היה חלש ונפל, ואז החזיל הטורקי לקח את דוד על כתפיו ונשאו כל הדרך. אגב, אומר אחימן, הם צעדו באותו רחוב שנקרא כיום ע"ש דוד רזיאל".

לפני כן עברו גם את הארבה הגדול שהיה בארץ ובית הספר התגייס כולו לעזרת איכרי ראשון לציון להלחם בארבה. „במשך שבוע ימים עבדנו יום ולילה לשרוף את „הגוגי" בתוך בורות עבקיים. אז הבנו היטב את דבריו של יואל על הארבעה".

שנתיים היה סגור בית הספר. בשנת תרע"ט, נפתח מחדש. „אז קם איחוד־החינוך" של הוועד הלאומי וד"ר יהודה מהרשק קיבל את ניהול בית הספר. יש לזכור, אומר אחימן, כי בזמן המלחמה ניהל את בית הספר ד"ר אגגל, היות וד"ר שלזינגר חזר לגרמניה בהתאם לבקשת הוועד. הוא נספה יחד עם כל בני משפחתו בשואה".

ד"ר יהודה מהרשק, ניהל לפני כן את ביה"ס לבנים (שאחר"כ הוסב שמו לאחד העם) שהיה בתא. ואם כי זה לא היה בית ספר דתי, הרי ששם נערך כל יום תפילה במניין. „בכלל המושגים של דתי ולא דתי, היו אז שונים מאשר היום. לא ראית אדם שיחלל שבת בפרהסיה, אז יעשן בבלוי. היה יחס לנושא הדתי מכל שכבות הצבור.

אז קם הוועד המפקח של בתי הספר של המזרחי, שהלש גם על בתי הספר הדתי במושבות שהיו תחת הנהלתו של ד"ר משה אורבך.

בית הספר המשיך לגדול ובשנת תרפ"ג הגיע לשיא של 1400 תל־מידים.

בשנת תרפ"ב סיים המחזור הראשון את לימודיו ומאז נמשכים הלימודים כסדרם.

בית הספר גדל והתפתח. היתה דרישה להכנס לבית הספר מכל חלקי העיר שגדלה. ד"ר מהרשק פתח סניפים לבית הספר. תחילה בשכונת שפק (הגינה שליד רחוב החשמונאים) שם הוקמו 5 צריפים, שמהם נוסד בית ספר בילו"י. סניף של תחכמוני נפתח בבית הפועל המזרחי ברחוב אחד העם ובמקומות אחרים בעיר, אלו הפכו לאחר מכן לבתי ספר דתיים עצמאיים.

*

בראשית העשור הזה דעך בית הספר והמעט איימה עליו סכנת סגירה. אולם הזדות למנהל החדש יהושע גורא, וצוות מוריו אשר ה„סנטימנטים" של המקום משחקים בו תפקיד חשוב, והתגברו על הבעיות והוב מקבל בית הספר תנופה חזקה.

הוא גם עבר מהפכה. „לפני 4 שנים החלטתי להפוך את בית הספר למעורב. לומדים בו בנים ובנות יחדיו. דבר זה העלה את הרמה. יש לזכור כי בכל האזור הזה אין אף בית דתי אחר. רוב התלמידים מגיעים כיום אלינו לאו דווקא מבתים דתיים. אולם אומר מר גורא, אנו מקדישים רבות לחינוך, כמו אז — עוברת כיום מתוך 21 הבוגרים שסיימו היום את בית הספר 4 הולכים לישיבות ו־8 לבוסדות פנימיה דתיים. זאת כאשר למעלה מ־60% אותם הם בני משפחות לא דתיות.

על הנהלת בית הספר להתגבר על בעיות קשות, אולם המנהל מביע תקוה כי הם יתגברו על הכל כדי לתת תנופה חדשה לבית הספר הוותיק ביותר בתל־אביב, זה ששימש כאבן בוחן לשורשרת בתי הספר הדתיים ברחבי המדינה.

חבר המורים בשנת תר"פ

יושבים משמאל לימין: המורה פאובני, הרב צוזלינג, ד"ר יהודה מהרש"ק, הרב אשר, המורה פודוניטקי פריאל, וגורדון. עומדים משמאל לימין: אשר רבלין, מרדכי רזיאל, דוד יפה, רפפורט, הרצפלד, סלוכר, ד"ר ת. אגוד, ד"ר נ. ולרשטין, גריץ, פרנק וח. נ. אחימן.

# האמנם „תסביך מצדה"?

(סוף מעמוד 3)

מכאן נמצאת למד שבלי ואולי שלא בכוונה תחילה הוא את הציבור ומביאו לתפושה ... בינו לבין עצמנו שואל אני ... קה, או שלול ללקות במצב ... של חוסר ראות מצא מן הסב... המאבדות משותקות במצב יח... מצב חסר תקווה — דומה, כי אלה שעדיין סבורים כמונו ש... „להשפיע על ירובבו" ע"י הצג... פרות ריאליות: המצאימים ... ציבור ומנהיגותו באמינות ל... אמשורות של קידום השלום ... נסיונות למצוא מוצא מן הס... פוליטי ומביעת הפושים את ... שרויות להקדות את חוד השכ... דווקא לפתוח רובצת הסכנ... „תסביך מצדה" שעה שיש... ליתחיקום המתקנות.

* *

האמת המשונה היא שאם ערבים אינה יודעת גבולות, ... כך גם מתנגדים לכל גבול ... כאשר הם תובעים נסיגה ... 1967 ובבשימה אחת מוסיפ... ישה להקמת מדינת פלש... (קרי: מדינת אש"ם), כולל ... ירושלים, הרי כוונתם ... חיסול ישראל. סרובם להשל... כלל אינה תלויה בשטחים ... אחרים.

כלום באמת היונה מאמינ... ישראל במשך כל השנים ... העולם וגם הערבים יודעים ... רבים והתבים השטחים ... כנה לוותר עליהם. כל ... ששורטטו ע"י מפלגות ... ווה ומוכרות לערבים ... דוחים את הכל. הם רוצים ... ללא המורה של שלום ... המורה משמעותית כל ... פתוגה בהרבה משלום. לא ... אמת אם אומר שרוב העם ... מוכן ומזומן לשלם ... רבים עבור שלום. אבל ... בוויתורים שעלולים לקרב ... תמה ולא את השלום ולסכן ... קיומנו?

הערבים מתכוונים ... מלחמה חדשה. מן הטעם ... כימים שגם עלינו להתכונן ... זאת, לפרות כל הסיכונים ... בכך, מפגינה הממשלה ... ומצהר לוויתורים ... שלום ואפילו המקורבות ... אינו חשד שהוא ... עצמי מופרז, בשלוות ... הממשלה ביתירה ... יש מקום להלך עליו ... לא ע"י האיה ...

* *

אין לנו ברירה אלא ... התנחשל מבפנים ... ברזל נגד רדיפת ... והמתירנות, ההוללות ... אוכלות אותנו בכל ... במהפכה של ערכים ... פוח ערכי מוסר ותרבות ... חיים יהודיים. הערכים ... אידיאלים האנושיים ... ציוניים — יונקים אחד ... משפיעים אחד על השני ... ניצבת האמונה בנצח ישר... טמון בנצר ישראל.

## „שירי החול" לר' שלמה אבן גב...

יצא בכרך גדול ... שירי החול לר' שלמה אבן ... על ידי חיים בראדי ... שירמן בהשתתפותו של ... דוד, הוצאת מכון שוקן ... יהודה, והפצה בידי ...

זו מהדורה מדעית ... המשורר הגדול על פי כל ... של „הילוף גירסאות. 329

# קהילת מאדריד – עבר והו...

(סוף מעמוד 5)

כאן, במאדריד, נערכו גם תהלו־כות של נדונים לשריפה על־ידי ה־כנסיה, ואשר בסופן הועלו האנוסים על מוקד האוטודה־פה. שני צייריה ספרדיים נודעים, בורגאסא וריסי דהביזארא ציירו את התהלוכות הנדו־נים, ותמונותיהם מפארים את קי־רות מוזיאון פראדו...

בשנת מורה ישראל / 1492 גורשו יהודי מאדריד מעירם. עם גירוש כל יהודי ספרד, אך תעודות על גי־רוש קהילה זו לא הגיעו לידינו. לאחר הגירוש — גדלה קהילת האנו־סים, וכמובן — גם השמדות, גילוי עוונות, עמידה לדין האינקויזיציה, ושריפות אוטודה־פה. לכאן גם ה־גיעו אנוסים מערים אחרות, ועל כולם התנפה יד האינקויזיציה. היו גם שנידונו לשריפה, ונשרפו לעיני כל תושבי העיר, באותה כבר, לא הרחק מכאן, בככר פלארסו דה־סול...

יש המספרים כי באחד המשפטים נתגלה, כי בשנת 1720 החזיקו ה־אנוסים במאדריד בית־כנסת, בו נת־אספו ובו התפללו כעשרים משפחות של אנוסים. בית־כנסת זה קיים היה כעשרים כנה. יתירה מזו, סיפרו כי באותה עת באו האנוסים כדברים עם הקהילה היהודית בליוורנו, בה השתכנו רבים ממגורשי ספרד, בקשר לבחירת רב לעדת האנוסים במאד־ריד. באותם משפטים גם האשמן היהודים בעוון משונה: האשימום כי בביתם מצוי צלב — אותו הם מלקים בכל ערב שבת בין השמ־שות... ולא עוד, אלא שהצייר ה־ספרדי פראנסיסקו קאמילו, צייר על כך המונה גדולה, המפארת את ה־מוזיאון...

באמצע המאה הי"ט רפתה ידה של הכנסיה. היהודים מצפון־אפריקה (מעטים גם מארצות אירופה) הגיעו למדריד. הקהילה נתבכה בידי מיס־דוה הצדקה של משפחת רוטשילד, וארגנה את מוסדותיה.

רוח חדשה החלה נושבת בספרד. בשנת 1915, בימי מלכותו של אל־פונסו השלושה־עשר — הוקמה ב־אוניברסיטת מאדריד קתדרה מיוחדת ללימודי עברית ולספרות תלמודית. בראש הקתדרה הועמד המזרחן הנודע אברהם־שלום יהודה, יליד ירושלים (1878): בתחילת המאה היה מרצה לתנ"ך ולשפה העברית בבית־המד־רש לחכמי־ישראל בברלין; לאחר שעזב את מדריד בשנת 1921 הרצה באוניברסיטאות אנגליה, גרמניה ו־שוויץ, ובניו־יורק; ערך את „חו־בות הלבבות" בערבית; ספריו: עבר וערב; קדמוניות היהודים; שפת ה־מקרא ויחסה לשפת מצרים; נפטר בניו־יורק בשנת 1951).

## במלחמת העולם השניה

עם פרוץ מלחמת־העולם השניה, עמדה ספרד תחת השפעת „מדינות הציר", גרמניה ואיטליה. המוסדות היהודיים נתבטלו, בתי־הכנסת נס־גרו. עם־זאת היתה גם קרן־אור: בשנת 1940 הוציאה ממשלת פרנקו ויזות מעבר ליהודים שנמלטו מאי־רופה, בעיקר מצרפת. אף לאלו ש־עברו את הגבול הצרפתי־ספרדי, ללא אשרות, נתנה רשות להכנס לספרד, ומכאן עברו למדינות אחרות. עם כיבוש צרפת בידי צבאות גרמניה נמלטו מצרפת כשנים־עשר אלף יהו־דים והגיעו לספרד, מרביתם למד־ריד. בתחילת שנת 1949 וחודש אר־גון הקהילה היהודית במאדריד, ו־נפתח בית־הכנסת ברחוב קרדינאל ציסנירוס 63, ומשם עבר לבבינו החדש, כאן ברחוב באלמס. בראש הקהילה עמוד אז משה לבנדה (מ־מוצא יהודי פולין), באאור וייסק־קופ. כיום מונה הקהילה כשלושה אלפים יהודים. אכן, גדלה הקהילה, והיא כיום שניה לקהילה של באר־צלונה. הקהילה מאורגנת, וביום ש־נחנך בית־הכנסת והמרכז הקהילתי, הכירו בו גם השלטונות הספרדיים, והודיעו כאן מחדש על ביטול צו גירוש היהודים משנת מורה/1492.

תמה שיחתנו במרכז הקהילתי של יהודי מאדריד. אנו יוצאים לרחוב באלמס, על גדרות בתי־הסביבה אנו מבחינים בכתובות. כן, תופעה ידו־עה; כתובות גנאי ליהודים...

## מכון לחקר היהדות הספרדית

עדיין לא תם בקורנו במאדריד. אנו צועדים במורד רחוב מרכזי רחב־ידים, קרבים אל עבר בית־המלון הגדול פאלאס־הוטל. סובבים לרחוב הדוכס דה' מדינאצלי 4. שלט קטן בבית משרדים גדול מס־פר: „אינסטיטוטו אריאס מונטאנו". אנו עולים במעלות, נכנסים למכון זה הקרוי על־שם אריאס מונטאנו. גברת צעירה, ממושקפת, מובאת אלינו — היות וזו היהודיה המצויה בשעה זו במכון, ומדברת בשפה זרה: אנגלית.

הגברת הצעירה אינה אלא חוקרת תנ"ך, ואת במסגרת מכון זה. מפיה שומעים אנו על מהות המכון: „אינ־סטיטוטו אריאס מונטאנו". המכון הוקם על־ידי ממשלת ספרד בשנת 1941. כאן מסובין חוקרים שהם גם מרצים וחוקרים במסגרת האוניבר־סיטה במאדריד — בתחום חקר הי־הדות הספרדית, לשון לאדינו, הי־ספרות היהודית של ימי הביניים ותולדות יהודי ספרד. המכון לאור רבעון, בשפה הספרדית: „ספרד", ובו מחקרים שונים ... דות ישראל. מן המשתות ... במכון זה הוא המוקד ... צסקו קאנטירא בורגוס ... רת צעירה מוליכה אותנו ... הגדולה, בת כעשרים אלף ... תוכן מרביתם הוא: ... תנ"ך, ארץ־ישראל, היהדות ... האיסלם. הנה מראה לנו ... רת את הספרים שהמכון הו... עד היום: הנה מוקדש של ... קאנטירא בורגוס אודות ב... בטולידו, סיגוביה וקורדובה ... רים אודות ר' אברהם ... הנשיא (ראב"ח), מגדולי ... רד וספריו; מחקרים בשירי ... תיו של ר' שלמה אבן־גבירול ... אודות ר' יהודה הלוי כמשו... לוסוף; מחקר בדעותיו ... בחיי אבן פקודה; מחקר ... של ר' משה אבן־עזרא; בב... הבבאי לר' יוסף הכהן; ... התנ"ך (כמובן ברוח שאינה ... מחקרים בלשון העברית וב... דינו; מחקרים בתולדות ... רד, האנוסים, המשפטים ... ומישים ספרי־מחקר, ועל־... רות רבות של רבעון „ספר... בלשון ספרד.

*

העיר לנו היום במאדריד ספרד. אורות רבים וצבעוני ברחובותיה הראשיים של ... רחוב הראשי, בו מטיילים ... רים הלונות ראווה מהודרים ... יות פאר. טיול ארוך ומעי... בות העיר.

הנה הגענו אל מול כנס ... לורנצו. עד סיבוב הנה ... הקרוי „קאלה דלה פה" ( ... אמונה). בתים ישנים, חו... בות אפלולית, סמטאות ... זוהי השכונה היהודית הע... מאדריד. הבניינים עומדים ... על עמדם, רק התושבים ... שוב אין יהודים מתגוררים ...

אנו חוזרים לרחוב „טר ... צ'ס" (שלושת הצלבים). ... בית־מלוננו „אנאקו רסידנצ... עים אנו כי מחר יאיר לנו ... — ועתה הוא המועד להכין ... גיות יום־מחר היומים של ...

עד אור איילת־השחר ... נינו הרעננה. כל תכנית ... הינו, וכל אחד מאתנו ... ביתנו.

בשעת צהריים מוקדמת ... רכבת מהירה ונוחה — ... ואלנסיה.

# רב חדש בא לבירת העמק

יחה עם הרב פרץ ציוני, רבה החדש של עפולה)

מאת חיים פיקרש

ה שנים, מספרים, לא דרכה כף רגלה של אישיות רבנית ינית, בתחומו של בית הספר החקלאי „כדורי" שליד כפר ומשבא לפני כשנה הרב פרץ ציוני, בשערי המוסד החקלאי, חש של הפתעה בין מאות התלמידים. ברם, משאלת הלב ב הצעיר, „להחדיר קצת מסורת" בלבבות הנערים. כשר, הופעתו וקיסמו של „הצבר התל־אביבי" עמדו לו.

היא שמאז הביקור הראשון שיך התמיד, ובימי שישי ית עמם ואחד כבני החבורה אף הרחיק בגלוי הלב שלו. , הרב, מעניקים לי אושר — אמר ומיד הוסיף: „אני יום בו אגדל, אהיה עצמאי, אורח חיים יהודי מלא" ! — צער. באו לביתו של הרב, במו־שב הדתי שדה אילן, שהו בו בימי שבת וחג, ספגו אווירה יהודית, וביקשו „להמשיך ולשמור על הקשר" !

תחום זה של הענקת השופה הלב ל„נערים התועים" שבבית הספר ה־חקלאי האזורי, כמו בביקורים הרצו־פים במשקים הקיבוציים, במושבים ובמושבות הוותיקות הפזורות על פני מפת הגליל התחתון, רק חלק מתחומי הפעולה המגוונים של הרב הצעיר, שנבחר לכהן כרבה של עפולה.

### נמשך מלידות לעפולה

הרב פרץ ציוני, שנולד לאביו הדיין ר' מנחם ציוני, בתל־אביב, קנה תורה בישיבת הצעירים בסוני־ביד וכונן שנים רצופות עשה בין כתלי ישיבת „חברון", נמשך מילדות כבקסמי פלא, אל נופי עמק יזרעאל. אפשר הסיפורים־התיאורים אודות מסעותיו כובשי הלבבות, של מרן הרב קוק זצ"ל בין בני הקיבוצים בעמק, ההתעוררות הניכרת במשקים אלה לשיבה אל המקורות, הבאה בין

השאר לידי ביטוי בהקמת בתי־כנסת ואפשר הנופים האגושים המשולבים בנופי שדות הגידולים מדיפי ניחוחי ההציר, השפיעו כוה שלוש שנים, שעקר הרב ציוני מהעיר הגדולה ההי׳ בכהונתו הרבנית במושב שדה אילן. המושב הדתי, שזכה לתנופה רוחנית־דתית, בהנהגת הרב, כשה־מוקד — בית הכנסת הנאה שבמושב ושיעורי התורה שהנהיג בו, היתה את עיקר התעסקותו הרבנית, אך מכאן, הרחיב הרב הצעיר את תחומי הפעולה, והגיע למרומי רמת הגולן שם אימץ ישובים ובמיוחד את כפר גב"ת, הדרים אל ישובי ביכורה שליד העיר בית־שאן, הירבה לבקר בישו־בים, ובמיוחד בקיבוצים חילוניים, והצמיד עצמו לרשות החברים, ובמ־יוחד בני הנעורים, אתם הירבה לשוחח על עניני דת ומסורת.

הרב ציוני הוסמך על ידי גדולי תורה ובכללם זקן רבני ארץ ישראל, הגרא"י. אונטרמן, שכתב בכתב ה־הסמכה „ראוי הגאון הרב ציוני לש־מש ברבנות או בדיינות בקהילה חשובה. עוסק הוא שנים רבות בשקי־דה כבירורים של סוגיות הש"ס ומצ־טיין בידיעותיו". ואמנם, מגולות יהודיות אלה עומדות לו בפעילותו הדתית באותן „שדות הבור" שבעמק יזרעאל. לאחר נשואיו עם רישל, בתו של הרב חיים אבלסון, מרבני ארגנטינה שעלה לישראל וכעת מכהן כראש ישיבה, בישיבת בני עקיבא בחדרה, מסתייע עד היום בפעילותו זו ברבנית, שזכה עצמה ראויה אף היא להערכה. הרבנית עטורת השבים מנהלת מזה שנים את סניף בני־עקיבא בשדה אילן. עם הילדים הד־תניכים היא יוצאת למחנות הקיץ, מחיידת בשבילי הארץ, ולא מכבר אף פגשנה, נעה עם חבורת הילדים, אל מצודת בירייה הגלילית. זו, הר־רבניה, האם לשלושה ילדים קטנים, עושה שליחותה שלא על מנת לקבל פרס. „לא נמצאים מדריכים במקום, גם קומונר לא נשלח, נטלתי אני את היוזמה" — היא שחה בנימת התנצלות...

### הקשר עם בני העיר

הרב ציוני, שהשתלם בהוראה ד־דיינות בבית המדרש הגבוה „שבט מיהודה" בנשיאותו של הרב א. י. אונטרמן, החל את פעילותו הרבנית, תוך כדי הלימוד ב„כולל האברכים". הוא נתמנה כרב בית הכנסת לצעי־רים „היכל ישראל" בבני־ברק. יותר מאוחר, לאחר נשואיו כיהן כרב בשכונת אפרים בחדרה, ובהמשך הש־נים האחרונות, פנה כאמור, לכהן ברבנות במושב הדתי שדה אילן. הפעילות, כאמור, לא הצטמצמה ב־מושב, אם כי השקיע בו הרבה לקי־דום הנושא הרוחני־תורני.

אך הקשר האמיתי עם בני העיר החל למעשה, בעיצומה של בהלמה ימי הכיפורים. באותם ימים דווי־מהח, לא נח ולא שקט. הרחיק עד ליחידות הצבא ברמת הגולן ושהה בחזיתם, ועד היום, כשהוא עוזב את ביתו ומשפחתו ויוצא לקיים פעילות רוחנית באחד מישובי הגולן, הוא פוגש את משמרות הצבא, בלוי־לות ושיחות, נעצר לידם ומשוחח שיחה, „שיש בה כדי לעודד הבחו־רים"... אך היכרות הדוקה יותר הי־תה לו עם אנשי יחידת הרכב, שעליה נמנו אחדים מפרנסיה של עפולה. יחידה זו אומצה על ידי אנשי המו־שב בראשותו של הרב, וזכתה ל־תשומת הלב הראויה. ואזי פנו אליו שיבוא לכהן כרב בעפולה. „בתחילה סרבתי", גלה הרב ציוני, היה ברור לי שעוד לא ביצעתי את כל שליחותי בשדה אילן. אך יותר מאוחר, כש־נוכח הרב הראשי לישראל הגר"ש גורן, באחת משמחות הכלולות של בן המושב, ושמע על פעלו של הרב מפי בני המקום. החל להפציר בו להיענות לשאלה תושבי עפולה ולהציג מועמדותו בבחירות. אך שוב „המשכתי להסס" — מודה הרב ד־מספר כי בתחילה הסכים להופיע „ללא כל התחייבות" בפני תושבי עפולה, ובאותה הזדמנות ביקר בבתי הכנסת במקום ושוחח בפני המתפ־ללים ו...כבש ליבם. עובדה היא, שמאז אותו ביקור לא הניחו לו ו... והוא נבחר

### שיתוף פעולה הדוק

שיתוף פעולה הדוק מובטח לרב ציוני בצידו של הרב ר' יהודה שי־רית, רב בני העדה הספרדית בעפו־לה שנסיון השנים שלו וכח הש־פעתו הרבו רבות לקידום עניני הדת בקרב תושבי החדשים והוותיקים של עפולה כאן יתכוונו שני הרבנים לפעול בצוותא לארגון שירותי הדת. לשיפורם, להעמקת הפעילות בקרב בני הנוער ובמיוחד בין תלמידי בתי הספר הדתיים הכלליים כאחד. לדע־תי, אומר הרב אין ציבור „חילוני", כולם ספוגים באיזו ניצוץ יהודי סמוי... ואף בקרב אלה, מכטות רבה של ציון ישראל — אפשר !

# רשמים חטופים מלונדון היהודית

מאת יונה כהן

רם אצא לסיורי הקבר ב־ ן אמרו לי חברי: השליחים יל „מלקקים דבש". רחוקים מיסים שבארץ, משחררים היוקר המאמיר, רחוקים ת ביטחוני ומסערת מדי־ ונתונים בורוותה השלווה לית. במשפטים דווי קנאה נו את מציאותם של השלי־ שלנו שבחו"ל, מה גם ש־ ניכר משכורתם במטבע מאפשר עושר קל והתבססות ית לשנים ארוכות. וייד ב„יידע" זה באתי ללונ־ בעדים של „יורדים" רבים סגיהם מצאנו הבורה של ים, ששמותיהם ומספרי טל־ ם נכתבו בפנקסנו הקטנים. הרגע שהשליח נכנס לדי־ „קבע" שלו בחו"ל הריהו „אבן שואבת" לישראלים , וביתו אכסניה שלא מן ן, עיקר הפעל, כמובן, על הבית, החייבת להיות מר־ בכל עת, אם ביום ואם ה, לשרת את האורחים. מתחיל ב„משהו לאכול", את לאורח כיצד להגיע אום פלוני ותיאטרון פלמוני ים גם ללוותו לקניית מוכ־ ומתנות, במקום בו הדברים ים ביותר הזולים ביותר. , אין השליחים בחו"ל „מל־ דבש". התפקיד של היהוך אירגונו הדתי, הלאומי, ע למצוות התורה, העם הי־ הינם עידוד באדמה קשה, מכשולים רבים. העבודה ה„תוצרה" דלה במושגים

ניים בגולה (בראשותו של משה קרונה ובניהולו של ד"ר חמיאל) פועלת בכ־22 בתי ספר יסודיים, תיכוניים ועל־תיכוניים בבריטניה ובאירלנד.

שיגור מורים מן הארץ לבתי"ס אלה הוא צעד מבורך שהכל מכירים בחשיבותו. מורים ומו־רות אלה מקדישים מיטב זמנם ומרצם לתפקידם — שליחותם.

אין נציג המחלקה מסתפק בכך. מחפש הוא דרכים נוספות ושד־רות לחיזוק החינוך היהודי במ־קום. מעשה ובן למשפחה שלדו־רה דורות היו נאמנים לרפורמה קנאית, פנה למר דגן בבקשה למצוא יחד דרך לתת חינוך דתי מסורתי, שורשי ומקורי, לנוער, כדי להצילו מסחיפה ההתבוללות.

הנציג אירגן „סופי שבוע" להעמקה ולימוד מחשבת ישראל. באחד מהם השתתף לא כבר גם הרב הראשי ליהדות בריטניה הרי"ר ע. יעקובוביץ.

המחלקה התורנית בלונדון מו־ציאה לאור חומר הסברה על כל חג ומועד (באנגלית) על בעיות ונושאים שונים ביהדות, והדבר לתועלת רבה לכל המורים וה־מחנכים, מכל החוגים היהודיים.

ברכה לעצמם קובצים הקורסים להדרכה ולהשתלמות שהמחלקה התורנית מארגנת באנגליה.

### חבורת נשים צדקניות

חבורת נשים, בראשותה של הרבנית הגב' יעקובוביץ, נטלו על עצמן על מבורך לאסוף מזמן לזמן אמצעים כספיים ולהעביר למוסדות חינוך דתיים בישראל.

לצורך זה הן מארגנות „קפה של בוקר" („קפה מורנינג") — שלאמיתו של דבר שתייתו מת־חילה רק באחת־עשרה בבוקר ומסתיימת באחת בצהריים. לק־ראת ה„מורנינג" הזה רוכשות הנשים כרטיסים, והתמורה היא התרומה למפעל הנבחר.

נשים צדקניות מגולדרס גרין, הנדן, האמפסטד, חילסדן, פינצלי וכו' מתכנסות, איפוא, בבית פרטי. לכאן מביאות הפעילות שבחבורה עוגות מאפה מעשה ידיהן, בתחרות של טיב וטעם העוגה.

בין מנה למנה ובין עוגה לעו־גה ושתיית הקפה (או התה) ניתן לאחות האורחות לדבר בנושא חשוב לגבירות הנכבדות: הת־פתחות האופנה בעשור האחרון, החידושים בה בדרכו ו„פני ה־אופנה — לאן".

בערב אחד כזה נאסף סכום של חמש מאות לישי"ש (כ־7500 לירות ישראליות).

### אמנות ישראלית בלונדון

לרעייתו של יצחק מאיר, ראש המחלקה לעלייה בבריטניה, הגב' רבקה, צולם מעלה. בשעות ה־פנאי, במידה ש„שעות" כאלה לרשותה, עוסקת באמנות הקרו־ייה קולאג'ים.

נוטלת היא פיסה ושאריות בד שנזרקו ללא הפק, מסתייעת בזוג מספריים ובצנצנת של דבק, וב־הרבה כשרון מבורך, ובעמל נמ־לים היא „מציירת" המוגת נוף מרהיבת עין ולב.

ללא כלי עבודה נוספים, כא־מור, בתחושה קולעת של הרכבה נכונה של פיסות בד והדבקתן, תחושה של בת המזרח (רבקה ילידת טוריקה היא) ובתעייתבת באותה של אור צל, זריחה ו־שקיעה של השמש תוך הרמוניה של גבנים, נותנת היא ביטוי עז וקולע לנאיביות ומתוחכמת של המזרח.

בימים הקרובים תוצג בלונדון תערוכה של כעשרים תמונות מעשי ידיה, וב„מרשבהי הישר־אלית באנגליה סיפוק וצפייה להצלחתה של התערוכה.

### שיעורו של הדיין פישר

בביתו הפרטי של מר פוגל ברובע גולדרס גרין שבלונדון, מצאתי כשלושה מניינים של בע־לי בתים יהודים, יושבים ולומ־דים מסכת „סוטה" מפיו של הדיין פישר. רב ליטאי, חריף ובקי בש"ס ופוסקים ונערץ על יודעיו ומכריו.

ביום בואי למדו על מעשה יהודה ותמר, וההסברים שהמר נתנה ליהודה כתשובה לשאלותיו (לפי הפירוש ב„פתח עינים" — שהאירה לו את שביקש לדעת: גיורת אני, יתומה, טהורה וכו'). אולם אגב השיעור, כשהרה בד הכנסת אורחים של אברהם אבינו שילב הדיין פישר ענין חיזוק לומדי התורה שבישראל (בהזדמנות ביקורו של ר' גרשון פרוש למען „מפעל התורה"), חיזוק ידיהם של מגיני ארץ ה־קודש בנשק ובקיום מצוות התו־רה. בשיעור שנמשך כשעה ורבע העביר הדיין פישר את שומעיו לכתו בים רחב של תורה, הלכה ואגדה. לרגע חשבת שבבית כנ"ס בישראל אתה יושב. רק בתום השיעור ראיתי שבגלות לונדון אתה יושב עמהם...

### זה עם שליחי העלייה

שהר' מן הקשיים הללו נר־ בפנינו מספר שליחי עלייה ד, בראשותו של ראש המח־ לעלייה מבריטניה יצחק . מספר העולים — כמה ב־1973 עלו 740 וב־1974 840 איש. ברובם — משפחות ות המעוניינות בהבטחת ות ילדיהם לבניהן. יש גם ה של בודדים לישובים חלו־ . שאר העולים, בני המעמד ני, בעלי מקצועות חפשיים, רים בערים שונות בארץ. ה שליחים באנגליה לטיפול ד העלייה, ובקרוב יפתח ם באחר. מדובר גם על כך ואי העלייה ישמלו גם בצב־ הנוער ההולך. י המקום לא היו מאושרים שמיכאל ספר, ידיד המגבית דית באנגליה, שפעל רבות ירות בתחום זה, הציע לפטר ראש שליחי העלייה (יצחק ר, לשעבר מנהל המוסד „יצי־ ץ"), בשל כך, שהלה מסר רה לעתונות. מורת הרוח ת מזה שיצחק מאיר רכש ם האוהדים רבים, בראותם שונה פעולה הורצה, שיס־ יסודית בתחום הטיפול ב־ שים לעלייה מארץ זו. אולם אגדות היא גם עקרונית. כר ך נענה לבקשתו של יושב הסוכנות היהודית, פנחס , הוקים ועדה לבדיקת דר־ לריאורגניזציה של פעולות יה והחינוך באנגליה. הילה ניסה מר סאקר שלא א את נציג „המזרחי" (מני הורן) בוועדה זו, בעוד שמר־ דציה הציונית הכללית שוה־ ה מ י ש ה נציגים (!) בוועדה מנה 16־15 חברים. רק לחץ יהודי המקום אילץ את מר ר לשתף גם את נציג המזר־ ית של הציונים הדתיים בוועד־ הנ"ל. אף את ה' לוונברג, ר החוג בציונות אנגליה לא ף בה...

רבית ההמלצות של „ועדת ר" ניתנו ע"י ההנהלה בירו־ ים, בהיותם נטולי יסוד מצ־ ביום פועלים באנגליה שלו־ לפעולה המשמרת הצעירה המפד"ל, צעירי פועלי ציון, נים כלליים וכדומה. בדויות ר כוצע כי שליחי העלייה שיפעלו גם בפעולות אירגון נוער. בארץ ובחו"ל מבינים ת דבר זה אפשרי. א פנות תלושה מהמציאות, לא תקנות ביצוע, היא ההמ־ ה שבכל עיר באנגליה תפעל ה חלוצית א ח ת בלבד, ידי כל מקום יקבעו איזו מהן ל כצירים...

### ינוך תורני באנגליה

שיחה הסופה עם מתתיהו דגן ית המחלקה לחינוך ותרבות ביים שע"י ההסתדרות הציו־ נסגאנו לכנים שמשרדד מן של מתי מהוה, לכעשה נת לפעילות ענפה ושסכה. לב כואב שמענו כי יותר אותו מילדי היהודים ב־ יטניה ואירלנד (עד גיל 16) א מקבלים חינוך יהודי כלל. שאר הילדים מקבלים חינוך ד „על קצה המזלג". רובם מיש לאי־יהודיים ומסתפקים „סאנדיי־סקול" (בתי"ס של ראשון) בהם מקבלים „שטוני ת".

המחלקה לחינוך ותרבות תור־

# אלון שבות בן חמש

**19 שנה חיו העיניים נשואות לעבר האלון הבודד שעל צומת הדרכים בגוש עציון שנפל — אלון שהפך לסמל. ב־ימי הזכרון לנפילת הגוש צפו מעבר ל־„קו הירוק" אל האלון הבודד, כשתקווה מקננת בלב לשוב אל הגוש ולקוממו מהריסותיו. בסיום מלחמת ששת הימים היתה והחלטתם של שרידי הגוש ובניהם של הנופלים נחושה: יש לחזור אל הגוש ולהחיותו! ובתום עש־רים שנות פרידה קם גוש עציון לתחיה. כיום אין האלון בודד. מסביבו תוססים חיי תורה ועבודה ביישובי הגוש. בס־מוך אליו שוכן בית הספר האזורי, וקולות מצהלות ילדים בוקעים ממנו. שורות גפנים מגיעות ממש עד למרגלו־תיו של העץ, וערבים מסתובבים בינו־תיהן. חפצו שרידי הגוש להקים גלעד מסביב לאלון, להנצחת ארבעת היישו־בים שנפלו במלחמת השחרור. ביקשו מהערבי בעל הכרם לעקור כמה גפנים, תוך פיצוי נאות, אך הלה מתעקש תקופה ממושכת — ואין הגורמים ה־מוסמכים כופים עליו בינתיים לעשות זאת. באדמה יהודית, לא רק על יסוד „זכויות היסטוריות", יכול ערבי לנהוג בקפריזיות — כנראה, בהדרכת גורמים עוינים — ואין מישהו מוסמך שיעמידו במקומו הנכון. זהו, כנראה, מאותותיה של ההתנחלות היהודית המחודשת בשטחים ששוחררו במלחמת ששת הימים.**

חג באלון־שבות, המרכז האזורי ליישובי הגוש — חמש שנים עברו מאז הגיעו, בשלהי סיוון תש"ל, בני ישיבת „הר עציון" להקים הניחו את היסוד למרכז האזורי ב„גבעת הצדי", שלא היתה מיושבת לפני מלחמת הקוממיות. בתום חמש שנים אלון־שבות היא עובדת חיים תוססת ומר־נינה. בתי־אבן נאים, גינות נוי מטופחות באדמה הטרשית, נחוּת ודחוחה בנוף הרים בקסים. ב־מקום הגבוה ביותר בארץ־ישראל המערבית, 972 מטר מעל פני הים, שרוח קרירה ונעימה נושבת בו בעיצומו של יום קיץ.

## מסגרת פתוחה

מה ייחודו של אלון־שבות? אומר משה מוס־קוביץ, יו"ר המועצה האזורית שפיר, חבר כפר־עציון דאז היהום, שהלקי רב בהחייאתו של גוש עציון: „אחרי מלחמת ששת הימים ראו שרידי גוש עציון חובה לעצמם להנציחו — לא בצורת אנדרטאות, אלא בהחייאתו של הגוש. ואין הנצחה גדולה יותר מאשר להחיות את המקום, שעל הגנתו נפלו 350 איש. עם שובנו לגוש ראינו שאין סיכוי להקים באיזור יישובים חק־לאיים רבים באיזור הררי זה. אולם, עמדה הבטיחה לאכלס את הגוש ביהודים רבים ככל היותר, שכן גוש עציון נפל בזמנו בגלל היותנו מבודדים ובשל מספרנו הקטן. ואז עלה הרעיון להקים יישוב שלא יתפרנס בחקלאות ויהיה מרובה אוכ־לוסין. עלה הרעיון להקים מרכז אזורי — לא קיבוץ ולא מושב. כי אם מסגרת פתוחה. הניסיון המוצלח בשפיר הנחה אותנו בכיוון זה. בראש העניין העמדנו את הישיבה הגבוהה „הר עציון", שהוא המרכז הרוחני והזוהר מבוך לאיכלוסו של היישוב".

„מוסקר" מציין בסיפוק, כי עתה הופך הגוש למרכז של תורה ועבודה במלוא מובן המלה ר־בסיף צורות התיישבות שונות: הקיבוצים כפר־עציון וראש־צורים, המושב השיתופי „אלעזר" (עציון ג'), שיאוכלס בחודשים הקרובים והמרכז האזורי אלון־שבות, שבו ישיבה גבוהה ובה 225 תלמידים. בשלב מאוחר יותר יוקם הקיבוץ „עציון ד'". ואם תוסיף לכך את ההכנות המתרקמות ל־הקמת המרכז העירוני „אפרת", הרי שאט־אט מתגבש הצירוף ההתיישבותי של ירושלים בכיוון חברון.

באלון־שבות אין מתלבטים במציאת מועמדים להתיישבות. על פחות ממאה דירות למשפחות שיוקמו שם בעתיד מתכוונים למעלה מ־500 מועמדים! כיום גרות במקום 104 משפחות המ־אכלסות את כל הדירות הקיימות. בימים אלה הו־חל בעבודות לבנייה כמה עשרות דירות לזוגות צעירים, בעיקר מבוגרי ישיבה „הר־עציון". נוסף לכך, נמצאים בבנייה חלק מ־48 הבתים של תכ־נית „בנה ביתך". שבמסגרתה מקבלים המתיישבים חלקת קרקע ומלוים בהן בהיהם. כאמור, יוקמו עוד כמה דירות, כך שבשנים ספ־ורות ירכזו עד 400 משפחות. וזהו המסגרת ש־ממנה אין רוצים לחרוג, כדי לשמור על אופיו ויחודו של המרכז האזורי.

בשיחותי אתה שיחה עם המתיישבים, חש אתה בסיפוק על הדרך שבחרו בה ועל המסגרת החב־רתית הדתית המיוחדת שמצאו במקום. אין הם

מאת יהושע שמש

עוטפים את מעשיהם במליצות של חלוציות ואי־דאליזם. הם חשים כי מקיימים הם את מצוות יישוב ארץ ישראל הלכה למעשה, בתוך מסגרת המתאימה לנטיותיהם ולשאיפותיהם. יש גם ש־אינם מסתירים כי סיבה כלכלית הניעה אותם לבחור דווקא במקום זה. אומר אפרים הורוביץ, מדריך אלון־שבות מטעם הסוכנות היהודית ומז־כיר אגודת אלון־שבות, שעלה מארה"ב לאחר מלחמת ששת הימים: „חלק מהמתיישבים הם צי־צולי הגוש או בניהם, הרוב הם צעירים שהמקום והמסגרת קסמו להם. בין מאה המשפחות כצעירים משפחות עולים, המשתלבים בצורה יוצאת מן הכלל בחיי היישוב. השירותים ליחיד הם ברמה גבוהה ביותר — מבחינת החינוך, חיי חברה ודת ושירותים כלליים. כיום עובדים כשלושים אחוז מהתושבים באלון שבות ובגוש, והיתר עוב־דים בעיקר בירושלים. עם התפתחות המרכז הג־גוש כולו, אנו מקווים כי רוב התושבים ימצאו את פרנסתם במקום".

קשה לומר כי באלון־שבות חיים בתנאים חלוציים. הדירות נאות ומרווחות (בתנאי שכי־רות נוחים, כשבעתיד יאפשרו לרכוש הדירה), שירותים מבוססים. מבני ציבור כמו גן ילדים בן שתי כתות, מעונות, מרפאה, טיפת חלב

השוויון. המסגרת החברתית מגובשת — יש חוג־ים, שיעורים ופגישות, וכולם מהווים מעין מש־פחה אחת גדולה. קיים קשר הדוק בין המתיישבים, אך אין נכנסים יותר על המידה זה לחייו של זה". וכפי שאומר „מוסקר": „זוהי חברה מאד מגובשת, שחייה חיים אינטנסיביים פתוחים. יש ביישוב זה היתרונות של קיבוץ ומושב — בלי להיות קשו־רים לצד הכלכלי של צורת חיים חקלאית".

כאמור, מהוות משפחות העולים אחוז נכבד ביישוב. אחד מהם הוא חנוך אבלמן, שבא לאלון־שבות עם גרעין של תשע משפחות מדרום־אפריקה ולומד בישיבה. מספר חנוך: „כחניכים ב„בני־עקיבא" בדרום־אפריקה התחנכנו מקטנותנו על מסורת הגבורה של גוש־עציון. אחרי מלחמת ששת הימים שאפנו בכל לבנו לעלות ארצה ולהת־יישב בנחלת אבותינו, והתארגן „גרעין להתייש־בות בגוש עציון. הגרעין שלנו שאף להתיישב בצורה מאורגנת, אך לא במסגרת התיישבות חקלאית. כשמחנכים בני נוער בחו"ל לעלייה, יש צורך להציע מסגרות חיים שונות, כדי שכל אחד ימצא את המסגרת המתאימה לו. ואכן, באלון־שבות מצאנו את המסגרת המתאימה, הממזגת את היתרונות של עיר וקיבוץ". מוסיף חנוך: „כשמדברים על המשבר בעלייה, אין תופסים ש־הבעיה העיקרית היא הקליטה. בתחום זה קיים, לדעתי, חוסר תנופה. אנשים בארצות הרווחה מוכנים לוותר על תנאי רווחה ועל רמת חיים

האלון ההיסטורי ומאחוריו חלק מבנייני „אלון שבות"

ומעונות. המשמש כבית־כנסת זמני, עד להשלמתו של בית־כנסת מפואר שהקמתו תעלה כ־4 מיליון ל"י. באלון־שבות 250 ילדים, ורבות הן המשפחות מרובות הילדים. ליד האלון הוקם, כאמור, בית־ספר אזורי ליישובי הגוש. כיום בנויות בו חמש כתות ועתה הוחל בהקמת מבנה נוסף של תשע כתות וחדרי ספח. כיום לומדים בבית הספר תלמידי כתות א'—ד' והיתר נוסעים מדי בוקר לירושלים.

גבוהה, אך הם רוצים לראות לנגד עיניהם יעד ברור, מסגרת חיים מגובשת. אם תציע לאנשים מסגרת חיים, חיי חברה, אתגר — הם יעלו. יש תקציבים גדולים, אך הם מתבזבזים. אילו היו מקדישים כספים רבים יותר להקמת יישובים, שקבוצות מחו"ל יבואו בצורה מאורגנת להתיישב בהם — היה הדבר פותר רבות מבעיות משבר העלייה. לא כולם תופסים שאפשר לקלוט עולים רק ע"י כך שמציעים להם מסגרת ברורה. גם תנועות הנוער בחו"ל צריכות לחנך לקראת משהו מעשי, לא די באידיאולוגיה".

## חיי חברה מפותחים

אלון־שבות, כיתר יישובי הגוש, אינו כלול ב־מפה הרשמית של מדינת ישראל. יוסף מאיר, מפעילי הוועד המקומי, מספר לנו כי היישוב מאומץ על־ידי המועצה האזורית „מטה יהודה",

## המשלבים את הסיף והספר

בני חו"ל משתלבים גם בישיבת „הר עציון", ו־27 מתוך 225 תלמידי הישיבה הם מהתפוצות. הכישה בהם ההאורחו בארץ ובערכים בצה"ל

באולם הלימוד בישיבת „הר עציון". עתה נמצא בשלבי בנייה סופיים ההיכל המפואר של הישיבה

ואנגליה — ובמיוחד ראש המועצה, בנימין כהן — מהעציבים בו ובעניקים לו את כל השירותים. מר מאיר היה בחוליה הדתית של הפלמ"ח, שישבה בשנת 1941 במנזר הגרמני שליד כפר־עציון לפני שהיישוב עלה על הקרקע. במלחמת השחרור חזר לאיזור כחייל בחטיבת „הראל" ועזב את המקום לפני הקרב האחרון. אחרי מל־חמת ששת הימים היה מהראשונים שהתארגנו לישיבה אל הגוש. מר מאיר מסקי רובד של המתיישבים, שכניתיהם אמיציאליים. כאמור, היא אחר בא לכאן כדי שאיפה ליישב את הלוי הארץ המשוחררים במסגרה דתית חברתית. אומר מר מאיר: „לא לכולם רקע כיטתה, אך לכולם מוטיבאציה משותפת. יש חיי חברה מאד מפותחים, תוך הכרת תשותפות ועזרה הדדית".

איזרה שהפעיה פורח, שבאה לאלון־שבות עם בעלה מקבוצה בארות־יצחק: „העזרה ההדדית אצלנו מפותחת בצורה יוצאת מן הכלל. הדבר מתבטא בהתעניינות ובהשתתפות מפותחת בעיתות של הולדה, בשמחות, באבל. נרתמים החברים לעזרה באופן ספונטאני ובארגונים את ההכנות

במסגרת הישיבה. כאמור, את היסוד למרכז ה־אזורי הונח בהקמת הישיבה במקום לפני חמש שנים. ראשוני התלמידים השתכנו לפני שבע שנים במבנים צרים של הצבא הירדני בכפר־עציון ולמדו שם בתנאים קשים. כיום שוכנת הישיבה במבנים נאים ובשלבי סיום נמצא ההיכל המפואר של הישיבה. הכולל בית מדרש, ספריה, חדרי לימוד ועיון. עד כה הושקעו בישיבה 12.5 מיליון ל"י מתוך השקעה משוערת של 18 מיליון ל"י. כיום יש כבר 35 תלמידים אשר קבעו ביתם באלון־שבות והמשתלבים במסגרת המכון להכשרת מורים ע"ש ד"ר יעקב הרצוג ז"ל. כל התלמידים הנשארים, שמיהו ארבע שנות לימוד ומכשירים בלימודיהם בישיבה. מקבלים מלגה חודשית, ה־מאפשרת להם להתמסר כל עבודתם לתורה. אחד הבוגרים, הרב אלחנן בן־נון, נבחר בימים אלה לכהן כרב בראש־צורים. שמה של הישיבה יצא בארץ ובתפוצות, ותלמידיה. כשאר תלמידי ישי־בות ה„הסדר", זוכים להערכה רבה מצד חוגים שונים. בראש הישיבה עומדים הרב יהודה עמיטל והרב אהרן ליכטנשטיין וצוות רמי"ם מסורים.

ראש ישיבת „הר עציון", הרב יהודה עמיטל בשיחה עם תלמידיו אי־שם בסיני

אומר ראש הישיבה, הרב יהודה עמיטל: „ב־כל ישיבה, אנו שואפים שהתלמידים יגיעו ל־מדרגת תלמידי חכמים. אנו מתכוונים להכשרת אנשים שיקבלו עליהם תפקידים בתחום התורני והחינוכי, וגם בכל דרך שיילכו בה, שיראו את עצמם חייבים לתרום בתחום זה. המגמה היא, שבוגרי הישיבה יתרמו לכלל ויאצילו מרוחם".

הרב עמיטל מלא סיפוק על הצלחת השילוב של לימוד תורה עם שירות צבאי: „מסגרת זו אינה מפריעה לתלמידים להגיע להישגים עצומים בלימוד התורה. אותה תקופה שהבחורים מקדישים לשירות הצבאי — לא היא שקובעת. מה שקובע, שהם בחורים שלמים עם עצמם, הלומדים לנצל את הזמן בצורה אינטנסיבית ביותר. יש בהם להט של צעירים הגאים ביעודם גם בתוך הצבא".

האם היציאה למסגרת הצבאית אינה פוגעת ב־מסגרת הלימודים בישיבה? אומר הרב עמיטל: „בעניין זה יש סייעתא דשמיא. אחד הדברים המופלאים הוא הצורה שבה מצליחים הבחורים להיכנס מיד לעולם הלימוד לאחר חודשי שירותם במסגרת הצבאית. עזיבת כותלי הישיבה לתקופות של שירות צבאי אינה עזיבה נפשית. הבחור חי בתחושה שהוא מקיים מצווה, שעושה מה שנדרש ממנו למען בטחון העם והארץ. לא ייאמן כי יסופר, באיזה להט משתלבים הבחורים בישיבה לאחר תקופת שירות ממושכת בצבא. תחושת הדי־תם בני ישיבה מלווה אותם ואינה מרפה מהם אף לרגע. אין ספק, כי החודשים שבהם נמצאים ב־מסגרת הצבאית הם הפסק ברצף הלימוד, אך זהו המחיר שמשלמים בעד המצב בו נתון עם ישראל. ההתמודדות עם האתגר מוסיפה לתלמידים כח רוחני".

## מפעל ההנצחה „יד שפירא"

ישיבת „הר עציון" מאצילה מרוחה על אלון־שבות ועל כל יישובי הגוש. בני הישיבה מש־תלבים גם בעול הביטחון השוטף. אין היא, כמובן, מוסד אזורי, אף שהשפעתה רבה על האיזור כולו. מפעל נוסף במישור ארצי שיוקם באלון־שבות הוא „יד שפירא", מפעל הנצחה לזכרו של השר ח. מ. שפירא ז"ל. כעת הולך ומוקם הבניין המ־רכזי, המשתרע על שטח של 1200 מ"ר ומת־נשא לגובה 15 מטר, משקיף על ירושלים ויטבול בירק ובנטיעות. על מפעל ההנצחה החליטה ב־זמנו ועדה ממלכתית ציבורית, שבראשה עומד שר הפנים, ד"ר יוסף בורג. „יד שפירא" יכלול מוסדות חינוך מקומיים, אזוריים וארציים. יהיו בו כמה מפעלים: ארכיון שפירא — מרכז תיעודי שבו ירוכז כל החומר הקשור לחייו ופעלו של השר המנוח, תוך הדגשת דרכו המיוחדת לאיחוד העם ושמירה על מורשתו הרוחנית. מכללה על־תיכונית — להכשרת מחנכים, מורים ומדריכים. חניכי המוסד יוכשרו במדעי הרוח והחברה ומ־דעים מדוייקים לקראת קבלת תפקידי חינוך והו־ראה בארץ ובחו"ל. מכון לעיוני — בין חלקי היהדות הדתית והחילונית, בו יוקמו מפעלים ופ־עולות להעמקת ידע היהדות והבלטת הגורמים המאחדים באמצעים לקליטה ושילוב. מכון מרכזי ציבאלי להשתלמויות — בשיתוף משרד הפנים והרשויות המקומיות, שבו יעסקו נבחרי ציבור בהשתלמויות מתוכננות, בנושאי השלטון המקומי. הבניין המרכזי ההולך ומוקם יכיל אודיטוריום ל־350 איש, אולמי ספריה, חדרי עיון, כתות לי־מוד, ארכיון, חדרי תצוגה, חדרי מועדון, מזנון ושירותים.

✡

במברק האחרון שהגיע מכפר־עציון־יצחק לירו־שלים, ב־14.5.48 בשעה 8 בערב. נאמר: „הנשים והגברים מועברים לחברון. הפצועים לבית־לחם. מסרו דרישת־שלום לפלונה מהואות. הלילה לא נהיה כאן, בזה נסתיימה פרשת גוש עציון". לא: פרשת גוש עציון לא נסתיימה.

בגן הילדים. למאה המשפחות באלון שבות 250 ילדים, פ"ץ.



هكذا من الاصل

هكذا من الأحل

# תנועה ובית

**מדור לעניני תנועת האשה הדתית לאומית**

# דרכנו בתנועה

מאת מרים אליאש

התמריץ להתארגנות חברות „הפועל המזרחי" לא היה דחף רעיוני, הפרש שווין בתוך התנועה, אלא מצוקת החברות החלוצות הצעירות שהגיעו בשנות 1934 — 1935, עם העליה המוגברת. צעירות אלה הביאו איתן מטען גדול של התלהבות, אמונה ברעיון הציוני, רצון להשתלב בין בוני המדינה המתחדשת, אולם היו מחוסרות כל נסיון בחיים עצמאיים, ללא הרגלי עבודה פיסית, רובן ללא מקצוע. קשיי הסתגלות וקשיי המעבר מבית ההורים החם לחיי בדידות, ללא בית, ללא משפחה, תוך חיפוש אחרי יום עבודה — מציאות אפורה זו ניצבה מול הלהט והאהבה לארץ. המבחן היה קשה, עשרות חברות נשרו מהתנועה וחיפשו להן משענת אירגונית יותר חזקה, אשר בכוחה להקל עליהן בתקופת הקליטה בארץ.

מציאות זו גיבשה את הרעיון להקמת ארגון הפועלות, שמתפקידו לטפל בפועלת הדתית חברת הפועהמ"ז. התעודה יוזמה בקרב קבוצת חברות, עולות חדשות, ובמרכזה רחל ברקמן ז"ל הותיקה. היוזמה זכתה לעידודם של מנהיגי תנועת הפועהמ"ז. בסוף 1934 קמה מסגרת, ובכנס חברות שייצגו את הערים הגדולות, מספר מושבות, שני קיבוצים ומספר מושבים, נבחרה הנהלה זמנית. גובשה תכנית פעולה ורבה היתה התקוה שלי יעמוד לעזרתנו במשימות שהוכנס הטיל על שכמה של קבוצת חברות מתנדבות בצעירותן הראשונות.

ארבעים שנה עברו מאז. ימים קשים עברו על היישוב הצעיר ועל המדינה שתקומתה נקנתה ביסורים רבים. אנו, כחלק של התנועה הכללית, סללנו את השבילים הראשונים בדרכנו ביצירה שהזמן והשעה דרשו מאתנו.

## ■ במסירות נפש

באמצעים דלים ניגשנו לעבודה, אולם תוך מסירות נפש ורצון חזק בלי די. ליוותה אותנו תחושה שחייבות אנו לראות את עצמנו כחלק של הדור הזה, אשר מוטל עליו להת מעל ומעבר ליכולת הפיסית והנפשית שהיתה בו. בראשית הקימונו בשלש הערים שבהן התרכזו רוב חברותינו, לשכות פועלות חברות „הפועל המזרחי", על־יד לשכות עבודה של התנועה הכללית, עם הזמן פתחנו מטבחים זולים לחברים ולחברות הפועהמ"ז מחוסרי עבודה.

תוך מספר שנים הקימונו משק פועלות, שהיה החלוץ של ציבור החברות, מעונות יום וגני ילדים למשפחות שבהן נאלצו האמהות לצאת לעבודת חוץ. בגמר מלחמת העולם השניה ראינו את עצמנו מצוות להתכונן לקבלת הניצולים שרידי השואה ותוך מחצית שנה בלבד הקמנו ששה בתי חלוצות מיפו עד חיפה, כולל ירושלים. קרוב ל־800 צעירות דתיות מעליה זו מצאו את מקומן בבתי חלוצות, אשר יד רכה ולב אוהב טיפלו בהן, בהשגת עבודה, בחיים חברתיים ועוד. עם הצטרפות חברינו, רבים מהם בעלי משפחות, לבריגדה העברית, הבינונו שיש לעזור לנשים ולאמהות שנשארו עם אמצעי קיום מוגבלים מאד (הקיצבה של המנדט הבריטי). מוסד הילדים הראשון עם פנימיה קם בפרדס־חנה, כדי לאפשר לאמהות שנאלצו לצאת לעבודה, להשתחרר מהד טיפול בילד או הילדה הקטנים ולהבטיח להם חינוך דתי ובית חם כתחליף לבית ההורים.

התחום פעולה חדש היה בהקמת בתי־ספר תיכונים מקצועיים. בחלקם הגדול פנימיות המשרתים את הבנות מהיישובים שבהם עדיין לא היו קיימים מוסדות חינוך על־יסודיים להשכלה בתי הספר הממ"ד. הטלנו על עצמנו את הדאגה לבנות היוצאות ממשפחות מרובות ילדים, מחוסרות יכולת, לאפשר להן קניית השכלה, מקצוע, המשך חינוך דתי לערכים ולציפיה, המשכיות למסורת המפוארת של היהדות הנאמנה.

גילינו כשרון ויוזמה לפתח תנועת חברות גדולה חזקה, שתרמה ותורמת בכל שטחי החיים במדינה בצורה המוסיפה כבוד לתנועה ולהיהדות הדתית לאומית. מאז שהתארגנו ועד היום היינו הגוף הפעיל ביותר בקליטת העליה הדתית בכלל וחברות תנועת הפועהמ"ז בפרט.

## ■ מאזן מבורך

יצרנו לנו מעמד איתן הודות לפעילויות ידבה, תנועת האשה הדתית הלאומית היא כיום אחד משלושה ארגוני הנשים הגדולים בארץ (השניים האחרים: מועצת הפועלות — ארגון אמהות עובדות, ויצ"ו). תנועתנו רכשה לה הוקרה ואהדה בקרב הציבור הרחב במדינה בכלל, ובין חברי הפועהמ"ז — מפד"ל, בפרט.

במאזן של ארבעים שנות עבודה מותר לציין ללא גאוה יתירה וללא התנשאות את הישגים של היום. קרוב לעשרת אלפים ילד וילדה מקבלים את חינוכם וטיפולם במוסדות הילדים עם הפנימיות, במעונות־יום ובגני הילדים שלנו. כ־1,500 בנות רוכשות את המשך החינוך הדתי, את השכלתן ואת מקצוען בבתי ספר התיכוניים המקצועיים שלנו. קיימים שני בתי־ספר מיוחדים במינם אחד מהם על־תיכוני, שתכניתם, לימודם ומטרתם להכשיר מטפלות ומנהלות למוסדות הילדים.

תנועתנו היא תנועה המונה אלפי חברות מתנדבות, שמקדישות עשרות שעות בשבוע לקליטת עליה, להעברת מפעלים כספיים למען מימון אחזקת המוסדות, לפעולות סוציאליות חינוכיות, להדרכת המבוגרות (אם המשפחה).

תנועתנו הביאה לאשה הדתית ליישובי העולים, בעיירות הפיתוח ובפרברי הערים את התרבות המקורית, לימוד התנ"ך, חגי ישראל, דינים, משנה חז"ל ועוד. זה למעלה משלושים שנה שפתחנו ופיתחנו את החוגים ללימודי התנ"ך.

וגולת הכותרת היא הפעולה המבורכת — ה־סמינריונים ללימודים במשך שבוע ימים בשילוב עם נופש. אלפי חברות עברו את הסמינריונים האלה במשך שלושים שנות קיומם. זה 15 שנה שאנו מקיימות את הפעולות הנ"ל בארבעה עד חמישה מחזורים כל שנה.

עוד אפשר לציין רבות בשטח העבודה התרבותית התרבותית הזו ויש להעלות על נס את הפעולה התרבותית הכללית והחברתית.

## ■ המעמד בתנועה

בסיכום תקופה של ארבעים שנות עבודה, שבהן עשינו גדולות באמצעים כה מעטים, נשאלת השאלה: האם הדרך בה הלכנו היא טובה ונכונה? האם מיצינו את כל האפשרויות והפוטנציאל? לדעתי התשובה בהחלט חיובית. אולם נשאלת השאלה, אם נוכל להמשיך לפעול במתכונת זו בלי לשנות את מעמדנו בתוך התנועה, שמקבלת את עבודתנו כדבר המובן מאליו. אנו נסכלת בתנועה והיא מתפארת במוסדותינו בשעת דיון בהישגיה כלפי חוץ, ולפעמים גם חולקים לנו אפילו מחמאות, אך לא יותר מזה.

תנועת האשה הדתית לאומית קבעה לעצמה להיות זרוע נאמנה להסתדרות „הפועל המזרחי" — המפד"ל, עבודתנו המקיפה בשטח החינוך היא חיונית מאד לתנועה והיא איננה יכולה לוותר עליה. כן הדבר בעוד שטחים מרובים שאנו עובדות ועושות ומוסיפות כוח, כבוד ומעמד לתנועה הכללית. אנו נושאות בעול כספי גדול ובאחריות לכל העבודה הקונסטרוקטיבית, והתנועה מתעלמת מאתנו.

כיצד אפשר להשלים עם הייצוג הציבורי הד־תנועתי של החברות, שאפשר לומר כי הוא אפסי. האם כציבור מאורגן, יכולות אנו לפעול, לקיים ולקדם את עבודתנו בכל השטחים שציינתי ול־קבל עלינו חובות נוספות בלי שתהיה לנו תחושת השתתפות ובלי שתהיה לנו השפעה על נהולה ודיוניה של תנועת הפועל המזרחי־המפד"ל: לא פעם אנו חשות עלבון לנוכח מעמדנו העיוות במוסדות התנועה, הגישה של מנהיגיה, בלבנו פחד וחרדה מפני מסקנות מרחיקות לכת שחברות עלולות להסיק, וביחוד חברות דור ההמשך שלנו, לנוכח היחס הזה, סבורות מאות חברות שתנועת האשה הדתית לאומית אינה חייבת להיות חלק של המפד"ל — „הפועל המזרחי". הנו תהליך מסוכן ומנמנו אנו חששות, ואם ב־רגע האחרון נפלה החלטה לבטל את הרשימה שלנו בבחירות האחרונות לכנסת, הרי זה משום שחששנו מההתפתחות שעלולה להביא במרוצת הזמן לניתוק מהתנועה, הלא מתוך פחד פן לא נצליח, או בשל האיומים של מנהיגות התנועה הכללית. הנקודה האחת והיחידה שעמדה לפנינו ברגע האחרון היתה, לאן זה עלול להובילנו.

התנועה היא נכס לכלל ציבור החברים ולכל חבר יחיד, הקשור אליה מבחינה רעיונית ונפשית. הוא הוא חלק אורגני של התנועה. עם כל היחס הלא טוב כלפינו מצד ההנהגה בשנים האחרונות, אין אנחנו יכולות להתנער ממנה, כי התנועה היא שלנו, עם מעלותיה וחסרונותיה. חובה עלינו להתחשב במציאות הקיימת בשנים האחרונות בתנועה. עלינו להיאבק על זכויות החברות, על זכותנו כגוף מאורגן המשרת את התנועה היקרה באמונה ובמסירות נפש. כגוף המאגד אלפי חברות המאורגנות למען החבר ומשפחתו, זכאית תנועת החברות לרכוש את זכויותיה בדרך המקובלת כיום בתנועה. נבוא לעבר החברות והחברים, נביא לפניהם את מע־שינו ובעיותינו תבקש מהם לחזק את כוחנו למען קיום וקידום עבודת קודש זו.

# אזורי המצוקה ואנחנו

„קשה להאמין", זה לא יכול להיות — זוהי תגובתם של צעי־רים השומעים איך זה היה, „איך בקליטת עליה, איך קיצצו פיאו־תיהם של ילדים נפחדים ואיך מנעו עסקנים בתקופת הרישום מאשה מתפתלת בצירי לידה, את האמבולנס, עד שיסכים בעלה להעביר את ילדיהם מבי"ס ממ"ד לבי"ס ממלכתי". קשה להאמין, אך כך זה היה. וקשים, קשים מאד היו יסורי קליטתם של אנ־שים, נשים וילדים, אחינו בני עדות המזרח. עם פתיחות שערי הארץ בימים הגדולים של קום המדינה.

עברו למעלה משני עשורים, דברים השתנו, והנה הגיענו שוב ימים גדולים של שידוד מערכות והחלצות למען אוכלוסיה, ה־קרויה כיום, האוכלוסיה באזורי המצוקה. ותפילה ממלאה את הלב: הלוואי ולא נשוב נטעה, הלוואי ולא נחמיץ הזדמנות.

כדי להתמודד עם בעיית ה־מצוקה, הוקמה ועדת שרים הו הטילה על משרד החינוך להש־תדל ולתקן עיוותים ולסגור פע־רים. לרשות הפעולה הועמד תק־ציב של 120 מיליון ל"י וזאת בימים של צמצומים וקיצוצים בכל משרדי הממשלה, כולל מש־רד הסעד (הנאלץ למנוע ארו־חות מפי תלמידי בתי"ס). הק־צבה זו מעידה על מידת החשי־בות שמחשיבים את הנושא.

האות ניתן, ועשרות של פקי־דים, חוקרים ואנשי מקצוע, מח־נכים, עובדים סוציאליים, פסי־כולוגים ואנשי האוניברסיטה, נחלצו לפעולה והחלו להבגן ב־קרהתגות פרוייקטים ולתקוף ב־דרכים רבות ומגוונות את בע־יות הקהילה במצוקה.

## ערכים וממלכתיות

שלא כמו בעבר, בתקופת ה־בראשית, מקווים הפעם שההת־ערבות בחיי ילדים, הלמידים, משפחות, הורים, נערות וקשי־שים תהיה מקצועית, שיטתית יסודית, ואפילו מתנדבים יודר־כו במעשיהם ע"י מומחים. (הדרכה שתעלה למדינה יותר משלושה מליוני לירות). אלא שבגודל השיפור בהתערבות וב־יסודיותו — גדל האחריות וה־סכנה. ובלב מכרסם הספק, גדו־לה הדאגה וההששות רבים. והאת משתי סיבות: מהות הערכים ה־מלווים את עשיה ומידת יעלי־כתות שלה!

אין זה סוד שבמבוכה רבה בקרב האחראים הרשמיים להד־נך בכל אשר לערכים ולאוצר המטען הרוחני של היהודי באר־צו. בכנסים וימי עיון שנקי או למדור נושא זה, נשמעו היסו־סים ווידויים על שבאות, דאגה לעתיד ומשאלות לב. אלא ש־אלה אין בהם עדיין כדי להגיע ולכוון מפעל אדירים של גאולת עם!

ונשאלת השאלה הנוקבת, מה הבשורה שקול המטפלים יעביר לאחינו בני־ישראל במצוקה, היך כדי התערבות מקצועית בחיי־הם: מהי המשמעות שתרעץ ל־נפשם, מהם הערכים שלאורם היעשה עבודת הקידום וסג־ירת פערים?

## סולם עדיפויות

להדגמה שני התקשות בשת־מש בדבר, שילוב מתנדבים ב־טפול בנוער ובמבוגרים במצוקה ב־28 שכונות עידות פתחה וכר־שבים. שהוגשו ע"י „הרכזו ל־שרותי התרבות" פרויקט שיעלה למדינה לפי ההצעה 3,730,000 ל"י.

אשר לתבנים:

לאן יתנדב המתנדב? 1. ל־מגרשי משחקים, ספורט סכנותי ומשחקיות — משמע, להיזוק הספורט והמשחק בקהילה.

2. שעורי־עזר, מועדון־שכונתי להכנת שעורים ומרכזיה להכנת שעורים — משמע, להיזוק הלי־מוד בביה"ס.

הרשימה ארוכה ונסתפק ב־אלה.

אין חולק כי ספורט ,משחק חשובים לעם־ישראל, ובודאי שחשובים לו הישגים לימודיים בביה"ס. אך שמא יש חשוב משניהם להמשך הקיום היהודי — שיש לפתות לשלב בפעולות באזורי־המצוקה!

ועולה האסוציאציה כיצד ל־זה את הקולסים בשנות החמי־שים הערך הגיינה, עד שנדמה היה אז שכל מי שבא לארץ־הקודש ולא ידע מברשת־שיים מהי, הוא „מפגר", „פרימיטיבי", וכל ידיעותיו במסורת הלאומית ושליטתו בתורה והמסורה — לא נחשבו לו כלל.

וכי יהיה מי שיאמר שהיגיינה אינה חשובה לעם ישראל? — חשובה וחשובה. אך כיום לאחר זמן מסכימים רבים, כי כדי להד־פוך לעם אחד נידחי גלויות שונות, היגיינה איננה הערך הד עליון.

ואשר למידת הממלכתיות של הפעולה — נשוב ונעיין בסעיף 5 של הצעת הפרויקט הנ"ל: אמור לסייע למרכז ההתנדבות ולכוונו בכל קהילה? ראש ה־מועצה, מכיר מועצת הפועלים, מנהל המתנ"ס ומנהל שרותי־הרווחה. מועצת הפועלים שהוא גוף מפלגתי — כן, מועצה דתית שהיא גוף ממלכתי — לא. ראש המועצה שהוא איש מפלגה — כן, רב המקום — לא. כל עוד לא ישולבו אלה בכל נושא ה־קשור בקהילה ע"י האחראים בלי מאבקים ולחצים פוליטיים אלא תוך ראיה אובייקטיבית של טובת המקום, החשש יכרסם. כא־מור, הדברים הובאו רק כהדגמה ואין בכוונתי להתייחס לפרטי ההצעה.

כמובן, אסור שהספקות וה־חששות יחלישו את עוצמת ה־אתגר שהמשימה מטילה עלינו, הפעילים המשקעים ברוח ה־מסורת. לא נוכל להחמיץ הזד־מנות זו, לעשות למען אחינו וילדיהם המקופחים. להיפך, עלינו להיות שותפים הן בקביעת יע־דים ובתכנון והן בשלבי הבי־צוע. וכאן מופנים הדברים כלפי פנים: נוכל לפעול למען שיקום אוכלוסיית המצוקה כיהודים נאים בתורתם ומסורתם, רק אם נהלכד ונתייגע בצוותא בבעיות ובקשיים שבשיטה זו מעלה ה־ לאלתר. ללא דיכוי.

תנועת האשה הדתית לאומית, האגף לחינוך הדתי, המחלקה התרבותית במשרד החינוך, המרכז לחינוך דתי ארגון הסטודנטים „יבנה", מרכז הישיבות ואוניבר־סיטת „בר־אילן" כל אלה צריך שיפגשו כדי לנסח יעדים ולהכין פעולה שתאפשר לנו לצקת ערכי יהדות בפעולה ולשמור על ממל־כתיותה.

המנהיגות שלנו נדרשת בדחי־פות ליזום כנס של הגורמים הנ"ל להדברות לצורך פעולה. תלמיום: גם אם נשתכן באבק־יתר והגיסות, דומה, כי נצדק אם נאמר, כי כוונתם של הפעו־לים למען אוכלוסיה המצוקה, רצויה הפעם. וכדי שהמעשים יהיו רצויים, ובאמת ולמען האו־כלוסיה, עלינו לעשות. עלינו ל־היחלץ ולהעמיד עצמנו לישות המפעל, להתאחד ולהשתלב דרך כל יהודי שומר מצוות ויש־מש כמגדל־אור. כצוק. בקיום פעילותו עם פעילים ובקהילה אותה הוא משרת. למען יאיר המפעל באור התורה ולמען ת־חדל מצוקה מן הארץ.

תנועתנו, תנועת האשה הד־תית לאומית, הפועלת ומשתלבת במשימה, צריך שתעורר ותזרז את השיתוף הנ"ל למען לא ית־מהמה, ושמא הגיעה השעה כי נטול יוזמה!!

**המחנכת א. ב.**

# ילמדונו רבותינו

**הרב כ. פ. סכורש משיב לשאלות בעניני הלכה**

**שאלה:** באיטליז בו קנינו עד היום, שהיה בבעלות אנשים יראי שמים, התחלפו הבעלים. עתה מוכרים באיטליז זה אנשים גלוי ראש. האם תעודת הכשרות תקפה גם לגבי בעליו החדשים של האיטליז?

**תשובה:** כל תעודה הכשר מטעם הרבנות ניתנת אך ורק לבעל האיטליז עצמו. בלי אפשרות העברה לאדם אחר, והאיטליז עומד תחת ההשגחה של המפקחים על הכשרות. אם מעבירים את האיטליז לבעלים אחרים, מאבדת התעודה את ערכה והבעלים החדשים צריכים לקבל תעודה חדשה על שמותיהם ולקבל עליהם פיקוח של הרבנות הראשית לפי הוראותיה.

לכן יש להסתכל על התעודה ולראות אם היא כתובה על שם הבעלים החדשים. אם אין הדבר כך, אסור לקנות שם. ויש לחכות עד שיסודרו ענייני הכשרות והפיקוח של הרבנות הראשית.

*

**שאלה:** כלי דורלקס ופיירקס, האם מותר להשתמש בהם הן לבשר והן לחלב?

**תשובה** כלי דורלקס ופיירקס אין דינם ככלי זכוכית, ולפיכך אין להשתמש בהם בין לבשר ובין לחלב. ודעת מרן הרב הראשי לישראל, הראשון לציון הגר"ע יוסף, להתיר להשתמש בהם בין לבשר ובין לחלב, לספרדים ובני עדות המזרח. והאשכנזים מחמירים בזה. ויש גם מבין הספרדים המחמירים בכך.

*

**שאלה:** האם מותר להשתמש בשבת במים חמים שמתחממים ברוד שמש, לשטיפת כלים ולרחצה?

**תשובה:** מותר להשתמש בבים חמים של דוד שמש, לשטיפת כלים בשבת. ובספרי „כתב אפרים" (סימן מ"א) בירורתי סוגיה זו והסקתי להיתר.

אולם, דברים אלה אמורים רק לגבי שטיפת כלים, אך להתרחץ בהם אסור. מותר רק לרחוץ פנים, ידיים ורגלים או אברים אחרים מהגוף, אבל לא את כל הגוף (ראה בשולחן ערוך אורח חיים, סימן שכ"ו, סעיף א').

*

**שאלה:** האם מותר להשתמש בשבת במים חמים שמתחממים על־ידי זרם לילה?

**תשובה:** יש צורך לסגור תחילה את הברז שדרכו זורמים מים קרים למיכל, ואחר כך מותר להשתמש בבים החמים. אבל בלי סגירת הברז הנ"ל — אסור. מפני שמיד נכנסים מים קרים למיכל והם מתחממים בדוד.

אם זרם החשמל מנותק, והמים אינם בשיעור של ארבעים מעלות (זהו שיעור החום, שהיד סולדת בו), מותר, שאין זה בגדר בישול. גם אם על־ידי־כך יכנסו מים קרים לתוך הדוד ויתחממו שם.

כנס לעולי רוסיה, בהשתתפות למעלה מ־500 איש, התקיים מטעם המדור לקליטה חברתית באולמי „גולי" בתל־אביב. בנשיאות (מימין לשמאל): מלכה כהן, מנהלת המדור לקליטה חברתית, הרבנית ת. לאו, הרבנית פרנקל, טובה סנהדראי, ח"כ יצחק ידידיה פרנקל, הרב הראשי לתל־אביב־יפו (נואם) שר הקליטה, שלמה רוזן, פרופ' ירמיהו ברנובר.


# תנועת האשה הדתית לאומית

**המחלקה למוסדות חינוך ומקצוע**

**בתי הספר שלנו נמצאים בתהליך של קידום והרחבה ומאפשרים לבנות ולרכוש מקצוע מידע משולב עם חינוך דתי באווירה תרבותית ובהווי דתי במסגרת הפנימיה.**

**לבד משעות הלימודים מתקיימות פעולות חברה נרחבות, חוגים שונים( שיחות, הרצאות, גם בפעולות חברה שמים את הדגש על החינוך הדתי, ומבררים בעיות שונות הצפות ועולות בחברה הישראלית. בוגרותינו מפוזרות בכל חלקי הארץ, וממלאות תפקידים חינוכיים, כגון מורות, גננות, מדריכות. אלה שפנו לעבודה בסדנאות שונות, מופיעות כפועלות דתיות. פירוט מוסדותינו:**

**בית ספר תיכון לבנות ע"ש „נ.ש. וולפסון" בשיתוף „אורט ישראל", בני־ברק קרית־הרצוג**

משך הלימודים 4 שנים. מתקבלות מסיימות כתה ח'.

המגמות: 1) אופנה ומלאכת יד
2) אירוח ומשק
3) חשבונאות
4) שירטוט בניין

ליד ביה"ס קיימת פנימיה, המשמשת בית חם באווירה דתית חינוכית ואורח חיים של קיום מצוות. מתקבלות תלמידות אקסטרניות. ההרשמה במשרד ביה"ס טל' 783806.

**בית ספר „אלישבע מיכאל", תיכון מקצועי לבנות מקיף אזורי, בשיתוף איגוד ערים השומרון, פרדס־חנה**

המגמות: 1) כלכלת בית ואירוח
2) תפירה וסריגה
3) פקידות
4) סיעוד (אחות מעשית)
5) מגמה עיונית

ביה"ס מצטיין ברמת הלימודים, בפעולות חברה נרחבות, באווירה חינוכית.

משך הלימודים 4 שנים. מתקבלות מסיימות כתה ח'. הרשמה ב־משרד ביה"ס טל' 063—77725.

**בית ספר למטפלות מחנכות פרדס־חנה (בתנאי פנימיה)**

ביה"ס מכשיר מטפלות מחנכות לעבודה במוסדות חינוך פנימייתיים ומועדוני נוער בגיל ביה"ס יסודי.

משך הלימודים 3 שנים ושנת התמחות במוסדות חינוך בתשלום חלקי.

מתקבלות במשרד ביה"ס, פרדס־חנה ע"י מוסד „נוה־מיכאל", טל' 063—77104.

**מכון להכשרה מקצועית על־תיכוני (בתנאי פנימיה) ירושלים, בקעה, דרך בית לחם 69**

המגמה: מטפלות מחנכות לגיל הרך.

משך הלימודים שנה אחת, ושנת התמחות במעונות יום במשכורת חלקית.

לאחר שנת התמחות נבחנות הת־למידות ומקבלות תעודות הסמכה מטעם משרד החינוך.

מתקבלות מסיימות י"ב ובמקרים מסויימים מסיימות י"א כתות. (תעודת בגרות אינה הכרחית).

פרטים והרשמה: במשרד ביה"ס ירושלים בקעה, טל' 02—35767, ובמשרדי תנועת האשה הדתית לאר־צית. טל' 444151 ת"א.

**מוסדות סגורים**

**מוסד ילדים „נוה־מיכאל" פרדס־חנה**

במוסד בי"ס יסודי המהווה חטי־בה ראשונה, היינו מכתה א' עד ו', ועד בכלל.

הילדים מוצאים במוסד בית חם, חינוך טוב ומסירות רבה מצוות ה־עובדים.

**מוסד ילדים „בית אלעזרקי" נתניה**

המוסד קולט ילדים מגיל 4 עד סיום בית־הספר היסודי.

מתקבלים אחים ואחיות מחוסרי בית והמוסד מזמנם ביחד כדי להע־ניק לילדים הרגשת בית ומשפחה.

צוות העובדים מסור ומוסמך.

מוסד מסוג זה הוא היחיד ברשת החינוך הדתי.

כל הילדים מתקבלים דרך משרד הסעד.


# חגיגה לבני מצווה ב„נווה מיכאל"

בהשתתפות המשפחות של ילדי המצווה, הרב צדקה, רבה של פרדס־חנה, הנהלת תנועת ה־אשה הדתית, גבאי בית־הכנסת, המנהל, צוות המורים, המדרי־כים, המדריכות וכל ילדי המוסד — נערכה חגיגת בר־מצוה מ־שותפת לשמונה ילדי מוסד „נווה מיכ־אל" בפרדס־חנה שהגיעו לגיל מצוות.

התגי וכלות השמחה: דוד אהרון, זכריה שרוקי, רותי מזר רזה, ני ת גבאי, רחל הדדי, אריאלה עמר, הסבו עם משפחו־תיהם וחבריהם, לשולחנות ערו־כים בטוב־טעם, אשר הוכנו ע"י תלמידות ביה"ס למטפלות ה־נמצא במקום.

דוד פרידמן, מנהל המוסד, פתח את המסיבה והדגיש, כי מדי שנה חוגגים אנו את המ־אורע החשוב לכל ילד וילדה בהגיעם לגיל מצוות. כן דיבר על המעבר מן הילדות וציין כי מעתה חייבים הם במצוות ובתת תפילין, בהשלכת כוונן ועוד.

הרב צדקה הביא דברי הדרכה על פרשת השבוע ועל המצוות שמחייבים לקיום הבנים והב־נות.

את ברכת הנהלת תאד"ל ה־ביאה לאה תדהר, שהדגישה, כי התנועה הקימה את המוסד ו־מקיימת אותו בגבור. הילד מק־בל כל צרכיו, חינוך, תרבות, לימודים, פיקוח על הבריאות, תזונה, ביגוד. תנועתנו משקיעה כוחות רבים כדי לפתח את ה־מוסד ולקדם את הילדים בכל המובנים. הדוברת פנתה למש־פחות שיסייעו לילד, עם גמרו את המוסד, להמשיך וללכת ב־דרך הישרה בהתאם לחינוך ש־קבל במוסד.

כל אחד מבני המצוות, דרש דרשה. הבנים — על מצוות הנחת תפילין של ראש ושל יד, הבנות — על מצוות שהן חיי־בות.

מקהלת המוסד הנעימה את המסיבה בשירה נאה. הוגשו מתנות לבעלי השמחה, סידור ו־תנ"ך, מהמוסד ותנועת האשה הדתית. כל תלמיד קיבל ש־מילדי כותנה.

מתוך סיפוק והתרוממות רוח הסתיימה המסיבה.

## ** מפה ומשם **

* בירושלים נערך מרכז קהי־לתי של תנועת האשה הדתית, ע"ש הרבנית פ. קפלן מצרפת, אשר כלול מועדון לנוער, מעון־יום לילדים ומרכז קהילתי.

בטקס הפתיחה: נשאו דברים המדי־נה, פרופ' א. קצ'ר, הרב הראשי לישראל, הגר"ש גורן, שר הסעד, מ. חזני, הרב י. קפלן ורעייתו מצרפת, הבארון אלן דה־רוט־שילד, שגריר צרפת בישראל, ה־רבנית ש. הרצוג, פ. סנהדראי, חברות הנהלת תנועת האשה ה־דתית, קבוצת יהודים שבאו מ־צרפת וקהל רב. פתחה את הטקס מ. מאור, הנחתה הרב פ. רוזמן.

*

* בין יקירי התנועה אשר מלאו 85 שנה לעלייתם ארצה וקבלו ב„יום ירושלים" את העי־טור „יקיר התנועה", נכללו 84 חברות מכל חלקי הארץ. כה לחי!

*

* ציבור מגוון של עולות חברות המועצות, התארחו בחג השבועות ושבת בירושלים — לפי הזמנת, שהוכנה ע"י המדור לקליטה עליה של תנועתנו. ה־עולים השתתפו בתפילת חג ב־שבת בבתי־כנסת שונים, ועי־הכותל המערבי. שמעו הרצאות שונות (בשפה הרוסית) התארחו אצל משפחות חברי־נו בירושלים, וזכו לקבלת פנים יוצאת מהכלל.

* בירושלים ובתל־אביב נער־כו 2 מפגשי „אשת חיל" של חברות עולות מארצות הרווחה, בהן קבלו את סיכת „אשת חיל" על מאמציהן לטובת המפעלים הכספיים של התנועה.

בשני המפגשים השתתפה הנצי־גלה ולמכנו אמירת צאן מ־ברית המועצות. דבריה הפכו לחוויה בלתי נשכחת לכל שומ־עיה.

*

* 100 חברות ממכתבי תנועת האשה הדתית לאומית השתתפו ביום עיון ארצי שנערך בתל־אביב, מוקדש לנושא: המתנדבת בקליטה.

*

* במסגרת שנת האשה הבינלאומית, נערך כנס בשיתוף מועצת ארגוני נשים שע"י הקרן הקיימת. 700 חברות תנועתנו מ־28 סניפים והן 85 אחוז מכלל המשתתפות.

**בעריכת שלמה קנדלשיין**

# יאן טימן — מנצח התחרות הבינלאומית בנתניה

אלוף הולנד הרב האמן הצעיר יאן טימן, בן 24, זכה במקום ראשון ב־תחרות הבינלאומית הראשית שנער־כה במסגרת משחקי „שח־קייט" נת־ניה 1975.

הישגו של טימן בא לאחר שני הפסדים רצופים שספג בפתיחות הת־חרות ומאז לא נוצח.

להישגים מצויינים זכו גם שחמ־טאינו — האמן הבינלאומי יאיר קריידמן, שהישגו מקנה לו ציון לדר־גת רב אמן בינלאומי. ולאון לדרמן שהצליח לאורך כל התחרות ונכשל רק בסיומה. הישגו מקנה לו ציון לאמן בינלאומי. כמו כן הצטיינו רב אמן ליברזון כגן ורדשקוביץ.

מבין האורחים יש לציין לטובה את רבי האמנים, לודק פכמן ומיגואל ניידורף. לעומת זאת, איכזבו מי שהיה בעבר אלוף העולם לנוער, אוסקר פאנו, ורב אמן אברהם יונב־סקי. כן שיחק חלש יעקב בליימן. היתה זו אחת התחרויות החזקות ב־יותר שנערכו בארץ, שכן מחצית ה־משתתפים היו רבי אמנים, בינלאו־מיים.

התוצאות הסופיות:

1. יאן טימן (הולנד) — 9 נק' מ־13 משחקים. 2—3. ולדימיר ליברזון ויאיר קריידמן — 8½ נק' כל אחד 4. לאון לדרמן 7½ נק' 5—6. ב. גואל ניידורף (ארגנטינה) ולודק פכמן (מערב גרמניה) — 7 נק' כל אחד 7—8—9. שמעון כגן, יצחק רדשקוביץ וליאוניד שמקוביץ — 6½ נק' כל אחד. 10 אוסקר פאנו (ארגנטינה) — 5½ נק'. 11—12. עמיקם בלשן ואברהם יונבסקי (קנדה) — 5 נק' כל אחד. 13 יעקב בליימן — 4½ נק' 14. קרדוסו (הפיליפינים) — 4 נק'.

## התחרות הבינלאומית המשנית

אברהם קלדור זכה בהישג מזהיר שהקנה לו את התואר אמן בינלאומי. לעומת זאת, איכזבה סגנית אלופת העולם לנשים, אלה קושניר, שסיימה במקום שלפני האחרון.

התוצאות הסופיות:

1. קלדור 8½ נק' מ־11 משחקים. 2 רזו (בלגיה) — 7½ נק' 3. אסלון (שבדיה) — 7 נק' 4. ג'יסקו (הודו) — 6½ נק' 5—9. גינסברגר, דזמיניץ, דנקבלום, צין דור ופורת — 5 נק' כל אחד. 10. גלדמן 4½ נק' 11. אלה קושניר — 4 נק' 12. באלנאס (הפיליפינים) — 3½ נק'.

## התחרות הבינלאומית לנשים

בתחרות של ההולנדית וריקן על רקע תמרונה של אלה קושניר שהופתעה בתחרות הבינלאומית המשנית. הצטיינה גם אלופת הארץ אולגה פודרזנסקה.

התוצאות הסופיות:

1. וריקן (הולנד) — 8 נק' מ־9 משחקים. 2. פוליכרוניאדה (רומניה) — 7½ נק' 3. אולגה פודרזנסקה — 7 נק' 4. דהלין (שוודיה) — 6 נק' 5. לאה נודלמן — 5 נק'. אירנה כהן (מערב גרמניה) — 6—7. לידיה גל ואורלי קה... 2½ נק' 9. עדה זקרים — 2 נק'. צביה ביגר — 1 נק'.

## מת רב־אמן פאול קרס

רב אמן פאול קרס מברית המועצות, מגדולי השחמטאים בכל הזמנים, מת בהלסינקי והוא בן 59.

מותו של קרס מהווה אבידה לשחמט העולמי. קרס נחשב שנים כשחמטאי הטוב ביותר ורק מזל ביש מנע ממנו את התואר העולמי (לעתים מוצית הנקש בר). בגלל חוסר המזל המשו־פק אהו במאבקיו לכבוש כתר העולמי, כונה „סאולום". באחד המדורים הקרובים באריכות למותו המיוחדת של במדורנו זה אנו מביאים של משחקיו.

מליך 1971

ספרדית

קרס — (נמבים יאנגש)

[illegible]

השחור נכנע.

הופמביית 1969

ספרדית

[illegible]


# הוצאת ספרים „ש. זק ושות'"

רח' המלך ג'ורג' 2, טלפון 227819, ירושלים

הופיעה מהדורה חדשה

של רב־המכר:

# איש צדיק היה

מאת: שמחה רז

מסכת חיי הנפלאים של צדיק בדורו,

מבל ודוגמא לכל, בעזרתו לזולת, ובאהבת ישראל.

כך כתבה העתונות על „איש צדיק היה":

„...ר' אריה הטאיר מאחוריו אגדה, וחביבותו של הספר „איש צדיק היה", שהפך את האגדה למציאות, לירושה קדושה, שקבל מאלוף אהבת ישראל. ועל כך יבורך המחבר".

(אלוף מיל.) חיים הרצוג („מעריב")

„...הספר כולו, מלא מידע רב על האיש ומידותיו. האיש זה מעלה שיעור קומתו של ר' אריה שבכל אורחותיו קיים בו ממש את המושגים". „חביב אדם שנברא בצלם ומחביבים יש שנקראו בנים".

שמואל יוסף („הצופה")

„...את ספרו של שמחה רז, הרצוף מאות סיפורים על מע־ואמירות, אין לקרוא בבהילות, אף כי יש רצון לבלעו בבת אחת. ראוי ספרו של שמחה רז שימצא על אצבעתו של כל אדם בישר אף אם צרה דירתו והספרים בה מעטים".

נתן ילין־מור („האר...")

„...בבעד לסיפורים ולעדויות, המופיעים בספר, עולה הדמות, גנה סוד גרעין קיומו של ישראל.

הספר חשוב לא רק בגלל המידע הרב, שבעזר לשמש חומר לחקר הגבורה והאגרגטיקה היהודית, אלא הוא גם הספר הראשון, היקף שכזה, על הרבי. ועל הכל, יותר מהכידע, חשובה הרו הזדככות שאותה מספק הספר לקוראיו".

אליהו עמיקם („ידיעות אחרונות")

**למכירה בכל בתי־מסחר לספרים בארץ.**

# האוניברסיטה העברית בירוש[לים]

שנת היובל תרפ"ה—תשל"ה

המכון לחקר תולדות ישראל ע"ש בן־ציון דינור | החוג להיסטוריה של עם ישראל

# ארץ ישראל בתודעת עם ישר[אל]

ערב עיון לזכרו של פרופ' בן־ציון דינור ז"ל במלאת שנתיים לפטירתו

הרצאות פתיחה:

פרופ' ר. י. צבי ורבלובסקי — ארץ ציון וירושלים

פרופ' ח. לצרוס—יפה — קדושת ארץ ישראל וירושלים באיסלאם

רב שיח בהשתתפות:

פרופ' מ. גרינברג, מר י. הקר, פרופ' ש. ספראי, האב י. שטיאסני, פרופ' י. תשבי

יו"ר: פרופ' ש. אטינגר

יתקיים ביום שני, אור לח' תמוז תשל"ה (16.6.75), בשעה 6.30 בערב, באולם ההרצאות של מוסד ון־ליר, רח' ז'בוטינסקי 43, ירושלים.